

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Nina Hočevar

Podtikanje droge kot oblika nasilja nad ženskami

Diplomsko delo

Ljubljana, 2024

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Nina Hočevar

Podtikanje droge kot oblika nasilja nad ženskami

Diplomsko delo

Mentorica: doc. dr. Vera Grebenc

Ljubljana, 2024

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici, doc. dr. Veri Grebenc, za pomoč in podporo skozi celoten proces pisanja diplomskega dela.

Zahvaljujem se svojim staršem, ker nikoli niso nehali verjeti vame.

Nastja, hvala tebi, za vse nasvete in usmeritve, nešteto pogovorov in delovni oddih na morju.

Amadej, tebi se zahvaljujem za najine produktivne dopoldanske pogovore, izkazano zanimanje glede teme moje diplomske naloge in za prvo branje delovne različice.

Matjaž, tebi pa hvala, ker si me vsa leta podpiral, ker si vedno stal ob meni in me spodbujal.
Brez tebe mi ne bi uspelo.

Svoje delo posvečam svojim hčerkama Glorii in Uli ter sinu Ianu.

No form of violence can ever be excused in a society that wishes to call itself decent.

Nelson Mandela

PODATKI O DIPLOMSKEM DELU

Ime in priimek: Nina Hočevar

Naslov diplomskega dela: Podtikanje droge kot oblika nasilja nad ženskami

Mentorica: doc. dr. Vera Grebenc

Kraj: Ljubljana

Leto: 2024

Število strani: 113

Število prilog: 4

Povzetek

Z leti je vedno več govora o pojavu podtikanja droge, kljub temu pa je na to temo še vedno premalo raziskanega. Zdi se, kot da omenjena tematika vedno znova potone v pozabo in da družba še ni pripravljena na odkrit dialog o tem, da je tudi to ena od oblik nasilja nad ljudmi, še posebej nad ženskami. Zato je izrednega pomena, da v socialnem delu posvetimo pozornost ozaveščanju o pojavu ter da tovrstno kaznivo dejanje označimo kot nesprejemljivo in ponudimo pomoč tako žrtvam kot tudi povzročiteljem. Ker o slednjih ne vemo veliko, sem se v svojem diplomskem delu osredotočila predvsem na žrtve s poudarkom na raziskovanju pomoči, ki jim je na voljo, da lahko okrevajo. Na obravnavanem področju delujejo predvsem nevladne organizacije, zato sem se odločila, da jih vključim v svojo raziskavo. V teoretičnem uvodu sem pojav podtikanja droge umestila v feministično teorijo o nasilju nad ženskami. Zapisala sem osnovne definicije nasilja, nasilja nad ženskami, spolnega nasilja in podtikanja droge. Predstavila sem možne motive za podtikanje droge, pogostost pojava, droge, ki so uporabljene za podtikanje, najpogostejše lokacije omenjenega kaznivega dejanja in profil žrtev ter povzročiteljev. Nato sem pojav umestila v zakonski okvir, podala nekaj napotkov za prijavo kaznivega dejanja zoper spolno nedotakljivost, predstavila sistem pomoči žrtvam, na koncu pa sem prikazala še relevantnost omenjene tematike za socialno delo. Izvedla sem kvalitativno raziskavo; podatke sem zbrala s pomočjo vnaprej pripravljenega vodila za intervju. Populacijo so predstavljale strokovne delavke in strokovni delavci, ki so v letu 2024 zaposleni v nevladni organizaciji v Republiki Sloveniji in so že obravnavali vsaj en primer spolne zlorabe, ki je sledila podtikanju droge. Iz omenjene populacije sem po priročnosti oblikovala neslučajnostni vzorec petih strokovnih delavk, s katerimi sem izvedla intervjuje. Zanimala me je ocena nevladnih organizacij o pogostosti pojava spolnih zlorab v povezavi s podtikanjem droge, kdo so povzročitelji v odnosu do žrtev in kako bi bilo smiselno zastaviti delo z njimi, kakšne menijo, da so potrebe žrtev, ki poiščejo pomoč, in ali je oblika pomoči, ki jim jo nudijo, vezana na časovni odmik od dogodka, kakšne izkušnje imajo žrtve ob prijavi kaznivega dejanja po spremembi Kazenskega zakonika, kako strokovne delavke in strokovni delavci postopajo, kadar sodelujejo z mladoletnimi žrtvami (dolžnost prijave), kakšno je teoretično izhodišče strokovnih delavk in strokovnih delavcev pri delu z žrtvami, s kakšnimi izzivi se ob tem srečujejo ter kakšna je pri delu z žrtvami podtikanja droge in spolnega nasilja vloga socialnega dela.

Ključne besede: spolno nasilje, nevladne organizacije, feministična teorija, okrevanje žrtev po spolni zlorabi, spolni napad s pomočjo drog

GRADUATION THESIS IFORMATION

Name and surname: Nina Hočevar

Title of the graduation thesis: The Phenomenon of Drink Spiking as a Form of Violence Against Women

Name and surname of the mentor: doc. dr. Vera Grebenc

Location: Ljubljana

Year: 2024

Number of pages: 113

Number of appendices: 4

Abstract

The number of people openly speaking about the phenomenon of drink spiking has increased over the years, but there is still little research on the subject. It seems as if the subject is fading into oblivion, as the society is not yet ready for an honest discussion about drink spiking as a form of violence against people, especially women. It is therefore of the utmost importance for social work to raise awareness of the phenomenon, brand this type of crime as unacceptable and offer help to both victims and perpetrators. As we do not know much about the latter, I focused my graduation thesis mainly on victims, with an emphasis on available support that can foster their recovery. Since the non-governmental organizations (NGOs) are the most active form of support in this field, I included them in my research. In the theoretical introduction, I situated the phenomenon of drink spiking within feminist theory on violence against women. I wrote down the basic definitions of violence, violence against women, sexual violence, and drink spiking. I presented the possible motives for drink spiking, the frequency of the phenomenon, the drugs used for drink spiking, the most common locations of this crime, and the profile of the victims and perpetrators. I then placed the phenomenon in the legal context, gave some guidelines for reporting a sexual offence, presented the victim assistance system, and finally showed the relevance of the topic for social work. I carried out qualitative research, collected data through the semi-structured interview research tool. The population consisted of professionals working in NGOs in the Republic of Slovenia in 2024, who had already dealt with at least one case of sexual assault following drink spiking. From this population, I drew a non-randomized sample of five professionals and conducted five interviews. Interview questions focused on assessing the frequency of sexual abuse in connection to drink spiking, the relationship between perpetrators and victims, and possible ways for working with them. Next, I explored what professionals consider to be the needs of the victims who seek help, and whether the form of help they receive is related to the time lag since the event. I looked at the victims' experiences when reporting the crime after the amendment of the Criminal Code, explored how practitioners deal with under-age victims (duty to report), and examined the theoretical background of professionals when working with victims. Finally, the interviews revealed the challenges faced by professionals and the role of social work when working with victims of drink spiking and sexual violence.

Key words: sexual violence, non-government organizations, feminist theory, recovery of victims of sexual abuse, drug-facilitated sexual assault (DFSA)

KAZALO

1	TEORETIČNI UVOD.....	1
1.1	Nasilje	1
1.1.1	Nasilje nad ženskami	1
1.1.1.1	Spolno nasilje	3
1.2	Podtikanje droge kot ena od oblik nasilja	5
1.2.1	Motivi podtikanja droge	6
1.2.2	Uporabljene droge	7
1.2.3	Pogostost pojava	8
1.2.4	Lokacije podtikanja droge	9
1.2.5	Profil žrtev	10
1.2.6	Profil povzročiteljev	10
1.2.7	Pravna ureditev	11
1.2.7.1	Področje prepovedanih drog	11
1.2.7.2	Področje spolnega nasilja	11
1.3	Sistem pomoči žrtvam	13
1.3.1	Prijava kaznivega dejanja zoper spolno nedotakljivost	13
1.3.2	Nevladne organizacije	14
1.3.3	Teoretično izhodišče za delo z žrtvami	15
1.4	Vloga socialnega dela	17
2	FORMULACIJA PROBLEMA	19
3	METODOLOGIJA.....	21
3.1	Vrsta raziskave	21
3.2	Merski instrument	21
3.3	Viri podatkov in vzorčenje	21
3.4	Metoda zbiranja podatkov	22
3.5	Obdelava in analiza podatkov	22
4	REZULTATI.....	23
4.1	Pogostost pojava	23
4.2	Okoliščine	25
4.3	Povzročitelji	25
4.4	Žrtve	27
4.5	Preventivno delo	30
4.6	Delo strokovnih delavk	32
4.7	Vloga socialnega dela	37
5	RAZPRAVA.....	39
6	SKLEPI	49
7	PREDLOGI.....	52
8	UPORABLJENA LITERATURA	54
9	PRILOGE.....	65
9.1	Vodilo za intervju	65
9.2	Intervju D	66
9.3	Odprto kodiranje, intervju D	73
9.4	Osno kodiranje	84

1 TEORETIČNI UVOD

1.1 Nasilje

Nasilje je pojav, s katerim se bo družba vedno soočala. Prisotno je skozi celotno človeško zgodovino, kar pa ne sme služiti kot izgovor, da ga sprejmemo in dopuščamo (Šešok, 2016). Svetovna zdravstvena organizacija (World Health Organization, 2002, str. 5) nasilje opredeljuje kot načrtno uporabo ali grožnjo o uporabi fizične sile oziroma moči, usmerjene proti sebi ali drugi osebi, skupini, oziroma skupnosti, kar vodi – ali pa obstaja velika verjetnost, da bo vodilo – v fizično ali psihološko poškodbo, manjrazvitost, deprivacijo ali smrt. Društvo za nenasilno komunikacijo (b.d.a) izvor nasilja prepozna v neravnovesju moči med dvema ali več osebami, opredeljuje ga kot vedenje, s katerim oseba zlorabi svojo moč, da bi nadzorovala drugo osebo (ali več oseb), jo ustrahovala, razvrednotila, ponižala, izkoristila, ji odvzela moč ali jo uničila. Kot piše Zaviršek (2004, str. 4), je definicij nasilja več in so fluidne, ves čas se spreminjajo, tako kot se spreminjajo tudi socialna razmerja (in njihove interpretacije), v katerih nasilje nastaja. Za opredelitev nasilja je torej pomembno, da poznamo in analiziramo kontekst, v katerem prihaja do nasilnih dejanj.

1.1.1 Nasilje nad ženskami

Žrtve nasilja so lahko tako ženske kot tudi moški. Četudi bi lahko rekli, da je število moških, ki so kadarkoli v življenju doživeli nasilje, približno enako kot število žensk, pa so slednje v povprečju doživele več nasilnih dogodkov. Ob tem so doživljale več strahu in utrepele resnejše psihične in fizične posledice (Fanslow, Malihi, Hashemi, Gulliver in McIntosh, 2022).

V Konvenciji Sveta Evrope o preprečevanju in boju proti nasilju nad ženskami in nasilju v družini (*Zakon o ratifikaciji Konvencije Sveta Evrope o preprečevanju in boju proti nasilju nad ženskami in nasilju v družini*, 2015) je nasilje nad ženskami opredeljeno kot vsako dejanje nasilja, ki temelji na spolu in lahko vodi v spolno, ekonomsko, fizično ali psihično škodo oziroma trpljenje žensk. Vključene so tudi grožnje z omenjenimi dejanji ter odvzem ali omejitve prostosti, ne glede na to, ali se to dogaja v javnem ali zasebnem prostoru. Nasilje nad ženskami predstavlja razširjeno družbeno težavo, je odraz neenakih razmerij moči med moškimi in ženskami, zaradi česar so moški v nadvladi nad ženskami, ki jih tudi diskriminirajo, kar jih

ovira pri napredku. Nasilje nad ženskami je eden od ključnih mehanizmov, prek katerega so ženske prisiljene v podrejeni položaj (prav tam).

O nasilju nad ženskami se v javnem prostoru govori več kot v preteklosti, kar pa ne pomeni, da tema tudi v preteklosti ni bila aktualna. Kot pravita Antić Gaber in Selišnik (2013, str. 15), je dolgo veljalo, da tovrstno tematiko v zasebnem življenju in družini definirata javni molk in zasebno šepetanje. Tudi danes mnogi prepogosto molčijo, in sicer tako žrtve kot tudi njihovi prijatelji, znanci, mediji in institucije, ki bi lahko ali celo morale ukrepati. Nasilje nad ženskami je vedno obstajalo, saj se pojavlja v vseh družbah, kulturah in družbenih slojih; gre torej za univerzalen problem (prav tam).

Čeprav torej danes o nasilju nad ženskami ne molčimo več v tolikšni meri kot v preteklosti, pa je omenjena tema še vedno tabuizirana. Razlogi za molk so bili in ostajajo različni; nekateri izmed njih so: nemoč, čustva, zmedenost, neznanje in strah. Po svojih lastnostih so velikokrat večplastni, lahko tudi kontradiktorni (Dobnikar, 1996).

Antić Gaber in Selišnik (2013, str. 19) menita, da se je javni molk lahko prekinil šele s tem, ko se je vsaj robno zamajal obstoječi spolni red, torej, ko se je začelo dvomiti o moškem spolnem redu, patriarhatu, moški moči in samoumevnosti moške dominacije. Pred tem govor o nasilju nad ženskami ni bil mogoč, saj kot koncept oziroma pojmovna kategorija ni obstajal niti za žrtve same. Tradicionalne raziskave nasilja nad ženskami so vzroke za nasilje namreč iskale večinoma v (psiholoških in fizioloških) lastnostih posameznic ali posameznikov ter v družinski dinamiki oziroma patologiji (Medarić, 2013, str. 13).

Podreka (2018, str. 31) piše o tem, da je preučevanje nasilja v kontekstu spolne neenakosti pričelo dobivati na pomenu konec šestdesetih let 20. stoletja. Takrat so se pojavila opozorila zagovornic feminističnega gibanja drugega vala. Feministične avtorice so namreč začele opozarjati na razsežnosti in značilnosti moškega nasilja nad ženskami, pri čemer so se opirale na empirične dokaze. Posledično so odprle tudi vprašanja o moški moči in njihovi dominaciji v družbi. Opozarjale so, da moškega nasilja nad ženskami ne moremo preučevati izven konteksta spolne neenakosti. Avtorica (prav tam) nadaljuje, da pristopi, ki obravnavajo nasilje nad ženskami ločeno od družbenih struktur in se pri tem osredotočajo pretežno na individualne lastnosti oseb, ne nudijo celostne razlage vzrokov za omenjeno nasilje. Nasilje je namreč treba neprenehoma razumeti v širšem družbenem kontekstu, ki ga sestavljajo odzivi pristojnih

institucij, skupaj s splošnimi družbenimi in kulturnimi prepričanji o odnosih moških med seboj pa tudi med moškimi in ženskami (prav tam).

Boj feministk je pomembno prispeval k odzivu države in državnih institucij na nasilje na podlagi spola. Spodbudil je uvedbo sprememb na področju strukturnih neenakosti, ki vplivajo na pojavnost različnih oblik nasilja (Hall, 2014). Frekvenca, s katero se nasilje pojavlja, in njegova oblika sta namreč odvisni od tega, kako nanj reagira družba; lahko ga tolerira, spregleda in minimalizira ali pa ga sankcionira in obsodi ter ga s tem zmanjšuje in ustavlja (Društvo za nenasilno komunikacijo, b.d.b).

1.1.1.1 Spolno nasilje

Organizacija UN Women (b.d.) na svoji spletni strani navaja naslednje oblike nasilja nad ženskami: intimnopartnersko nasilje (kamor spadajo psihično, fizično, spolno in ekonomsko nasilje), spolno nasilje, femicid, trgovina z ljudmi, pohabljanje ženskih genitalij, prisilna poroka in spletno nasilje. Sama se bom v nadaljevanju osredotočila predvsem na spolno nasilje.

Svetovna zdravstvena organizacija (World Health Organization, b.d.) spolno nasilje definira kot vsako spolno dejanje, poskus spolnega dejanja ali drugo dejanje zoper spolno nedotakljivost, in sicer z uporabo sile (ne nujno fizične), ne glede na odnos med povzročiteljem in žrtvijo ter ne glede na lokacijo dejanja. Vključuje posilstvo, ki je opredeljeno kot penetracija vulve ali anusa s penisom, kakšnim drugim delom telesa ali s predmetom. Tudi European Institute for Gender Equality (b.d.) uporablja podobno definicijo in spolno nasilje opredeljuje kot:

»[...] vsako spolno dejanje brez privolitve ali poskus pridobitve dejanja spolne narave, ki se izvede na drugi osebi brez njene svobodno dane privolitve, ne glede na odnos med storilcem in žrtvijo v kateremkoli okolju, med drugim tudi doma in na delu.«

V nadaljevanju opisuje, da spolna nasilna dejanja kršijo pravico do spolne svobode, celovitosti in varnosti, nadzora, neodvisnosti in tudi do doživljanja užitka ter zdravega, zadovoljujočega in varnega spolnega življenja. Opisane pravice so povezane z reproduktivnimi pravicami, to je s svobodo in neodvisnostjo pri odločanju o tem, kdaj ima določena oseba otroke, koliko otrok ima in katero kontracepcijo želi uporabljati. Obstaja več oblik spolnega nasilja: posilstvo, posilstvo v zakonu in posilstvo na zmenku (prav tam).

Društvo za nenasilno komunikacijo (b.d.c) v spolno nasilje uvršča vsa dejanja, ki so povezana s spolnostjo in jih oseba občuti kot prisilo (izjema so otroci, saj ni nujno, da dejanje spolnega nasilja razumejo kot prisilo). Je vsakršno vedenje, ki ga oseba doživi kot vdor v njeno telesno integriteto ter omejuje pravico do samoodločanja o lastnem telesu. Je prekoračitev osebne meje. Tudi ko govorimo o definiciji spolnega nasilja, se – tako kot pri obravnavanju nasilja na splošno – ne moremo sklicevati le na eno definicijo. Kelly (1996, str. 100–101) piše, da je raziskovanje spolnega nasilja razmeroma novo področje, zato je v njem moč najti številne metodološke in teoretične razlike, ki se kažejo v konceptih in definicijah. Nadaljuje, da večina študij o spolnem nasilju ne posveča veliko pozornosti temu, kako izrabljanje in nasilje opredeljujejo ženske same. Da pa se lahko ženske identificirajo kot žrtve, morajo predhodno skozi določen proces, ki ga avtorica (prav tam) razdeli na tri stopnje. Prvi korak je opredelitev dogodka kot nekaj, kar je zunaj okvirov sprejemljivega, normalnega in neizogibnega vedenja, drugi korak je opredelitev tega dogodka kot izrabljanje, tretji pa je opredelitev dogodka z vsaj eno izmed specifičnih oblik izrabljanja, saj je to predpogoj, da ženske sploh poiščejo pomoč v službah, ki delujejo na tem področju. Če torej želijo dogodek prijaviti policiji, ga morajo najprej same opredeliti kot zločin.

S feminističnim gibanjem leta 1960 je prišlo do rekonceptualizacije spolnega nasilja. Pred tem je za povzročitelje spolnega nasilja veljalo, da nimajo nadzora nad svojimi spolnimi impulzi, zaradi česar niso prevzemali odgovornosti za svoja dejanja. Z omenjenim gibanjem pa se je pogled na spolno nasilje spremenil; nanj se je pričelo gledati kot na mehanizem za ohranjanje dominacije in kontrole moških nad ženskami (Donat in D'Emilio, 1992). McPhail (2016) dodaja, da je takšen pogled sicer pomemben in za omenjeno obdobje prelomen, vendar pa ne razloži okoliščin spolnega nasilja v celoti. Omenja pet ključnih idej in konceptov, ki širijo pogled na omenjeno problematiko. Prvič, posilstvo je spolni akt, ki pri žrtvi povzroča spolne posledice. Drugič, moč in kontrola nista edina razloga za posilstvo. Tretjič, posilstvo je treba razumeti na obeh ravneh – na politični in osebni. Četrto, vedno mora obstajati poudarek na intersekcijski izkušnji posilstva, ki poudarja zatirane identitete. Nazadnje pa pravi, da lahko posilstvo močno poškoduje žrtev. Avtorica (prav tam) še dodaja, da moramo upoštevati tudi razvojne, biološke, situacijske, okoljske in psihološke razlage posilstva. Poudarja, da je opisani model razlage posilstva sicer širok, ne razloži pa spolnega nasilja, za katerega so odgovorne ženske.

1.2 Podtikanje droge kot ena od oblik nasilja

Izraz »podtikanje droge v pijačo« se nanaša na drogo ali alkohol, ki se doda pijači (brezalkoholni ali alkoholni) brez privolitve človeka, ki omenjeno pijačo zaužije (Donovan, 2016). Združenje DrogArt (2022) pojav opredeli širše, saj dodaja, da je podtikanje tudi to, ko oseba naroči enojno vodko s sokom, dobi pa dvojno vodko s sokom, ali če jo nekdo zavaja glede vrste substance (ponudi kokain, v resnici pa gre za ketamin).

Po Bendau idr. (2023) je »podtikanje« ali angleško »spiking« krovni pojem za namerno dodajanje drog osebi brez njene vednosti ali privolitve, pogosto s ciljem, da bi jo onesvestili oziroma onesposobili. To je možno storiti tako, da povzročitelj droge doda v pijačo, pri čemer gre lahko za dovoljene ali nedovoljene droge, kot so: alkohol, zdravila na recept (pomirjevala, opiodi) ali druge droge. Avtorji (prav tam) dodajajo, da lahko pride do podtikanja tudi na drugačen način, torej ne prek pijače, ampak z napačnim označevanjem optično nerazločljivih snovi, kot je na primer lažno označevanje ketamina z oznako amfetamin.

Avtorji (prav tam) nadaljujejo, da se je v zadnjih letih pojavil nov, do sedaj nezaznan način podtikanja droge, ki ga v angleški literaturi označujejo s pojmi: »needle spiking«, »injection spiking« ali »syringe spiking«. V tem primeru gre za administracijo drog prek vboda igle v podkožje. Do leta 2023 še ni bilo narejene primerjalne študije, ki bi primerjala subjektivno doživljanje, dejavnike tveganja in strahove glede na to, ali je bila žrtvi podtaknjena droga v pijačo ali administrirana prek igle (prav tam), prav tako pa do takrat ni bil uradno potrjen noben primer, kjer naj bi prišlo do podtikanja droge preko vboda igle (Koppen idr., 2023). To pa ne pomeni, da se tovrstne zlorabe ne dogajajo; vsako morebitno žrtev je treba vzeti resno (Bendau idr., 2023).

Poudariti je treba, da ni nujno, da je žrtev podtikanja tudi žrtev spolnega nasilja. Ne glede na to, kakšen je motiv povzročitelja, pa je podtikanje droge že samo po sebi moč označiti kot dejanje nasilja, saj gre za neenakomerno porazdelitev moči med dvema osebama. Tudi Donovan (2016) opozarja, da je opisan dogodek že sam po sebi kaznivo dejanje, ki omogoča nadaljnja kazniva dejanja. V vseh primerih storilec žrtev nadvlada, saj prevzame nadzor nad njo – žrtev se posledično ne more braniti, velikokrat pa se tudi ne zaveda in spominja, kaj se je dogajalo z njo v času, ko je bila pod vplivom podtaknjene droge.

1.2.1 *Motivi podtikanja droge*

Motivov za podtikanje droge je več, Donovan (2016) jih umesti v tri kategorije. V prvo spadajo povzročitelji, ki jih opredeli kot zlonamerne ali kapriciozne; njihov glavni cilj je dejanje podtikanja droge, ki ne vodi v nadaljnjo zlorabo. Razlogi za to so lahko naslednji: želja po maščenju in/ali sramotenju žrtve, sprožanje kolektivnega strahu med ljudmi ali uveljavljanje premoči nad žrtvijo. V drugo kategorijo uvršča povzročitelje, katerih dejanje podtikanja droge lahko vodi do dolgoročnih ali kratkoročnih posledic. Pri dolgoročnih posledicah je motiv povzročiteljev povzročanje zasvojenosti, pri kratkoročnih pa vzbujanje psihoaktivnega odziva na drogo. V slednjem primeru lahko povzročitelji mislijo, da s svojim dejanjem žrtvi ne škodujejo, zato se ta kategorija loči od prve. V zadnjo kategorijo avtorica (prav tam) umešča povzročitelje, ki se ne ustavijo le pri podtikanju droge. Tovrstno kaznivo dejanje jim šele omogoči, da s svojo zlorabo nadaljujejo. Na takšen način se izognejo uporabi fizične sile, ki bi jo sicer morali uporabiti za doseg svojega cilja. Izbrano žrtev lahko oropajo, ugrabijo ali spolno zlorabijo. Pri tem jih lahko privlači tudi možnost, da bo žrtev izgubila spomin, in dejstvo, da bo med zlorabo neodzivna.

V tuji literaturi raziskovalke in raziskovalci za tovrstno obliko spolnega nasilja pogosto uporabljajo izraz »alcohol and other drug-facilitated sexual violence«, saj to poimenovanje zajema široko paleto taktik povzročiteljev (Clinnick, Ison in Hooker, 2023). Recalde-Esnoz, Prego-Meleiro, Montalvo in Castillo (2023) v svoji raziskavi uporabljajo podoben izraz, in sicer »drug-facilitated sexual assault« [DFSA].¹ Omenjeni avtorji opozarjajo na pomanjkanje standardne definicije, kar vpliva na raziskovanje pogostosti omenjenega pojava. V sklopu tovrstnih spolnih zlorab je namreč pomembno razlikovati med žrtvami, ki so jim povzročitelji predhodno podtaknili drogo, in med tistimi, ki so alkohol in ostale droge pred spolno zlorabo zaužile prostovoljno, povzročitelji pa so njihovo stanje izkoristili (Lorenz in Ullman, 2016).

AlOtaibi, Althinyan, Alzakari, Mohamed in Menezes (2023) definirajo spolni napad s pomočjo drog kakor uporabo droge (kamor spada tudi alkohol) v smislu sredstva, s katerim povzročitelj onesvesti žrtev z namenom, da jo spolno zlorabi. V nadaljevanju omenjeno kaznivo dejanje razdelijo na dva podtipa: proaktivnega in priložnostnega. V prvega umeščajo klasično

¹ Ta izraz bi v slovenščino lahko prevedli kot spolni napad s pomočjo drog in to besedno zvezo bom uporabljala v nadaljevanju besedila, ko bom pisala o DFSA.

podtikanje droge, v drugega pa umestijo primere spolnih zlorab, do katerih pride prek izkoriščanja žrtev, ki so ob njihovem srečanju že pod vplivom alkohola in drugih drog.

Razlogov in motivov za podtikanje drog je torej več, prav vsako tovrstno dejanje zlorabe pa pri žrtvi pusti dolgoročne posledice (Taylor, Prichard in Charlton, 2004).

1.2.2 Uporabljene droge

Droga je kemična snov sintetičnega ali naravnega izvora, uporabljena za spreminjanje razpoloženja, zaznavanja ali drugega psihološkega stanja. Droge se pravno formalno delijo na prepovedane in dovoljene. Medicina jih razvršča glede na njihove psihofizične učinke, v socialnem delu pa izraz uporabimo kot krovni pojem za substance, ki jih ljudje uporabljajo v vsakdanjem življenju (Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani, 2019).

Droge, uporabljene pri podtikanju, so pogosto brez okusa in vonja, zaradi česar jih uporablja veliko povzročiteljev (AlOtaibi, Althinyan, Alzakari, Mohamed in Menezes, 2023). Dodane so lahko pijači, hrani, lahko se jih inhalira ali pa gre za neobveščeno zamenjavo ene droge z drugo (Donovan, 2016, str. 1). ElSohly in Salamone (1999) pišeta, da so pri žrtvah s toksikološkimi testi dokazali prisotnost naslednjih drog, razporejenih po pogostosti: etanol, kanabinoidi, kokain, benzodiazepin, amfetamin in GHB (gama-hidroksi butilat). Slednjega omenjajo tudi Clinnick, Ison in Hooker (2023), omenjajo pa še flunitrazepam (Rophynol) in druge benzodiazepine. Pogosto so v telesnih tekočinah žrtev dokazali prisotnost več kot ene droge naenkrat (Anderson, Flynn in Pilgrim, 2017).

Čeprav je iz medijev slišati drugače, je torej največkrat podtaknjena droga ravno alkohol (Anderson, Flynn, Drummer, Gerostamoulos in Schumann, 2019; Anderson, Flynn in Pilgrim, 2017). Tudi pri spolnem napadu s pomočjo drog je najpogostejše uporabljena droga alkohol, ki ga žrtve prostovoljno zaužijejo, povzročitelji spolne zlorabe pa njihovo opitost izrabijo (Recalde-Esnoz, Prego-Meleiro, Montalvo in Castillo, 2023). GHB, ki ga mediji sicer veliko omenjajo, pa v ta namen ni uporabljen tolikokrat, kot se zdi (Donovan, 2016, str. 150–151). O omembi GHB-ja v medijih pišejo tudi na spletni strani Združenja DrogArt (2017). Poudarjajo, da GHB v manjših količinah deluje evforično in stimulatивно, v večjih količinah pa na centralni živčni sistem deluje depresivno, lahko povzroči celo globoko spanje (komo) in se zaradi tega zdi kot najprimernejša droga za spolno zlorabo. Hkrati pa Združenje DrogArt (prav tam)

opozarja, da se na črnem trgu pojavljata tudi dva derivata GHB, in sicer GBL (gama-butirolakton) in 1,4-BD. GBL je močnejši od GHB, učinkovati začne hitreje, njegov učinek pa drži manj časa. Ravno zaradi omenjenih razlik lahko pride do predoziranja.

1.2.3 Pogostost pojava

Pogostost podtikanja droge je težko opredeliti, saj žrtve zlorabe v večini primerov ne prijavijo, mogoče pa je opaziti, da se število posameznih primerov poveča ob kompanijah, ki opozarjajo na omenjeno problematiko (Sheard, 2011; Taylor, Prichard in Charlton, 2004). Veliko žrtev ne prijavi zlorabe zaradi stigmat, strahu pred povzročiteljem, sramu in drugih preprek, ki so povezane z omenjenim kaznivim dejanjem (AlOtaibi, Althinyan, Alzakari, Mohamed in Menezes, 2023; Taylor, Prichard in Charlton, 2004). V primerih, ko žrtev kaznivo dejanje prijavi, zloraba namreč pogosto ni dokazana, saj droge, ki je bila dodana pijači, s toksikološkimi testi po določenem času več ni mogoče zaznati (Busardò in Jones, 2015; Greene idr., 2007; Hughes, Peters, Davies in Griffiths, 2007; Quigley idr., 2009). Razlog za negativne toksikološke izvide je lahko tudi v tem, da je seznam drog, za katere testirajo izločke žrtev, prekratek, o čemer pišeta ElSohly in Salamone (1999). Avtorja opozarjata, da sta v svoji študiji odkrila 20 različnih drog, ki so bile uporabljene pri podtikanju, kar pomeni, da so nekatere izmed njih zlahka spregledane. Posledično je težko vedeti, ali je bila določena oseba res žrtev podtikanja; občutek nesorazmernosti med popito količino alkohola in ostalimi telesnimi simptomi namreč ni zanesljiv pokazatelj, saj ga je moč pripisati različnim vzrokom (Burgess, Donovan in Moore, 2009).

Ni mi znano, da bi v Sloveniji kdaj potekala študija, v kateri bi raziskovali pogostost omenjenega pojava, prav tako nisem zaznala, da bi kje vodili uradno evidenco o kaznivih dejanjih s tega področja. Zato se v nadaljevanju sklicujem na raziskavo iz tujine.

V Združenem kraljestvu so v študiji Global drug survey 2022 (Winstock idr., 2022) zaznali, da 91 odstotkov žrtev, ki so sodelovale v raziskavi, po dogodku ni poiskalo zdravniške oskrbe, 92 odstotkov žrtev dogodka ni prijavilo na policijo, 87 odstotkov žrtev pa o kaznivem dejanju ni obvestilo organizatorjev dogodka. Razlogi, da kazniva dejanja ostajajo neprijavljena, so različni: žrtve se največkrat soočajo z dejstvom, da zaradi okrnjenega spomina niso prepričane, kaj se jim je zgodilo, hkrati pa doživljajo občutek krivde in sramu, skrbi jih tudi odziv pristojnih institucij. V letu 2021 je policija v Združenem kraljestvu obravnavala 1466 prijav podtikanja.

V študiji opozarjajo na velik razkorak med številom prijavljenih dogodkov podtikanja droge in številom potrjenih primerov. Policija prijavljen dogodek raziskuje z zbiranjem dokazov, kar vključuje pogovor s pričami, odvzem bioloških vzorcev in zanesljiv priklic dogajanja, to pa je v tovrstnih situacijah oteženo, saj se žrtve dogodka morda sploh ne spominjajo, droge, ki so uporabljene, pa so se že izločile iz telesa.

O pogostem neskladju med prijavljenimi in dokazanimi primeri podtikanja droge poročajo tudi Bendau idr. (2023), ki glede na toksikološka in policijska poročila sklepajo, da je prevalenca podtikanja drog precenjena, pri čemer pišejo o tem, da je ob prijavi kaznivega dejanja v krvi žrtev največkrat zaznan alkohol, za katerega pa se ne ve, ali ga je ta zaužila prostovoljno ali ne. Na ta način torej spregledajo dejstvo, da je, kot sem že omenila, ravno alkohol najpogostejša substanca, ki se uporablja pri tovrstnih zlorabah (Anderson, Flynn, Drummer, Gerostamoulos in Schumann, 2019; Anderson, Flynn in Pilgrim, 2017; ElSohly in Salamone, 1999).

1.2.4 Lokacije podtikanja droge

Podatki o lokacijah podtikanja droge so različni, mestoma so si celo nasprotujoči. Razlog za to bi lahko bil v ohlapni definiciji podtikanja droge in spolnega napada s pomočjo drog. Predvsem pa bi bilo treba pri raziskovanju jasneje razlikovati med različnimi konteksti (Bendau idr., 2023). Večinoma se kampanje za ozaveščanje javnosti osredotočajo predvsem na javne površine (klubi, bari) in s tem na neznane povzročitelje, pri tem pa spregledajo možnost, da do tovrstnih dejanj prihaja tudi v zasebni sferi (prav tam). Anderson, Flynn, Drummer, Gerostamoulos in Schumann (2019) ter Recalde-Esnoz, Prego-Meleiro, Montalvo in Castillo (2023) poročajo, da do polovice primerov spolnih napadov s pomočjo drog pride v zasebnih prostorih, povzročitelji pa so žrtvam poznani od prej. Do podobnih ugotovitev so raziskovalci prišli tudi v primerih, kjer je šlo za podtikanje droge, čemur pa ni nujno sledilo kaznivo dejanje spolne zlorabe (Swan idr., 2017). Winstock idr. (2022) pa pišejo, da je v 50 odstotkih primerov do podtikanja prišlo v baru ali klubu, omenjajo pa še druge lokacije, poročajo, da 22 odstotkov žrtev kot mesto zlorabe opredeli zasebno okolje, trije odstotki omenijo festival, 11 odstotkov žrtev pa poroča, da je do zlorabe prišlo v drugem okolju (na delu, koncertu, fakulteti).

1.2.5 Profil žrtev

Glede na dosedanje raziskave so žrtve podtikanja droge in spolnega napada s pomočjo drog najpogostejše ženske (Anderson, Flynn, Drummer, Gerostamoulos in Schumann, 2019; Bendau idr., 2023; Busardò idr., 2019). Recalde-Esnoz, Prego-Meleiro, Montalvo in Castillo (2023) prav tako poročajo, da so žrtve najpogostejše ženske, mlajše od trideset let. O starosti pišejo tudi Anderson, Flynn, Drummer, Gerostamoulos in Schumann (2019), ki navajajo razpon starosti žrtev med 18 in 54 leti.

Winstock idr. (2022) v svoji raziskavi potrdijo ugotovitve glede spola žrtev, poudarijo pa tudi, da je razlika v številu moških in ženskih žrtev manjša, kot je bilo do sedaj ugotovljeno. Pišejo, da je ženskih žrtev 51 odstotkov, moških 40 odstotkov, preostale žrtve pa so kategorizirane kot binarne (ali drugo). Pri tem poudarjajo, da so predmet raziskave ljudje, ki jim je bila podtaknjena droga, ni pa nujno, da so bili potem še spolno ali kako drugače zlorabljeni. Avtorji (prav tam) dodajajo, da obstaja možnost, da so se motivi za podtikanje drog začeli spreminjati, Clinnick, Ison in Hooker (2023) pa opozarjajo še na pomanjkanje raziskav, ki bi pri obravnavi teme vključevale tudi LGBTQIA+ skupnosti.

Čeprav so nekateri statistični podatki o žrtvah znani, pa je treba poudariti, da tipičen profil žrtve ne obstaja, saj nobena žrtev ni odgovorna za nasilje, ki se ji dogaja; ravno nasprotno – za nasilje je vedno odgovoren tisti, ki ga povzroča (Društvo za nenasilno komunikacijo, b.d.b).

1.2.6 Profil povzročiteljev

Tudi ko govorimo o značilnostih povzročiteljev, se moramo odpovedati predstavi o tipičnem liku, ki ga lahko prepoznamo na prvi pogled. Edina od osebnih okoliščin, ki jo lahko povezujemo s povzročitelji nasilja, je po poročanju Društva za nenasilno komunikacijo (b.d.b) spol, saj je večina povzročiteljev spolnega nasilja moškega spola. Slednje potrjuje tudi Filipčič (2008, 2011), ki poroča, da je kar 90,8 odstotka povzročiteljev moškega spola. Večina povzročiteljev je žrtvam poznanih (Leskošek, 2014, str. 43).

Enako drži v primeru podtikanja droge (Australian Institute of Health and Welfare, 2020; Recalde-Esnoz, Prego-Meleiro, Montalvo in Castillo, 2023; Sheard, 2011). O povzročiteljih zaradi pomanjkanja raziskav v povezavi z njihovimi socialno-demografskimi podatki in

njihovimi nameni ni veliko znanega, zaradi česar težje razumemo, kako in zakaj storijo kaznivo dejanje podtikanja droge (Clinnick, Ison in Hooker, 2023). Pri raziskovanju na področju podtikanja droge in spolnih napadov s pomočjo drog je treba imeti v mislih dejstvo, da so kazniva dejanja povzročiteljev različna, saj so odvisna od okoliščin, v katerih pride do kaznivega dejanja, in od tega, če so omenjenemu kaznivemu dejanju sledila še druga (spolno nasilje, kraja, ugrabitev).

1.2.7 Pravna ureditev

1.2.7.1 Področje prepovedanih drog

Slovenija je podpisnica treh konvencij Organizacije združenih narodov, ki opredeljujejo področje prepovedanih drog ter aktivnosti in ukrepe, ki jih posamezne države izvajajo. Slovenska zakonodaja je usklajena tudi s pravnim redom Evropske unije (Ministrstvo za zdravje, 2023). V letih 1999 in 2000 sta bila na področju prepovedanih drog sprejeta dva temeljna zakona: *Zakon o preprečevanju uporabe prepovedanih drog* (1998) in *Zakon o proizvodnji in prometu s prepovedanimi drogami* (1999). Prvi zakon določa ukrepe in dejavnosti, katerih namen je zmanjševanje povpraševanja po drogah, drugi pa naj bi vplival na ponudbo prepovedanih drog. Pomemben pa je še *Kazenski zakonik* (2008), ki opredeljuje kazniva ravnanja, povezana s prepovedanimi drogami, predhodnimi sestavinami za njihovo proizvodnjo, določa pa tudi kazni za kršitelje (Ministrstvo za zdravje, 2017).

Ker so na področju podtikanja droge med drugim uporabljene sintetične droge, ki jih je težko nadzirati, pa tudi tiste, ki ne spadajo v kategorijo prepovedanih drog (na primer alkohol), omenjeno zakonodajno področje ne more zajezi tovrstne problematike. Kot primer naj navedem GHB, ki je kot prepovedana droga sicer opredeljen v prilogi *Uredbe o razvrstitvi prepovedanih drog* (2019), GBL, ki je njegov derivat, pa se uporablja tudi v kemijski industriji, zaradi česar je komercialno dostopen (Hillebrand, Olszewski in Sedefov, 2008).

1.2.7.2 Področje spolnega nasilja

Področje spolnega nasilja v Sloveniji ureja *Kazenski zakonik* (2008). V preteklosti je pravna definicija izhajala iz uporabe sile povzročiteljev ter iz aktivnega upiranja žrtv (model prisile) (Kovač, 2023). Kovač piše, da je bila tovrstna zakonska rešitev konceptualno zgrešena, saj je

temeljila na predpostavki, da smo ljudje do trenutka, ko se temu upremo, ves čas pripravljeni imeti spolne odnose. Iz tega sledi, da če se žrtev ni upirala in povzročitelj posledično ni moral uporabiti sile, njegovo dejanje pravno ni bilo kvalificirano kot spolna zloraba.

V prejšnji zakonski ureditvi torej niso bili pokriti primeri, ko je žrtev zavračala spolno dejanje, a se iz različnih razlogov ni (dovolj) fizično upirala, da bi povzročitelj posledično moral uporabiti silo, prav tako niso bile pokrite situacije, pri katerih je storilec s hitrostjo izrabil presenečenje žrtve (Mihelj Plesničar in Ambrož, 2019). Omenjena ureditev torej spregleda možnost, da se žrtve pod vplivom droge morda ne morejo braniti, spregleda pa tudi dejstvo, da žrtve med trajanjem spolnega nasilja, četudi so pri polni zavesti, velikokrat »zamrznejo«. Občutek zamrznitve je možno razložiti z nevroznano, ki pravi, da ogroženost in strah lahko vplivata na neželjeno nepremičnost (Dhawan in Haggard, 2023). Obstaja več razlogov, zaradi katerih se žrtve med spolnim nasiljem pogosto ne upirajo aktivno, čeprav sem jih sama omenila le nekaj. Vsakega izmed njih je treba presojati v vsakem konkretnem primeru posebej (Mihelj Plesničar in Ambrož, 2019).

Leta 2019 je Inštitut 8. marec na spletno stran [Peticija.online](https://www.peticija.online) objavil peticijo *Za redefinicijo kaznivega dejanja posilstva in spolnega nasilja* (Inštitut 8. marec, b.d.; Kovač, 2023). Zapisali so, da se s podpisom peticije zavzemajo za spremembo *Kazenskega zakonika* (2008) in za uveljavitev modela »ne« pomeni »ne« ali »ja« pomeni »ja«. Takrat se niso opredelili glede izbire modela soglasja (model veto ali model pozitivnega soglasja), jasno pa so želeli sporočiti, da dotedanja ureditev ni bila ustrezna. Kasneje so organizacije Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja, Amnesty International Slovenije, Društvo Ključ, Društvo za nenasilno komunikacijo, Inštitut 8. marec, Mirovni inštitut, Pravno-informacijski center nevladnih organizacij – PIC, Slovenska fundacija za UNICEF in Fakulteta za socialno delo na Ministrstvo za pravosodje naslovile poziv k spremembi definicije kaznivega dejanja posilstva, tako da bi bila ta skladna z mednarodnimi standardi človekovih pravic in bi temeljila na odsotnosti privolitve. Predlog zakona so na koncu napisali na Inštitutu 8. marec kar sami. Po več zapletih je bil 4. 6. 2021 sprejet zakon po modelu »ja« pomeni »ja« (Kovač, 2023).

Tako se je torej takrat *Kazenski zakonik* (2008) dopolnil, kot piše v *Zakonu o spremembah Kazenskega zakonika* (2021), in sicer v 170., 171. in 172. členu. V 170. členu sta dodana nova prvi in drugi odstavek, ki se glasita:

- (1) Kdor brez privolitve druge osebe doseže, da ta spolno občuje ali s tem izenačeno spolno ravna, se kaznuje z zaporom od šestih mesecev do petih let.
- (2) Privolitev iz prejšnjega odstavka tega člena je podana, če je oseba po svoji navzven zaznavni, nedvoumni in svobodni volji privolila v spolno občevanje ali s tem izenačeno spolno ravnanje in je bila sposobna sprejeti tako odločitev.

V 171. členu pa sta dodana naslednja dva odstavka:

- (1) Kdor brez privolitve druge osebe doseže, da ta stori ali trpi kakšno spolno dejanje, ki ni zajeto v prejšnjem členu, se kaznuje z zaporom do petih let.
- (2) Privolitev iz prejšnjega odstavka je podana, če je oseba po svoji navzven zaznavni, nedvoumni in svobodni volji privolila v spolno dejanje iz prejšnjega odstavka in je bila sposobna sprejeti tako odločitev.

Redefinicija spolnega nasilja v smeri modela pozitivnega soglasja prinaša spremembo pravne ureditve, ki služi kot osnova za družbene spremembe; je podlaga za novo dojemanje spolnega nasilja in nadlegovanja (Kovač, 2023).

1.3 Sistem pomoči žrtvam

1.3.1 Prijava kaznivega dejanja zoper spolno nedotakljivost

Na spletni strani eUprava (b.d.) so zapisane usmeritve za prijavo nasilnih spolnih ravnanj. eUprava (prav tam) poziva žrtve spolnih zlorab k prijavi kaznivega dejanja policiji. K prijavi, kadar žrtve tega ne zmorejo same, spodbujajo tudi osebe, ki vejo za zlorabo. V nadaljevanju opredeljujejo kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost kot dejanja psihičnega, fizičnega in spolnega nasilja, ki za žrtev pomenijo enega najhujših posegov v njeno osebnostno celovitost. Dodajajo, da gre za kaznivo dejanje, ki je prisotno v vseh družbenih, izobrazbenih, poklicnih in starostnih skupinah, ki ogroža ženske in moške, predvsem pa mlajše ženske. Pišejo, da so značilnosti kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost naslednje: prvič, storjena so brez privolitve žrtve, ki jih čuti kot prisilo, posledično pa ji povzročajo stisko in nelagodje, drugič, povzročitelj pri dejanju uporabi grožnjo, silo ali pa kako drugače izkoristi svoj odnos do žrtve oziroma svoj položaj, tretjič, storilcev namen je med drugim zadovoljiti svoje spolne potrebe, in četrtič, pristanek žrtve, ki je posledica zlorabe odnosa storilca z žrtvijo ali posledica grožnje,

ne izključuje kazenske odgovornosti povzročitelja. Poudarjajo, da je treba nasilno spolno ravnanje čim prej prijaviti, saj se s časovnim odklikom od dejanja povečuje možnost uničenja materialnih (bioloških) sledi, do sprememb pa pride tudi na samem kraju kaznivega dejanja. Ker se pogosto zgodi, da je žrtev napadena večkrat, je prijava še toliko pomembnejša.

Na spletni strani Policije (b.d.) je zapisano, da lahko prijavo nasilja vloži vsakdo – tako žrtev kot tudi priča, ne glede na starost. Prijavo lahko vložijo tudi nevladne organizacije in državne ter zasebne ustanove. K prijavi so posebej zavezane zdravstvene organizacije, vrtci in šole, uradne osebe morajo, če je žrtev mladoletna oseba, prijavo vložiti po uradni dolžnosti.

Osebna prijava se lahko vloži na najbližji policijski postaji, tožilstvu ali eventualno prek spleta na obrazcu za anonimno e-prijavo ter po pošti. Ob prijavi ima žrtev ob sebi lahko zaupno osebo, ki ji nudi oporo. Pomembno je, da oseba, ki se odloči za vložitev prijave in sodelovanje v nadaljnjih postopkih, postane glas otroka oziroma glas žrtve spolnega nasilja, saj je to pomemben prediktor za nadaljnji razplet primera (prav tam).

Ker različne oblike spolnega nasilja puščajo tako duševne kot tudi telesne posledice, je torej nujno, da žrtev poišče ustrezno pomoč in s tem prične proces okrevanja (eUprava, b.d.).

1.3.2 Nevladne organizacije

Pogosto so nevladne organizacije tiste, ki pri okrevanju podprejo žrtve spolnega nasilja. V Sloveniji deluje več kot 27.000 nevladnih organizacij, ki so dejavne na skoraj vseh področjih življenja in delovanja naše družbe. Delujejo na mednarodni, nacionalni, regionalni in lokalni ravni. Njihov glavni cilj je izboljšanje kakovosti življenja ljudi v okoljih, kjer delujejo (Republika Slovenija, 2024).

V Sloveniji na področju nasilja deluje več organizacij, nekatere izmed njih so: Društvo za nenasilno komunikacijo, Zavod Emma, Ženska svetovalnica, SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja ter Združenje za moč. Združenje DrogArt pa deluje na področju zmanjševanja škodljivih posledic drog in alkohola med mladimi.

Nevladne organizacije ženskam, ki so doživljale ali še doživljajo nasilje, nudijo različne oblike psihosocialne pomoči. Žrtve lahko pomoč dobijo prek osebnega, spletnega in telefonskega

informiranja ter svetovanja, lahko prejmejo podporno terapevtsko pomoč, lahko so deležne socialnega zagovorništva in spremljanja ter celostne pomoči in podpore. Udeležijo se lahko tudi skupin za samopomoč (Klančar idr., 2010, str. 58).

1.3.3 Teoretično izhodišče za delo z žrtvami

V Sloveniji se je delo nevladnih organizacij s področja nasilja nad ženskami pričelo oblikovati v začetku osemdesetih let. Zapolnilo je prazen prostor v javnem sektorju in ponudilo nove rešitve. Prve ženske nevladne organizacije z omenjenega področja so izoblikovale načela za delovanje in ukrepanje proti nasilju nad ženskami. Izhajale so iz feminističnega gibanja, feministične teorije in feminističnega socialnega dela, katerih najradikalnejša zahteva je prekinitev nasilja nad ženskami (Aničić idr., 2007, str. 84).

Kljub temu da med feminističnimi avtoricami obstajajo določena nasprotovanja v povezavi z združljivostjo feminizma in strokovnega dela v različnih institucijah, je treba prepoznati pomembnost feministične teorije o nasilju pri zagotavljanju učinkovitih storitev za žrtve. Služiti mora kot podlaga vsemu delu na omenjenem področju, saj za izhodišče jemlje prepričanje, da nasilja nad ženskami ne moremo ločiti od spolnih vlog, ki jih imamo v določeni kulturi (Dobnikar, 1996; Urek, 1997; Zaviršek, 1996).

Plaz (2014) našteva nekaj napotkov, ki lahko strokovne delavke in strokovne delavce usmerjajo pri delu z žrtvami nasilja. Poudarja pomen prvega stika in vzpostavljanja odnosa, ki ga opredeljuje kot temelj sodelovanja. Opozarja, da morajo strokovne delavke in strokovni delavci reflektirati svoj odnos do nasilja, saj njihove pretekle izkušnje vplivajo na sodelovanje z žrtvami nasilja. Zavedati se morajo tudi pomena svoje prve reakcije ob srečanju z žrtvijo in njeno izpovedjo. Plaz v nadaljevanju omenja tudi druge osebe, s katerimi pridejo žrtve v stik, in poudarja, da morajo biti te izobražene o nasilju in njegovih posledicah, da ne bi prihajalo do sekundarne viktimizacije. Opozarja, da je patriarhat še vedno živ in da ne smemo zanikati realnosti, v kateri živi veliko žensk. Znanje o družbenih procesih in mehanizmih je zato ključnega pomena. Strokovne delavke in delavci se morajo zavedati, da žrtve svoje zgodbe pripovedujejo na različne načine; pomembno je, da jim ne jemljejo moči na način, da jim onemogočajo pripovedovati svojo resnico. Videti morajo tudi globlje, tako da razumejo, kaj se dogaja zadaj; da je tam še vedno človek, ki je zaradi preživelega nasilja ranjen. Pomembno je, da odgovornosti za nasilje ne prelagajo na žrtev in da dajo povzročiteljem jasno vedeti, da se z

njihovim početjem ne strinjajo. Pozornost je treba usmeriti tudi v prostor, v katerem žrtve pripovedujejo svojo zgodbo. To ne more biti sprejemno okno, kjer žrtve nima zasebnosti. Avtorica (prav tam) nadaljuje, da se je treba zavedati, da se je lažje postaviti na stran povzročitelja. Povzročitelji namreč posedujejo premoč in nadvlado nad žrtvijo in poskušajo poskrbeti, da žrtve ne bi bila slišana. To, da se nekdo postavi na stran žrtve, od njega zahteva, da zavzame jasno stališče proti povzročitelju. Žrtvam nasilja je treba vedno verjeti – to je temelj feminističnega dela z ženskami, žrtvami nasilja. Svetovalke in svetovalci morajo izhajati iz njihove realnosti in na situacijo – skupaj z njimi – gledati skozi njihove oči, ne da bi jim pri tem odvzeli moč. Ženske so strokovnjakinje za svoja življenja, za svojo izkušnjo, zato lahko samo skupaj z njimi začrtajo pot, ki bo zanje sprejemljiva. Na koncu ne smemo pozabiti na pravico žrtve do seznanjenosti s postopki, ki se jih tičejo (prav tam).

Tudi Hrovat Svetičič, Horvat in Hrovatič (2008, str. 25) ponujajo smernice glede odnosa strokovnih delavk in strokovnih delavcev do žrtve. Med drugim poudarjajo, da je treba žrtvi vedno verjeti, tudi vso pozornost je treba nameniti njej in ne povzročitelju nasilja. Nadalje se je treba zavedati, da je žrtve celovita osebnost, kar pomeni, da ni samo žrtve, temveč poseduje tudi moč, saj je zlorabo preživela. Na čustvene, vedenjske in psihične težave žrtve se ne sme gledati, kot da so patološke. Žrtve je v času trajanja nasilja morala razviti strategije preživetja, ki so ji omogočile, da je nasilje preživela. Prav tako se žrtvi ne sme moralizirati, jo obsojati, vrednotiti njenega razmišljanja, čustvovanja ter dejanj. V komunikaciji z njo se ne sme uporabljati psihičnega nasilja, izogibati pa se je treba tudi previsokim pričakovanjem.

Hrovat Svetičič, Horvat in Hrovatič (2008, str. 24) pišejo tudi o odnosu strokovnih oseb do nasilja nad ženskami. Pišejo, da je treba nasilje definirati kot nasilje; ne sme se uporabljati drugih poimenovanj, ki zmanjšujejo resnost situacije (na primer uporaba besede konflikt). Nasilja se torej ne sme minimalizirati, zanikati, ga opravičevati ali racionalizirati, treba se mu je odločno upreti. Ker notranji ali zunanji dejavniki, ki bi osebo silili k povzročanju nasilja, ne obstajajo, se vzrokov za povzročanje nasilja ne išče. Odgovornost za nasilje je izključno na strani povzročitelja, kar je treba poudariti. Jasno je treba opredeliti, kdo nasilje povzroča in kdo je žrtve. Od žrtve se nikoli ne sme zahtevati, da se sooči z osebo, ki povzroča nasilje (prav tam).

1.4 Vloga socialnega dela

Socialne delavke in socialni delavci so ključne strokovnjakinje in strokovnjaki pri pomoči žrtvam in povzročiteljem ter pri obravnavanju problematike kršitve človekovih pravic in dostojanstva (García-Moreno idr., 2015; Sjöberg, Többe-Schukalla, Singh in Martinus, 2018). Flaker (2003) piše, da je socialno delo umeščeno v različne sektorje in sisteme, socialne delavke in socialni delavci pa so vključeni v različne organizacije, kar vpliva na metode, ki jih uporabljajo pri svojem delu. Ne gre torej za stroko, ki bi imela vnaprej kodirane metode, temveč jih prilagaja konkretni situaciji, vedno znova, kar zahteva inovativen in ustvarjalen pristop k reševanju razmer. Spretnosti socialnega dela se oblikujejo na dva načina; glede na to, kako je določena situacija strukturirana in definirana, ter glede na njeno specifičnost (prav tam). Tudi Čaćinović Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina (2015) pišejo, da je socialno delo stroka, ki se odziva na konkretne potrebe ljudi, tukaj in zdaj, ter skupaj z njimi ustvarja rešitve. Nadaljujejo, da so socialne delavke in socialni delavci z uporabnicami in uporabniki v enakopravnem delovnem odnosu. Pri svojem delu se med drugim opirajo na koncept delovnega odnosa in koncept izvirnega delovnega projekta pomoči. Socialno delo torej ustrezno odgovarja na potrebe žrtev podtikanja droge in spolnega nasilja.

Poseganje v nasilje samo z delom s posameznico ali posameznikom in obravnavanje nasilja kot individualnega problema pa ne reši težave, saj omenjeni metodi manjkajo elementi kolektivnega opolnomočenja, emancipacije in uveljavljanja družbenih sprememb (García-Moreno idr., 2015; Sjöberg, Többe-Schukalla, Singh in Martinus, 2018). Nikupeteri, Skaffari in Laitinen (2022) pišejo, da je skupnostno socialno delo tisto, ki lahko prispeva k zmanjšanju pojavnosti nasilja, saj spreminja razmere, ki ga omogočajo. Osredotočajo se torej na feministično skupnostno delo, ki ga opredeljujejo kot eno od metod socialnega dela. Tudi Flaker (2012) trdi, da ima socialno delo dvojno vlogo: prvič – delo s posameznico oziroma posameznikom, torej spoznavanje posameznice oziroma posameznika kot bitja v trenutni situaciji in okolju, kjer se mu pridružimo, ter drugič – spreminjanje okolja s skupnostnim delom. Mesec (2003) dodaja, da veda o socialnem delu kot socialnem svetovanju daje smernice za reševanje konkretnih socialnih problemov, kamor lahko torej uvrstimo tudi podtikanje droge in spolno nasilje. Omenjena veda v reševanje vključuje različna področja in ravni, in sicer tako mikro kot tudi mezo in makro raven, s čimer pritegne k reševanju različne konkretne osebe z različnih geografskih področij in družbenih ravni (prav tam).

Socialno delo ima torej pomembno vlogo pri obravnavanju podtikanja droge in spolnega nasilja, pri tem pa ni (in ne sme biti) osamljeno. Javnost je treba ozaveščati o omenjeni problematiki. Sheard (2011) pravi, da se pri tem ne smemo obračati le na potencialne žrtve, temveč moramo nasloviti tudi potencialne povzročitelje.

2 FORMULACIJA PROBLEMA

Podtikanje droge je pojav, ki je prisoten tudi v Sloveniji. Tovrstno dejanje je že samo po sebi moč označiti kot dejanje nasilja, saj gre za neenakomerno porazdelitev moči med dvema osebama. Donovan (2016) navaja, da je opisan dogodek že sam po sebi kaznivo dejanje, ki omogoča nadaljnja kazniva dejanja, kot so: rop, fizično nasilje in spolna zloraba, na katero sem se osredotočila v svojem diplomskem delu. V vseh primerih storilec žrtev nadvlada, saj prevzame nadzor nad njo – žrtev se posledično ne more braniti, velikokrat pa se niti ne zaveda niti se spominja, kaj se je z njo dogajalo v času, ko je bila pod vplivom podtaknjene droge.

Sama sem se za raziskovanje omenjene teme odločila v prvi vrsti zaradi osebne izkušnje. Študij na Fakulteti za socialno delo mi je omogočil, da sem svojo izkušnjo lahko umestila v ustrezen teoretični okvir, s čimer sem dobila priložnost za okrevanje. Po pogovoru s še drugimi žrtvami sem spoznala, da opažamo, da pri opisovanju dogajanja ne najdemo ustreznih besed, da je to področje, ki ga je težko jasno ubesediti in opredeliti. Zaradi tega pa je okrevanje oteženo.

Tudi v strokovni literaturi je zaznati podatek, da gre za področje, ki ni dobro raziskano, avtorji dodajajo, da žrtve dogodka pogosto ne prijavijo (Sheard, 2011). Razlog za to je moč najti tudi v tem, da se žrtve soočajo z nepredvidljivimi odzivi okolice in pristojnih organov. Izpostavljene so podoživljanju dogodka, ki se ga velikokrat ne spomnijo. Pozornost in odgovornost za zlorabo se – namesto na povzročitelje – usmeri nanje (Donovan, 2016). Ker je strokovne literature, ki bi obravnavala povzročitelji, zelo malo, je težko razumeti, kako in zakaj prihaja do tovrstnih spolnih zlorab (Clinnick, Ison in Hooker, 2023).

Poleg tega, da gre torej za pojav, ki je na nek način prekrit in neviden, pa je posledično nevidno tudi delo strokovnih delavk in strokovnih delavcev, ki sodelujejo s tovrstnimi žrtvami. Pomembno je, da postane njihovo delo (raz)vidno, s čimer ne prispevamo le k razvoju strokovnega dela na tem področju, ampak tudi k temu, da dobijo žrtve, poleg besed, tudi svoj prostor, kjer je njihov glas slišan.

Raziskovalna vprašanja:

1. Kakšna je ocena strokovnih delavk in strokovnih delavcev o številu žrtev podtikanja droge, ki poiščejo pomoč pri nevladnih organizacijah?
2. Kdo so povzročitelji in kako bi bilo smiselno zastaviti delo z njimi?

3. Kakšne so potrebe žrtev, ki poiščejo pomoč, in ali je oblika pomoči, ki jim jo nudijo strokovne delavke in strokovni delavci, vezana na časovni odmik od dogodka?
4. Kakšne izkušnje imajo žrtve ob prijavi kaznivega dejanja po spremembi Kazenskega zakonika v delu, ki obravnava spolno nedotakljivost (model pozitivnega soglasja)?
5. Kako strokovne delavke in strokovni delavci postopajo, kadar so žrtve mladoletne osebe?
6. Kakšno je teoretično izhodišče strokovnih delavk in strokovnih delavcev pri delu z žrtvami in s katerimi morebitnimi izzivi se soočajo?
7. Kakšna je vloga socialnega dela pri delu z žrtvami podtikanja droge?

3 METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave

Raziskava je kvalitativna, saj bo njeno osnovo predstavljalo izkustveno gradivo, zbrano v raziskovalnem procesu, v obliki besednih opisov oziroma pripovedi. Gradivo je obdelano in analizirano na besedni način, in sicer brez uporabe merskih postopkov in števil (Mesec, 2009). Raziskava je tudi empirična, saj sem s pomočjo intervjujev zbirala novo, neposredno izkustveno gradivo (prav tam, str. 84).

3.2 Merski instrument

Merski instrument so predstavljale vnaprej pripravljene smernice za delno standardiziran intervju, sestavljen iz 16 glavnih vprašanj odprtega tipa, razdeljenih v pet tem: pogostost pojava, povzročitelji, žrtve, delo strokovnih delavk in vloga socialnega dela. Vprašanja sem oblikovala s pomočjo prebrane strokovne literature, pri čemer je bil poudarek na naslednjih avtoricah in avtorjih: Antić Gaber in Selišnik (2013), Dobnikar (1996), Podreka (2018), Zaviršek (2004), Donovan (2016), Bendau idr. (2023), Sheard (2011), Winstock idr. (2022), Anderson, Flynn, Drummer, Gerostamoulos in Schumann (2019), Recalde-Esnoz, Prego-Meleiro, Montalvo in Castillo (2023), Swan idr., 2017, Leskošek (2014), Kovač (2023), Klančar idr. (2010), Plaz (2014), Hrovat Svetičič, Horvat in Hrovatič (2008), Flaker (2003; 2012) in Mesec (2003).

3.3 Viri podatkov in vzorčenje

Populacijo raziskave so predstavljale strokovne delavke in strokovni delavci, ki so v letu 2024 zaposleni v nevladni organizaciji v Republiki Sloveniji in so že obravnavali vsaj en primer spolne zlorabe, ki je sledila podtikanju droge.

Iz omenjene populacije sem po priročnosti, torej po metodi snežne kepe, oblikovala neslučajnostni vzorec petih oseb. To metodo sem uporabila, ker ni podatkov o tem, katera od strokovnih delavk, oziroma kateri od strokovnih delavcev sodeluje z žrtvami tovrstne spolne zlorabe. S tem sem se odpovedala ideji o reprezentativnem vzorčenju in statističnem posploševanju na širšo populacijo (Starman, 2013). Nad sestavo vzorca torej nisem imela

nadzora, prednost pa je v tem, da je za obstoj določenega vedenja potrebnih le nekaj primerov (Flaker idr., 2019).

3.4 Metoda zbiranja podatkov

Za zbiranje podatkov sem uporabila metodo delno standardiziranega intervjuja. Za sodelovanje sem se z intervjuvankami dogovorila osebno, po telefonu in elektronskih pošti. Pred izvedbo sem vsem sodelujočim poslala okvirna vprašanja. Intervjuje sem izvedla na način, ki jim je najbolj ustrezal, in sicer osebno, prek platforme Zoom in dopisno. Intervjuji so trajali od 20 do 70 minut. Govorila sem s strokovnimi delavkami iz naslednjih nevladnih organizacij (po abecedi): Društvo Emma, Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja, Društvo za nenasilno komunikacijo, Združenje DrogArt in Združenje za moč. Z eno od strokovnih delavk sem intervju opravila prek platforme Zoom, z eno dopisno (po elektronski pošti), s tremi pa osebno na sedežu organizacije. Nimam občutka, da bi intervju prek platforme Zoom potekal drugače, kot so sicer potekali trije intervjuji, ki sem jih opravila osebno, zato menim, da način izvedbe v tem primeru ni vplival na količino pridobljenih podatkov. Enako pa ne morem trditi za intervju, ki je bil izpeljan dopisno, saj je od vseh po vsebini najkrajši, zato menim, da sem na takšen način pridobila manj informacij, kot bi jih, če bi potekal v obliki pogovora.

3.5 Obdelava in analiza podatkov

Pridobljene podatke sem analizirala kvalitativno. Intervjuje sem dobesedno pretipkala in jih označila s črkami (A, B, C, D, E). V prepisih sem označila izjave sogovornic, ki so za mojo raziskavo pomembne. Izpisala sem jih v tabelo, saj sem imela na takšen način nad njimi boljši pregled. Nadaljevala sem z odprtim kodiranjem, izjavam sem pripisala ustrezne pojme in kategorije. Nato sem jih kodirala še osno.

4 REZULTATI

4.1 Pogostost pojava

- Število obravnavanih primerov

Organizacije obravnavajo različno število žrtev podtikanja droge, ki so hkrati tudi žrtve spolnega nasilja. V organizaciji strokovne delavke B so v tridesetih letih obravnavali le pet takšnih primerov, v organizaciji strokovne delavke A pa kar dve tretjini vseh uporabnic predstavljajo omenjene žrtve, pri čemer slednja deluje predvsem na področju spolnega nasilja, zaradi česar je na tem področju tudi prepoznavnejša. V organizaciji strokovne delavke D opažajo, da se v zadnjih petih letih na njih obrne več uporabnic, v organizaciji strokovne delavke B pa opažajo nasproten trend. Tri strokovne delavke omenjajo, da so slišale za primere podtikanja droge, ki jih niso obravnavali v njihovi organizaciji.

- Zakaj žrtve ne poiščejo pomoči

Strokovna delavka C meni, da večina žrtev ne poišče njihove pomoči. Razlogi za to so različni: ljudje sebe ne prepoznajo kot žrtve (*Ljudje težko vejo, če jim je bila podtaknjena droga v pijačo, to po navadi ugotovijo, če spijejo res malo, na primer eno alkoholno merico, tudi če prej cel dan niso jedli, pa se od te pijače ne bi mogli toliko napiti, ne bi mogli imeti black-outa. Potem pomislijo, ja, sigurno so mi nekaj podtaknili. A16*), žrtve se zaradi izgube spomina spolne zlorabe ne spominjajo (*Ena je bila tudi tako, da sploh ni v resnici nič, niti ukrepala niti ni ji bilo čisto jasno. Potem pa je slišala govorice, da je doživela skupinsko posilstvo. In je bilo to potem tisto, a to se mi je zgodilo, ker se jaz sploh ne spomnim. In se je potem obrnila na nas. D17*), dvomijo v svoj občutek (*Tukaj pa jih večina najbrž sploh ne ve, kaj se jim je zgodilo, in še toliko bolj dvomijo o svojem občutku. Žrtev že tako dostikrat dvomi o svojem občutku. D13*), mislijo, da se jim samo dozdeva, da so bili žrtve zlorabe, se počutijo krive ali jih je sram, velikokrat pa žrtve pomoči ne poiščejo zaradi še vedno prisotnega obtoževanja žrtev (t. i. »victim blaming«). Žrtvam se pogosto ne verjame, pripisuje se jim odgovornost za doživeto zlorabo (*[...] ali pa [ko se] govori o tem, kaj je zdaj ona naredila narobe, da je do tega prišlo. D8*).

– Pomanjkanje statističnih podatkov

Vse strokovne delavke so imele pri oceni pogostosti pojava težave; izpostavile so, da na organizaciji ne vodijo evidence tovrstnih žrtev. Prav tako ni dostopne statistike, ki bi pogostost pojava opredelila v Sloveniji, izven obravnave dotičnih organizacij. Poudarjajo sicer, da gre za aktualno problematiko (*[...] samo je aktualna problematika B17*). Ena od strokovnih delavk meni, da se v enem vikendu zgodi vsaj en primer podtikanja droge (*Oceno, koliko je tega v enem vikendu, bi pa težko podala, pomoje se sigurno kakšen na vikend zgodi. C10*). Tri strokovne delavke menijo, da gre za prikrit pojav, saj je zaznanih le del primerov podtikanja droge. Prav tako večina meni, da pojav v zadnjih letih narašča (*Če primerjam situacijo izpred desetih, petnajstih let, je v zadnjih letih prišlo do porasta takih primerov. E3*).

– Vpliv konteksta

Ena od strokovnih delavk meni, da je za oceno o pogostosti pojava pomemben kontekst (*Na splošno je treba pogledati čisto tako, da je to lahko zelo relativen podatek, pogledati je potrebno, kakšen je kontekst, kakšna je družba. Kaj zdaj smatramo za nasilje in kaj ne? A24*), saj ni nujno, da gre dejansko za več tovrstnih primerov (*Jaz mislim, da je najprej potrebno pogledati, koliko se o tem govori, je tega dejansko zdaj več ali manj? Ali gre za to, da se prej sploh ni o tem govorilo, sedaj pa se? In potem izvemo za te primere. Tudi na primer: je bilo nasilja na splošno več v preteklosti ali ga je več sedaj? A23*). Strokovna delavka C pa razlike za porast pripisuje spremembam v družbi (*Se mi zdi, da se je tudi mogoče ta scena nočnega življenja zelo spremenila v teh letih. Takrat še ni bilo toliko zaznavanj nekih teh, ne vem, tovrstnih, kako bi rekla, vedenj, ki vplivajo na to, da želiš nekomu ali kaj slabega ali da se mu želiš smejati ali karkoli. C19*), (*Da je vse bolj zavito v neko tančico skrivnostnosti tega, kako ljudje več ne zmorejo nekega medsebojnega kontakta na nek način C23*).

– Prijava kaznivega dejanja

Na zaznavanje pogostosti pojava pa ne vpliva samo to, kako pogosto žrtve poiščejo pomoč na nevladnih organizacijah. Pomembno je predvsem to, koliko tovrstnih zlorab zaznajo na policiji. Ena od strokovnih delavk poroča, da ozaveščanje družbe vpliva na porast prijav. Veliko žrtev se ne odloči za prijavo. Žrtve ne vedo, kaj naj prijavijo, saj ne vedo, kaj se jim je zgodilo. Podtikanje droge je težko dokazati, saj droge sistem zapustijo zelo hitro, žrtve je sram, ne vedo,

kam se lahko obrnejo po pomoč, ali pa jih skrbi, da bodo s prijavo kaznivega dejanja povzročitelju uničile življenje. Kadar se žrtve odločijo za ta korak, pogosto odstopijo od prijave zaradi težavnosti postopka. Prav tako policija obravnava le del prijav. Strokovna delavka A opozarja na velik razkorak med številom prijavljenih kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost in obsodbo povzročiteljev (*[...] Za leto 2022 je bilo zoper spolno nedotakljivost oddanih prijav ... 302, končno obsodbo pa je doživelo 8 oseb.* A27). Povzročitelji pogosto ostanejo nekaznovani.

4.2 Okoliščine

Do podtikanja droge ne prihaja le v klubih (*Metelkova je recimo zdaj bolj označena kot problematična z vidika nasilja in nekih takih stvari.* C28). Okolje, v katerem se zgodi kaznivo dejanje, vpliva tudi na izbiro droge, ki jo povzročitelj pri tem uporabi. V vaškem okolju gre največkrat za uporabo alkohola, v mestnem okolju pa za ostale droge. Alkohol se pogosto uporablja pri spolnem nasilju, zanj pa je značilno, da žrtev ne izgubi nujno celotnega spomina na zlorabo (*To, kar se tiče alkohola in posilstev v pijanem stanju ... tukaj ponavadi ne govorimo o tem, da se ničesar ne spomnijo. To je ta razlika.* D32).

4.3 Povzročitelji

– Značilnosti povzročiteljev

Poudariti je treba, da tipičen povzročitelj ne obstaja. Večina povzročiteljev podtikanja droge in spolnega nasilja je sicer moškega spola (*[...] Kar ne pomeni, da ženske niso, seveda so lahko.* A29). Povzročitelji so različnih starosti, strokovna delavka E navaja starost med 16 in 45 leti. Pridobljene imajo različne stopnje izobrazbe. Povzročitelji spolnega nasilja so ponavadi žrtvam poznane osebe, ki so z žrtvami lahko v tesnih odnosih. Redko so povzročitelji spolnega nasilja žrtvam nepoznani. Ko pa govorimo o žrtvah spolnega nasilja v povezavi s podtikanjem droge, pa so podatki mešani. Žrtve velikokrat niti ne vedo, kdo so povzročitelji. Tri od petih vprašanih oseb so povedale, da gre za žrtvam poznane osebe, ena od strokovnih delavk je navedla, da gre za povzročitelje, ki so v tesnem odnosu z žrtvami, dve strokovni delavki sta rekli, da so lahko del širše družbe (prijatelji prijateljev), dve strokovni delavki menita, da so povzročitelji sicer lahko neznanci, vendar to ni pogosto, ena od strokovnih delavk pa meni, da so povzročitelji pogosto žrtvam nepoznane osebe.

– Druge lastnosti povzročiteljev

Povzročitelji so sicer običajni ljudje, lahko so prijazni in šarmantni, priljubljeni, očarljivi, uspešni, pogosto znajo dobro manipulirati, tudi s strokovnimi delavkami. Mnogokrat povzročitelji sebe ne prepoznajo kot takšne (*Ker jaz mislim, da nekdo, ki to stori, ne vidi sebe kot posiljevalca, da si predstavlja posiljevalca kot nekoga, ki je v temačni ulici, ves zanemarjen, grozen, ki je nasilen, ki je nek čudak in tak posili, on pa sebe ne vidi kot posiljevalca, če v nekem klubu pleše in se potem to zgodi.* D55). Gre za osebe, ki so bile pogosto tudi same žrtve nasilja. Povzročitelji tovrstnih kaznivih dejanj redko obžalujejo svoja dejanja, večkrat jih obžalujejo mlajše osebe.

– Motivi podtikanja droge

Obstajajo različni motivi za podtikanje droge, s katerim povzročitelji izražajo svojo moč. Ni nujno, da bo oseba, ki je žrtev podtikanja droge, tudi žrtev spolnega ali drugega nasilja. Nekateri povzročitelji s podtikanjem droge sproščajo svojo frustracijo, izkoriščajo situacijo za posmehovanje žrtvam ali za željo po zabavi. Njihov glavni cilj je dejanje podtikanja droge in nimajo motivov za nadaljevanje zlorabe.

V drugo skupino pa spadajo povzročitelji, ki drogo podtaknejo z namenom, da nadaljujejo s svojo zlorabo. Žrtev lahko tudi oropajo. V primeru spolnega nasilja si povzročitelji žrtev popolnoma podredijo. Droga jim omogoči, da se žrtev ne more upirati. Povzročitelji računajo na izgubo spomina in žrtev označijo kot problematično in promiskuitetno. Če za dosego svojega cilja uporabijo alkohol, to naredijo tako, da žrtev silijo h konzumiranju alkoholnih pijač, ali pa izkoristijo osebo, ki je že pod vplivom alkohola.

– Direktno delo s povzročitelji

S povzročitelji sodeluje Društvo za nenasilno komunikacijo, dve od petih strokovnih delavk sta poudarili, da ne delajo s povzročitelji, saj ne želijo zavzemati dvojne vloge (*To imamo precej ločeno, je to naša vrednota, bi lahko rekli. V bistvu res, žrtve, ko pridejo sem, vejo, da smo sto procentno na njihovi strani in da v istem prostoru, kot ne vem, žrtev pride na svetovanje, ne pride tudi storilec na svetovanje. To je ločeno.* A38).

Pred delom s povzročitelji je treba raziskovati omenjeno problematiko, pri delu pa je treba slediti načrtani smeri dela. Pomembno je, da strokovna delavka v pogovoru dosledno uporablja prava poimenovanja (*da [poudari, da] je to nasilje in je hudo kaznivo dejanje in huda oblika nasilja in da spati z nekom, ki ne ve zase, ali pa ne ve, kaj se mu dogaja, da je to posilstvo. D52*). Dejanj povzročiteljev ne sme minimalizirati, saj morajo povzročitelji za svoja dejanja prevzeti odgovornost. Pri tem je pomembno, da se zavedajo posledic svojih dejanj, čeprav sicer povzročitelji mnogokrat posledic sploh ne nosijo (*Velikokrat je pa lahko tudi, da oseba prijavi in se ne bo nič zgodilo. Ta storilec bo živel čisto normalno naprej. A77*). Pri delu s povzročitelji podtikanja droge in spolnega nasilja je treba upoštevati, da gre za naslavljanje nevidne populacije, zato je z njimi smiselno delati tudi posredno. Več o tem v razdelku Preventivno delo.

Delo s povzročitelji ne sme biti površinsko. Upoštevati je treba dejstvo, da kaznovanje povzročitelje stigmatizira, torej sporoča tudi ostalim ljudem, da gre za nedopustno vedenje, ki ga družba ne odobrava. Kljub vsemu pa funkcija prestajanja zaporne kazni ni le kaznovalna, pomembna je tudi resocializacija kaznovanih povzročiteljev.

4.4 Žrtve

– Značilnosti žrtev

Tako kot ne obstaja tipičen povzročitelj, ne obstaja niti tipična žrtev. Žrtve so večinoma ženskega spola, kar pa ne pomeni, da moški ne morejo biti žrtve. Moški, ki so žrtve podtikanja droge, so velikokrat del MSM-populacije (*Večinoma se dogaja v MSM-populaciji, se mi zdi, da je potrebno poudariti, da so tudi fantje žrtve tega. C62*).

– Dejavniki tveganja in varovalni dejavnik

Strokovne delavke, s katerimi sem govorila, so naštele več dejavnikov tveganja, ki lahko vplivajo na to, da bo določena oseba postala žrtev: pretekle izkušnje zlorab, življenjski stil (*[...] da gre bolj za to, bi rekla, da pri kakšnih, ki živijo specifičen življenjski stil, kjer je že tako ali tako več nekega konzumiranja drog in alkohola, je mogoče tudi več možnosti, da bi se njim kaj takšnega zgodilo. A6*), odsotnost poznavanja nasilja, strokovna delavka C pa je omenila tudi to, da so žrtve lahko manj pozorne na poznane osebe, zaradi česar jim bolj zaupajo, posledično pa

svoje pijače ne nadzirajo. Kot varovalni dejavnik je strokovna delavka A navedla prisotnost prijateljske osebe (*Je zelo odvisno, če si ti tam še z nekom in ta oseba vidi, da nisi ok in te odpelje domov spat in si pač varen, je vse okej, bolj je problem, če ni tega. Si tam mogoče sam ali pa greš na date in pride do date rapa.* A20).

– Posledice

Žrtve vedno nosijo posledice, čeprav jih družba mnogokrat minimalizira in zanika. Zloraba vpliva na več področij življenja žrtve, posledice pa so daljnoročne. Žrtve zaradi izgube spomina izgubijo tudi občutek nadzora nad svojim življenjem, zaradi česar nosijo še hujše posledice, kot bi jih sicer. Poleg tega pa lahko doživljajo prebliske (»flashbacke«) še dolgo po zlorabi.

– Potrebe žrtev

Potrebe žrtev so individualne, odvisne so od stopnje okrevanja, na kateri se določena žrtev v danem trenutku nahaja. Žrtve si želijo vzpostaviti občutek normalnosti in nadzora. Dobro je, če vedo, da niso edine, ki se jim je to zgodilo (*[...] ker je potem vseeno lažje sprejeti, da to ni tvoja odgovornost, da nisi edina, ki se ti je to zgodilo.* D85). Od bližnjih oseb si želijo predvsem sprejemanja in razumevanja ter podpore in pomoči.

V delovnem odnosu pa žrtve potrebujejo ustrezen odziv s strani strokovne delavke in sporočilo, da je okrevanje možno. Nekatere žrtve čutijo potrebo, da o zlorabi spregovorijo takoj, druge pa za to potrebujejo nekaj časa. Žrtev se nikoli ne sme siliti v sodelovanje, na katero še niso pripravljene. Potrebujejo predvsem potrditev, da so res doživele spolno zlorabo, da je prav, da so spregovorile in da niso odgovorne za zlorabo. Potrebujejo potrditev, da so njihovi občutki legitimni, hkrati pa zagotovilo, da bodo ti občutki minili. Želijo si celostnega sprejemanja in razumevanja, posluh za posledice (*[...] nekoga, ki bo imel neko uho, ali pa posluh za to, da je zloraba pustila posledice na njih in da se lahko na različne načine kažejo.* A100), odsotnost obsojanja, da jim verjamejo in prisluhnejo, da ne minimalizirajo zlorabe in da jim zagotovijo varen prostor. V organizacijah iščejo informacije, si želijo svetovanja in skupinske podpore, predvsem pa se želijo opolnomočiti in opremiti za okrevanje.

- Dostopnost pomoči

Pomoč, ki jo žrtve iščejo, žal ni povsod enako dostopna. V Ljubljani deluje veliko organizacij, na katere se žrtve lahko obrnejo, medtem ko je že v majhnih mestih ponudbe pomoči veliko manj.

- Časovni odmik

Žrtve poiščejo pomoč različno hitro po dogodku. Nekatere jo poiščejo takoj po zlorabi, nekatere nekaj dni po zlorabi, druge jo poiščejo po več tednih ali mesecih, nekatere pa šele čez leta. Predpogoj, da sploh iščejo pomoč, pa je spoznanje, da so doživele zlorabo. Žrtve so v procese pomoči vključene različno dolgo, odvisno od njihovih potreb. Nekatere žrtve potrebujejo samo informacije in se tako poslužijo kratkotrajne vključitve, druge pa si želijo dolgotrajnejše pomoči. V vsakem primeru pa morajo žrtve zbrati veliko poguma, da si poiščejo pomoč. Gre za pomemben prvi korak v procesu okrevanja, ki je zaradi izgube spomina še toliko težji. Glavni cilj je, da žrtve med okrevanjem ponovno pridobijo nadzor nad svojim življenjem (*Tako se žrtve lahko odprejo, zaupajo, postopno pridobivajo ponovno nadzor nad lastnim življenjem.* E25).

- Socialna mreža

V procesu okrevanja pa igra veliko vlogo socialna mreža žrtev. Pomoč organizacije namreč ni dovolj (*[...] k nam prihajajo recimo na svetovanje enkrat na teden, ena svetovalna ura je dolga 50 minut in če pogledamo, koliko ur je v celem tednu, je 50 minut res en majhen procent vsega časa, ki ga preživimo skupaj.* A110), (*Tako da je tudi zelo pomembno, v kakšnem okolju se potem gibljejo, izven nekega svetovalnega procesa.* A111). Za žrtve je podpora bližnjih oseb izrednega pomena, dobro je, da se obkrožijo tudi z ostalimi podpornimi osebami.

- Sprememba Kazenskega zakonika

Glede tega, kako se spremembe Kazenskega zakonika odražajo v praksi, tri strokovne delavke poročajo, da še nimajo izkušenj. Sicer pravijo, da je zakonodaja v Sloveniji na področju nasilja dobra. Strokovna delavka D navaja, da organizacija, v kateri dela, žrtev po prijavi kaznivega dejanja večinoma ne spremlja več. Dodaja, da je zaradi majhnega števila žrtev, ki jih

obravnavajo, težko oceniti, ali se spremembe Kazenskega zakonika v praksi upoštevajo. Navede še primer, ki je bil obravnavan v skladu s spremembami, vendar pa postopek še ni zaključen. Strokovni delavki A in D poročata, da v praksi navadno traja nekaj časa, preden se spremembe zakonov začnejo upoštevati. Nadaljujeta, da je opaziti, da se sprememb Kazenskega zakonika ne upošteva, žrtve se namreč srečujejo z zastarelimi dojemami nasilja in z obtožbami, da glede konsenza niso bile jasne. Prav tako še vedno ostaja prepričanje, da bi se morale aktivno upirati. Tema konsenza je pomembna (*Sigurno se opiramo na to, da je privolitev v spolno aktivnost pomembna točka, ali govorimo o spolnem nasilju ali o neki privolitvi, o nekem prostovoljnem spolnem življenju, spolni aktivnosti*. A128), prav tako je pomembno dejstvo, da so zastaralni roki po uvedenih spremembah daljši. Kot pravi strokovna delavka D, pa bi bilo zanimivo vedeti, ali je sprememba Kazenskega zakonika vplivala na število prijav.

4.5 Preventivno delo

– Delo s skupnostjo

Preventivno delo s skupnostjo zajema delavnice za šolarke in šolarje, ozaveščanje o pojavu nasilja in podtikanju droge (tudi prek medijev), pri čemer mora biti pozornost namenjena tudi uporabi jezika ([...] *Jih opozarjamo, da ne uporabljajo izraza »droga za posilstvo«, ker je to promocija, ideja za nekoga, ampak da uporabljajo izraz »problem podtikanja drog«. Še vseeno je malo drugačna konotacija*. C82). Strokovna delavka D je kot primer dobre prakse omenila kampanjo Rejv utopijo, predstavila pa je tudi idejo o certifikatu za ljudem prijazen lokal (NightArt), ki bi ga lokali prejeli (*za prezračevanje, brezplačno pitno vodo, za to, da imajo natakarji opravljeno prvo pomoč ...* C44). Omenjeni projekt žal nikoli ni zaživel, saj so naleteli na odsotnost zanimanja pri lastnikih lokalov, ki so se pogosto tudi menjali. Če bi pridobili podporo občine, pa menijo, da bi jim lahko uspelo (*Če bi šlo to na to raven, da bi to bilo z nekim dovoljenjem, na primer Mestne občine, bi zadeva zlavfala, to bi bilo perfektno*. C46).

– Preventivno delo z žrtvami in povzročitelji

Preventiva z žrtvami in povzročitelji mora potekati na širši ravni; zavedati se je treba različnih dejavnikov, ki vplivajo na določeno osebo: okolja, družine in medijev. Gre za preventivo, ki je enaka za vse spole. Strokovna delavka A meni, da lahko, ko govorimo o širši preventivi, hkrati naslovimo tako potencialne žrtve kot tudi potencialne povzročitelje. V pogovoru je poudarila

pomen zgodnje preventive, ki se začne z zagotavljanjem varnega okolja za odraščanje otrok. S preventivo je treba pričeti že v predšolskem obdobju in v prvih razredih osnovne šole. Meje otrok je treba vedno upoštevati (*[...] če na primer pride babica, ne pomeni, da ji avtomatsko mora dati ljubčka, jo objeti, ampak, da si lahko izbere. In če trenutno začuti, da je ne bi rad objel, je to okej in ga potem ne silimo.* A49), učiti jih je treba o primernih dotikih (*In potem, v bistvu, ko govorimo o vrednosti, o telesni avtonomiji, ali pa spolni avtonomiji, da že pri zelo majhnih lahko neke te vrednote, ali pa zametke ... jih učimo, jim govorimo o tem.* A50), saj je informiran otrok bolj varen otrok. Pomembna je tudi preventiva na področju učenja čustvene inteligence, še posebej učenje izražanja žalosti pri fantih in jeze pri dekletih in na področju vzpostavljanja odnosov in komunikacije. Pogovori o konsenzu so zelo pomembni, prav tako pogovori o varni spolnosti. Pri tem si lahko pomagamo z različnimi pomagali (*Obstajajo priročniki za starše, učitelje, obstaja ena aplikacija, ki govori o teh temah; med spoloma, odnosih, telesu, kako se telo spreminja, neke take stvari. O čustvih tudi. In je res dobro to uporabiti.* A62).

– Preventivno delo s povzročitelji

Dve strokovni delavki menita, da so v preventivi glavna ciljna populacija povzročitelji in ne žrtve. Strokovna delavka C bi do potencialnih povzročiteljev poskušala priti prek plakata s kratkim sporočilom (*s sporočili ali na plakatih, na WC-jih, jaz bi dala eno sporočilo, ki špikne. Na moških WC-jih pa tudi na ženskih, z enim stavkom, vmes, ko lulaš, prebereš, na steni ali pa na vratih. Kot neko sporočilo, ki ti da malo misliti. Ampak tako, ki pikira na povzročitelje, v tem smislu. Zakaj bi želel vplivati na druge? Nekaj s sporočili, ker drugače se jih ne da. V nočnem življenju čim več tega, mogoče kakšne, ki se ponavljajo. Kot neka kampanja.* C42). Strokovna delavka D meni, da bi vsak posameznik moral razmisliti, kaj lahko stori, da ne postane povzročitelj. Povzročitelji sicer morajo vedeti, da so za svoje vedenje odgovorni, o resnosti kaznivega dejanja podtikanja droge pa je treba potencialne povzročitelje ozaveščati. Prav tako je pomembno, da se povzročitelje ozavešča o posledicah. Podtikanja droge ne smemo normalizirati, prav tako je treba ozaveščati o pomenu konsenza, ko je oseba pod vplivom alkohola in/ali drugih drog (*Da je potrebno osveščat, da okej, tudi če je ženska to vzela prostovoljno, zdaj je ona zadeta, ne spat z njo. Ne početi nekaj, kar ni jasno, da ona ve, kaj se dogaja, in da to želi. Se pravi isto kot pri alkoholu, da če je pač pijana, ne spat z njo.* D57).

4.6 Delo strokovnih delavk

– Izhodišče za delo

Dve strokovni delavki sta kot izhodišče za delo z žrtvami izpostavili Kodeks etičnih načel v socialnem varstvu. Strokovne delavke se sicer pri svojem delu opirajo na teorije socialnega dela, feministično socialno delo, feministična načela kot osnovo za delo in na socialnopedagoško teorijo in teorijo s področja travme. Njihov pristop je humanističen, usmerjen na potrebe, čustva in želje uporabnic. Poslužujejo se tudi psihoedukacije ter relacijske terapije.

Pri sodelovanju z žrtvami strokovne delavke uporabljajo različne metode; strokovna delavka A je izpostavila uporabo metod socialnega dela. Strokovne delavke so omenile še pogovor kot metodo dela, ki se uporablja pri delu s posameznicami in posamezniki, omenile pa so tudi skupinske metode dela in delo s skupnostjo.

Strokovni delavki A in B sta navajali tudi koncepte socialnega dela: dogovor o sodelovanju (*Da nekako žrtvi omogočimo, da se vključi v program, na način, da ustvarimo nek dogovor o sodelovanju. B51*), vzpostavljanje delovnega odnosa (*Ampak predvsem to, da jim verjamemo in da ustvarimo ta zaupen odnos, medsebojni. B50*), (*delovni proces vzpostavimo. B52*), v rešitev usmerjen pristop, instrumentalno definicijo problema in soustvarjanje rešitev (*Je pa tako, da po navadi na začetku, skupaj z osebo zastavimo neke cilje: na čem bi oseba želela delati, kaj so neke take teme. A155*), aktivno poslušanje ter odstop od moči z uporabo jezika opolnomočenja (*[...] se pravi v bistvu vidimo osebo kot eksperta iz svojih izkušenj, torej se ne postavljamo v vlogo strokovnjakov in nekih oseb, ki vse vemo. Smo bolj tukaj kot nekdo, ki odpira prostor za pogovor, za debato, ki zastavlja vprašanja osebam. A146*).

V sodelovanju z žrtvami strokovne delavke uporabljajo različne tehnike: zrcaljenje, dihalne in druge vaje za povezovanje s telesom, vaje prizemljitve (*Lahko so to kakšne grounding vaje, torej vaje prizemljitve, poudarjamo tukaj in zdaj, da je oseba v stiku s seboj in svojim telesom. A152*), kreativne tehnike (*[...] seveda če je osebi to okej, nikoli ne silimo. A153*), izrazno-ustvarjalne medije (*V bistvu delamo s peskovnikom, to je sand play therapy. Imamo peskovnik in figurice, ki jih oseba lahko postavlja. Se pravi, da ne, da samo govori, ampak postavi, kako na primer vidi sebe, v položaju do storilca. Imamo tudi materiale za risanje, slikanje. Oseba*

lahko govori o svojem strahu in jo povabimo, da iz kepe gline uprizori svoj strah in se potem na podlagi tega lahko pogovarjamo. A154) in motivacijski intervju.

Dve strokovni delavki sta izpostavili, da je pomembno izhodišče za sodelovanje z žrtvami tudi delo na sebi (*Ker če hočeš delati, moraš tudi na sebi delati, sproti reševati stvari, dobivati tudi ti podporo, to je težko delo, moraš imeti tudi ti podporo, ker drugače ne boš mogel dobro delati. D109*). Menita, da je smiselna vključitev strokovnih delavk in strokovnih delavcev v lastne procese terapij, strokovna oseba A poudarja pomen intervizij in supervizij ter tedenska srečanja zaposlenih, strokovna delavka D pa omenja še nenehno izobraževanje in izpopolnjevanje strokovnih delavk in strokovnih delavcev (*Mi zelo zagovarjamo to, da se je treba nenehno izobraževati in izpopolnjevati. Ne gre za to, da ti narediš nek faks, prideš sem, ali pa strokovni izpit, začneš delati in je to to. Nenehno se je potrebno izpopolnjevati, izobraževati, vnašati to, kar opazaš v praksi, tudi v svoje delo za naprej. D108*).

– Oblika pomoči žrtvam

Kot že omenjeno, žrtve pomoč poiščejo različno hitro po zlorabi. Strokovna delavka D je poročala, da žrtve, ki so pomoč poiskale kmalu po dogodku, potrebujejo drugačne oblike pomoči. Takrat so v akutni stiski, zato potrebujejo predvsem informacije glede prijave kaznivega dejanja in podporo pri odpravljanju posledic. Na odpravljanju posledic se sicer dela tudi z žrtvami, ki pomoč poiščejo kasneje, vendar na drugačne načine. Če je od zlorabe že minilo nekaj časa, se delo z žrtvami prilagodi njihovim aktualnim potrebam, četudi so te potrebe enake, kot bi bile takoj po zlorabi (*Če bi do nas prišla čez pet let in bi rekla, da bi rada nekaj storila, nas vprašala, če to lahko še vedno prijavi, ali to sploh je posilstvo ... bi verjetno neke stvari na isti način, v obliki informiranja, mogoče pomoč pri prijavi. D77*), (*Če bi pa ona prišla in rekla, da se ji je to zgodilo, jaz o tem do zdaj nisem govorila, zdaj bi pa rada govorila, rada bi to predelala, potem bi pa bil fokus na tem, se ne bi ukvarjali s prijavo. D78*). Oblika pomoči je namreč odvisna od potreb žrtev.

Tudi strokovni delavki A in B se strinjata s tem, da je pomembno slediti željam in potrebam vsake žrtve posebej. Strokovni delavki A in C sta poročali, da časovna oddaljenost zlorabe nima vpliva na obliko pomoči, ki jo prejmejo žrtve. Pri izbiri oblike pomoči se namreč, kot že omenjeno, upoštevajo predvsem potrebe in želje žrtev. Strokovni delavki A in E poročata, da je oblika pomoči odvisna tudi od stanja, v katerem je žrtev, ko poišče pomoč. Predvsem pa je

pomembno, kdaj se žrtev spomni zlorabe oziroma se zave, da je bila žrtev zlorabe, ne pa toliko časovna oddaljenost od dogodka (*Ker velikokrat je tako, da oseba, ne vem, se ji zgodi en dogodek in ga lahko potlači in je bolj pomemben moment, kdaj se ona spomni, da se ji je zgodilo. Kdaj se nekaj zgodi in to, kdaj se tega zave, da si na nek način pri sebi lahko prizna, se s tem sooči. To se mi na nek način zdi zelo aktualno, za kogarkoli.* A93).

Strokovne delavke poročajo, da v organizacijah žrtvam spolne zlorabe po podtikanju droge ponujajo naslednje oblike pomoči: celostno podporo in pomoč, pomoč pri vzpostavitvi nadzora nad svojim življenjem, pomoč pri integraciji zlorabe, preverjanje okoliščin kot oblika podpore žrtvi (*Jaz po navadi preverjam okoliščine, kaj ona ve, kaj je vprašala druge, koga je vprašala, kaj so ji povedali. Zato, da tudi oni, kot žrtve, dobijo sami malo več informacij, da dobijo več občutka kontrole nad situacijo.* C63), informiranje (omenile so ga kar štiri strokovne delavke), usmerjanje žrtev na urgentno zdravniško pomoč in na policijo, pomoč ob prijavi kaznivega dejanja, zagovorništvo v različnih institucijah (o njem so spregovorile tri strokovne delavke), nudenje spremstva, simulacije pogovorov (*Mi imamo tudi simulacije, na primer žensko, ki jo je strah pred institucijami – kaj se lahko zgodi? Izvedemo simulacijo.* B70), pravne nasvete, pogovor. Vključijo jih lahko v različne programe, odvisno od organizacije, nudijo jim psihološko pomoč, psihoterapijo, individualno psihosocialno svetovanje (omenile so ga štiri strokovne delavke), terapevtsko svetovanje, kombinacijo individualnega in skupinskega dela, podporne skupine (omenile so jo tri strokovne delavke), različne delavnice in druge oblike neformalnih druženj, vzpostavljanje socialne mreže in povezovanje žrtev z ostalimi organizacijami. Hkrati pa strokovne delavke skrbijo za povezovanje njihove organizacije z institucijami in se poslužujejo timskega dela (*[...] Multidisciplinarni timi na CSD-ju, tam se dogovorimo, kako naprej. Ker je vpetih veliko organizacij.* B76). Omenjajo tudi terensko delo (*Se mi zdi, da opremimo tudi naše terenske delavce, ki so ključni v nočnem življenju. Jih opremimo s tem, da jih obračajo, ljudi v nočnem življenju, na svetovalnico, da nas pokličejo.* C76), možnost krizne namestitve, možnost namestitve v varno hišo ter udeleževanje pričanj na sodišču. Svoje znanje strokovne delavke širijo tudi izven svojih organizacij; strokovni delavki A in B sta poročali o izobraževanju strokovne javnosti, kamor sodijo različni poklicni profili. Prav tako se zavedajo, kako pomembno je, da sodelujejo tudi s svojci žrtev, ki prav tako potrebujejo podporo, dobrodošla pa je tudi psihoedukacija (*Če gre za svojce, da razumejo, kako delujejo obrambni mehanizmi, triggerji.* [...]. A156).

Pri svojem delu intervjuvane strokovne delavke uporabnice obravnavajo kot ljudi, ne samo kot žrtve, jim brezpogojno verjamejo, jih poslušajo, potrdijo, da je prav, da so o zlorabi spregovorile, in poudarijo, da zanje niso odgovorne, omogočajo jim okrevanje ter jih opolnomočijo, zlorabo pa obravnavajo kot travmatičen dogodek. Pomembno je, da v organizaciji raziščejo potrebe žrtev in presodijo, ali jih lahko oni zadovoljijo. Žrtvam jasno povejo, na katere potrebe lahko odgovorijo in kje se njihove pristojnosti končajo.

– Odgovor na potrebe žrtev

Strokovne delavke v večini menijo, da v organizaciji ustrezno odgovorijo na potrebe žrtev. Strokovna delavka E poroča, da žrtve obravnavajo celostno in so jim ves čas na voljo, vedno jih usmerjajo v za njih najbolj ustrezne oblike pomoči. Strokovna delavka D pa poroča, da je ustreznost odgovora na potrebe žrtev odvisna predvsem od pričakovanj žrtev. Meni, da jih večina dobi podporo, ki jo pričakuje, medtem ko pričakovanja nekaterih žrtev ostanejo neizpolnjena (*Vedno so pa nekatere, ki pričakujejo nekaj drugega. Ne moremo vseh pričakovanj izpolniti.* D91). Žrtve lahko sicer pomoč prejmejo tudi prek različnih komunikacijskih kanalov: telefona, elektronske pošte in video klica.

Izzivi in spoprijemanje z njimi

Vse strokovne delavke navajajo, da se pri svojem delu soočajo z različnimi izzivi na različnih ravneh. Poročajo o naslednjih sistemskih pomanjkljivostih: sistem je žrtvam dolžen nuditi zaščito, kar pogosto ni mogoče ravno zaradi sistemskih pomanjkljivosti, zakonodaja se v praksi pogosto ne izvaja tako, kot bi se morala (*Zakonodaja je torej okej, drugo je pa, kako se izvaja v praksi. Tukaj je pa največ težav.* D117), obravnava žrtev na institucijah je pogosto odvisna od tega, na kako usposobljeno uslužbenko ali uslužbenca žrtev naleti, pomoč žrtvam pogosto ni ustrezna, zaradi česar prihaja do sekundarne viktimizacije, izobraževanja v povezavi s problematiko nasilja niso obvezna, zaradi česar se jih udeležujejo le tisti, ki jih to področje zanima in imajo o tem že tako veliko znanja (*[...] Ne pridejo pa tisti, ki bi to najbolj potrebovali.* D119), policistke in policisti imajo premalo supervizij in podpore za delo na sebi in premagovanje predsodkov, institucije zaradi neodzivnosti in neznanja pogosto izgubljajo dokaze, intervjuvane strokovne delavke pa so opozorile tudi na kadrovsko podhranjenost socialnih delavk in delavcev. Z omenjenimi izzivi se po poročanju strokovnih delavk nevladne organizacije soočajo predvsem prek nudenja zagovorništva uporabnicam in uporabnikom.

Pri sodelovanju z uporabnicami in uporabniki se srečujejo z majhnim številom izzivov; omenjajo izziv sledenja trendom v nočnem življenju, projiciranja lastnih izkušenj na žrtve ter soočanja z zaključkom delovnega odnosa brez slovesa (*Mogoče je ena, kaj narediti, kako se soočiti s tem, da ti imaš svetovanja z eno osebo, potem pa ta oseba kar naenkrat izgine. [...]* A165). Poročajo, da se srečujejo z osebnimi stiskami zaposlenih zaradi teže tematike, velikokrat med sodelovanjem z uporabnicami in uporabniki procesirajo tudi lastne izkušnje nasilja. Kot izziv omenjajo tudi sodelovanje z drugimi zaposlenimi. Z omenjenimi izzivi se soočajo tako, da se udeležujejo intervizij in supervizij (kar so omenile štiri strokovne delavke), se o izzivih pogovorijo s sodelavkami in sodelavci, vključujejo pa se tudi v lastne procese terapij, ki so za strokovne delavke in delavce v organizaciji E brezplačne. Omenjajo tudi skrb zase (*[...] da tudi mi skrbimo, da smo dobro, v smislu, da dovolj spimo, dovolj jemo. Neke osnove. Če prideš ves utrujen, potem je brez veze, da si tam. Tako kot spodbujamo uporabnike k temu, da poiščejo stvari za hobi, ki so jim fajn, ki jih sprostijo, da imamo tudi mi sami kaj takega.* A171).

Strokovna delavka C je kot izziv navedla tudi sodelovanje z drugimi institucijami; izpostavila je, da je kakovost sodelovanja odvisna od posameznice ali posameznika, s katerim komunicirajo (*[...] Če najdeš na drugi strani nekoga, ki je pripravljen na sodelovanje, zadeva steče brez težav, če pa najdeš nekoga, ki v tej smeri ne gre tako, pa tudi ne gre. [...]* C101). Z omenjenim izzivom se na organizaciji soočajo tako, da se učijo taktik sodelovanja, včasih pa je dovolj že sama vztrajnost.

Dve strokovni delavki sta navajali kadrovske izzive, strokovna delavka E je omenila izgorevanje zaposlenih, strokovna delavka B pa je kot izziv izpostavila predvsem pogosto menjavo kadra na račun težkega dela in nizkega plačila.

– Dolžnost prijave

Večina strokovnih delavk se pri svojem delu še ni srečala s situacijami, kjer bi veljala dolžnost prijave kaznivega dejanja, saj so njihove uporabnice večinoma polnoletne osebe ali pa k njim pridejo v spremstvu staršev. Poročajo, da bi sicer ravnale v skladu z zakonom. Poročale so, da je treba v takšnih situacijah presoati o nujnosti takojšnje prijave, in sicer glede na značilnosti povzročitelja in s tem povezane ogroženosti žrtve. Prav tako morajo presoditi o tem, kdaj je pravi čas za prijavo kaznivega dejanja, saj je pomembno, da je žrtev nanjo pripravljena (*[...] še vedno je ta dolžnost, ampak hkrati pa je pomembno, da ob tem popolnoma ne povozimo osebe,*

da ne delamo nečesa v neskladju s tem, kako delamo z osebo. A176). Prijavo se naredi skupaj z žrtvijo, če pa se žrtev ne strinja s prijavo ali pa že pred tem prekine sodelovanje z organizacijo, pa prijava steče brez nje (*Če imaš podatke, potem prijavo narediš. C110*). Žrtve je torej treba pripraviti na prijavo kaznivega dejanja, o čemer so poročale tri strokovne delavke. Strokovni delavki A in C sta poudarili pomen jasnih sporočil o nujnosti prijave (*Kar pa se tiče samih mladoletnikov, je pa zelo pomembno, da smo do njih iskreni in jim povemo: »Glej, določene stvari, ki mi jih poveš, ne morem zadržati zase.« Se pravi, da oni vejo, kaj to pomeni. A174*). Ob prijavi brez pristanka žrtve strokovne delavke tvegajo izgubo zaupnega odnosa z žrtvijo, pomembno pa je, da do žrtvine jeze izkažejo razumevanje (*[...] Ko vseeno prijavimo, tudi če žrtve tega nočejo, so dostikrat zelo jezne, potem vseeno ponudiš, da, če želi, zamenja svetovalko, pa tudi pustiš prostor, da je jezna [...] D126*). Prijava kaznivega dejanja pa včasih prinese tudi olajšanje (*[...] Čeprav se na začetku mogoče kaže, kot da nočejo, je potem olajšanje, ker to naredi nekdo drug, ker one same tega ne zmorejo, jim je pa fajn, da nekdo drug je pa to naredil. D127*).

Strokovna delavka B je poročala, da se včasih na njihovo organizacijo obračajo tudi šole, ki potrebujejo dodatne informacije v povezavi s prijavo zlorabe. Če šola ne izvede prijave, to potem stori organizacija. Prav tako se povezujejo še z drugimi institucijami, o zlorabi obvestijo tudi center za socialno delo. Ob tem je prisotnost vsaj enega kompetentnega starša, ki otroku nudi podporo, izrednega pomena.

4.7 Vloga socialnega dela

Socialno delo je širok pojem, pokriva široko področje, zaradi česar je zelo široko uporabno (*Jaz mislim, da je socialno delo uporabno povsod. C120*). Na področju podtikanja droge in spolnega nasilja ima ključno vlogo tako pri delu z žrtvami kot tudi pri delu s povzročitelji. Strokovna delavka E meni, da se socialne delavke in socialni delavci ne cenijo dovolj (*[...] včasih se svojega pomena in vloge premalo zavedajo in ne izkoristijo potenciala za pomoč žrtvam različnih oblik nasilja. E54*).

Poleg raziskovalne vloge ima socialno delo na področju podtikanja droge in spolne zlorabe tudi izobraževalno vlogo. Pomembno je, da socialne delavke in socialni delavci svoje znanje poglobljajo in posodablajo tudi po pridobljeni osnovni izobrazbi, še posebej s področja zlorabe in travme. Omenjeno tematiko je smiselno obravnavati tudi že v sklopu programa na Fakulteti,

kjer je treba odpirati teme o konsenzu v spolnosti in posledicah podtikanja droge (*Jaz bi predvsem rekla, da je naloga socialnega dela, da še naprej odpira oziroma ozavešča o teh temah, se pravi da tudi kot faks odpira te teme travme, zlorabe. Da ni to nekaj, kar potiskajo na stran A179*), (*[...] mogoče tudi neko to osnovno znanje, kar se tiče posledic, kaj naj bi to sploh bilo, kaj je konsenz, neke take stvari. A180*). Pomembno je, da socialne delavke in socialni delavci ozaveščajo in razbijajo lastne predsodke ter stereotipe. To je tudi predpogoj za ustrezno odzivanje na nasilje in zaščito žrtev. Vloga socialnega dela je tudi ta, da razvija nove pristope in metode dela, ki jih lahko implementira tako na področju kurative kot tudi na področju preventive, na primer v obliki kampanj, katerih smisel je ozaveščanje skupnosti o podtikanju droge in spolnem nasilju, ali pa v obliki nočnega terenskega dela. Za socialne delavke in delavce je pomembno, da znajo nuditi psihosocialno podporo posameznicam in posameznikom, dobro pa morajo poznati tudi sistem pomoči, ki je žrtvam na voljo (*Pomembno je, da na primer na CSD-ju poznajo nevladne organizacije, ki nudijo pomoč žrtvam nasilja. Morajo imeti zloženke, ki jih delamo in distribuiramo nevladne organizacije, če tega ne počnejo, to ni dobro izvajanje socialnega dela, pa to še danes doživimo. B118*). Najpomembnejše pa je, da se socialne delavke in socialni delavci zavedajo svojega poslanstva, ki ga strokovna delavka B opiše z naslednjimi besedami: »Poslanstvo je delati po principu, da delamo z ljudmi.« (B120)

5 RAZPRAVA

Kot sem že omenila, zaradi neslučajnostnega vzorčenja rezultatov ne morem posplošiti na celotno populacijo, čemur sem se odpovedala na račun lažjega dostopa do strokovnih delavk in strokovnih delavcev, ki delujejo na področju teme, ki sem jo raziskovala. Zanimivo bi bilo videti, kako bi se izbira širše določene populacije odražala na pridobljenih rezultatih, saj bi na takšen način morda pridobila tudi informacije od tistih strokovnih delavk in strokovnih delavcev, ki ne delujejo v nevladnih organizacijah, povečal pa bi se tudi potencial za večji krajevni doseg. S širjenjem populacije bi pomembno povečala tudi vzorec, zaradi česar bi dosegla večjo nasičenost podatkov. Želela bi izpostaviti, da imajo strokovne delavke, s katerimi sem izvedla intervjuje, pridobljeno izobrazbo z različnih področij (socialna pedagogika, socialno delo, psihologija, novinarstvo), kar menim, da je vplivalo na raznolikost pridobljenih podatkov.

V nadaljevanju predstavljam odgovore na raziskovalna vprašanja, na katera sem si odgovorila s pomočjo pridobljenih podatkov. Povezujem jih s teoretičnimi izhodišči, ki sem jih predstavila v teoretičnem uvodu.

1. Kakšna je ocena strokovnih delavk in strokovnih delavcev o številu žrtev podtikanja drog, ki poiščejo pomoč pri nevladnih organizacijah?

Uradnih podatkov o številu žrtev, ki poiščejo pomoč, ni. Intervjuvane strokovne delavke navajajo različne podatke o številu tovrstnih uporabnic in uporabnikov: v nekaterih organizacijah kar dve tretjini vseh uporabnic predstavljajo žrtve podtikanja droge in spolnega nasilja, v drugih organizacijah pa je teh žrtev manj; dve strokovni delavki celo poročata, da gre za redek pojav z vidika števila žrtev, ki se na njih obrnejo. Podatki niso enotni niti glede pogostosti v zadnjih petih letih; ena strokovna delavka poroča, da se na njihovo organizacijo obrne manj žrtev, druga pa poroča o obratnem trendu. Ugotavljam, da veliko žrtev iz različnih razlogov sploh ne poišče pomoči ali pa jo poiščejo v drugih organizacijah. Razlogi, zakaj žrtve ne poiščejo pomoči, so različni: ljudje morda niso prepričani, da so bili žrtve podtikanja droge, mogoče sebe ne prepoznajo kot žrtve (zaradi normalizacije nasilja), pomemben dejavnik pa je tudi dejstvo, da se žrtve zlorabe ne spominjajo, zato ne vejo, kaj točno se jim je zgodilo. Mnogokrat dvomijo v svoj občutek o tem, da so bile žrtve zlorabe. Čutijo krivdo in sram. Prav tako družba žrtve še vedno obsoja, jim ne verjame in jim pripisuje odgovornost za zlorabo.

Poudariti je treba, da visoka ozaveščenost žrtev prispeva k odločitvi za prijavo kaznivega dejanja in iskanju pomoči.

Tudi Gauntlett-Gilbert, Keegan in Petrak (2004) ugotavljajo podobno. Poročajo, da je pogostost spolnih napadov s pomočjo drog neznana, saj poleg zgoraj omenjenih razlogov (obsojanje in pripisovanje odgovornosti za zlorabo žrtvam), ki vplivajo na odločitev, da žrtve ne poiščejo pomoči, na to vpliva tudi izguba spomina in posledično zmedenost, zaradi česar pomoč poiščejo še bolj poredko kot pa žrtve spolne zlorabe, do katere je prišlo brez podtikanja droge.

2. Kdo so povzročitelji in kako bi bilo smiselno zastaviti delo z njimi?

Večina povzročiteljev je moškega spola, različnih starosti (med 16 in 45 let), s končanimi različnimi stopnjami izobrazbe. Povzročitelji spolnega nasilja (brez podtikanja) so žrtvam poznane osebe, ki so z njimi v tesnih odnosih. Filipčič (2008, 2011), poroča, da je kar 90,8 odstotka povzročiteljev moškega spola. Leskošek (2014, str. 43) pa poudarja, da je večina povzročiteljev žrtvam poznanih. Pri povzročiteljih, ki se pri spolnem nasilju poslužujejo podtikanja droge, pa navajam manj enoznačne podatke. Zaradi izgube spomina žrtve navadno sploh ne vedo, kdo so povzročitelji. Večinoma gre tudi v tem primeru za žrtvam poznane osebe, lahko pa gre tudi za osebe, ki so del širše družbe ali pa so žrtvam nepoznane. Bendau idr. (2023) navajajo, da se kampanje za ozaveščanje javnosti osredotočajo predvsem na javne površine in s tem na neznane povzročitelje, pri tem pa spregledajo možnost, da do tovrstnih dejanj prihaja tudi v zasebni sferi. Anderson, Flynn, Drummer, Gerostamoulos in Schumann (2019) ter Recalde-Esnoz, Prego-Meleiro, Montalvo in Castillo (2023) poročajo, da do polovice primerov spolnih napadov s pomočjo drog pride v zasebnih prostorih, povzročitelji pa so žrtvam poznani od prej.

Kot poročajo Burgess, Donovan in Moore (2009), so povzročitelji podtikanja droge redko opaženi, s tem pa tudi redko kaznovani. Enake rezultate beležim tudi sama – povzročitelji mnogokrat ne nosijo posledic. Gre torej za skrito populacijo, zaradi česar direktno delo s povzročitelji mnogokrat ni mogoče. Tukaj pride na vrsto preventivno delo s povzročitelji, o katerem sem več napisala v poglavju Rezultati.

Sama bi glede na pridobljene podatke o delu s povzročitelji poudarila pomen kaznovanja povzročiteljev, ki ima funkcijo sporočanja ostalim članom družbe, da podtikanje droge in spolno nasilje nista sprejemljiva, pomembna pa je tudi resocializacijska funkcija zaporov.

Pri delu s povzročitelji je treba upoštevati naslednje: raziskovanje problematike je predpogoj za razvoj programa za delo s povzročitelji, težko je nasloviti populacijo, ki je nevidna, delo s povzročitelji ne sme biti površinsko, slediti je treba začrtani smeri dela, pomembno je poudarjanje, da je njihovo dejanje oblika posilstva, ki predstavlja hudo kaznivo dejanje – uporabljati je torej treba prava poimenovanja in se izogibati minimalizaciji storjenih kaznivih dejanj. Kot pravi Plaz (2014), morajo dati strokovne delavke in strokovni delavci povzročiteljem jasno vedeti, da se ne strinjajo z njihovim početjem. Glavni vidik dela s povzročitelji je njihovo sprejemanje odgovornosti za lastna dejanja. Tudi Leskošek (2005) piše, da morajo povzročitelji prevzeti odgovornost za storjeno dejanje, Burgess, Donovan in Moore (2009) pa dodajajo, da ti ne smejo iskati možnih razlogov za zlorabo na strani žrtve. Jasno je treba opredeliti, kdo nasilje povzroča in kdo je žrtev (Hrovat Svetičič, Horvat in Hrovatič, 2008, str. 24).

3. Kakšne so potrebe žrtev, ki poiščejo pomoč, in ali je oblika pomoči, ki jim jo nudijo strokovne delavke in strokovni delavci, vezana na časovni odmik od dogodka?

Potrebe žrtev so različne in individualne, odvisne so predvsem od stopnje okrevanja, na kateri se nahaja žrtev. Žrtve čutijo potrebo po vzpostavitvi občutka normalnosti in nadzora; dobro je, če vedo, da niso edine, ki so doživele tovrstno zlorabo. Vedeti morajo, da je okrevanje možno. Pomemben je ustrezen odziv na zgodbe žrtev, na kar opozarja tudi Plaz (2014), ki piše o tem, da se morajo strokovne delavke in strokovni delavci zavedati pomena svoje prve reakcije ob srečanju z žrtvijo in njeno izpovedjo. Avtorica (prav tam) nadaljuje, da se morajo strokovne delavke in strokovni delavci zavedati tudi tega, da žrtve svoje zgodbe pripovedujejo na različne načine, pomembno pa je, da jim ne jemljejo moči na način, da jim onemogočajo pripovedovati svojo resnico. Strokovne delavke, s katerimi sem opravila intervjuje, poročajo, da nekatere žrtve o zlorabi spregovorijo takoj, druge pa za to potrebujejo več časa, kar je treba spoštovati. Žrtev se nikoli ne sme siliti v sodelovanje, na katero niso pripravljene.

Žrtve si želijo predvsem potrditve, da so res doživele spolno zlorabo, da je prav, da so o njej spregovorile, da zanjo niso odgovorne, da so njihovi občutki legitimni, hkrati pa potrebujejo

tudi potrditev, da bodo ti občutki minili. Želijo si celostnega sprejemanja in razumevanja, posluha za posledice, ki jih nosijo, odsotnosti obsojanja, predvsem pa si želijo, da jim verjamejo in prisluhnejo, da ne minimalizirajo zlorabe, ki so jo doživele. Želijo si tudi, da strokovne delavke in strokovni delavci zagotovijo varen prostor, v katerem jih informirajo, svetujejo in jih opolnomočijo ter tako opremijo za okrevanje. Avtorica (prav tam) poudarja pomen prvega stika in vzpostavljanja odnosa, ki ga opredeljuje kot temelj sodelovanja, pozornost pa je treba usmeriti tudi v prostor, v katerem žrtve pripovedujejo svojo zgodbo. Poudarja, da je treba žrtvam vedno verjeti, saj je to temelj feminističnega dela z ženskami, ki so žrtve nasilja. O tem, da je žrtvam treba verjeti, pišejo tudi Hrovatič Svetičič, Horvat in Hrovatič (2008, str. 25), poudarjajo pa še, da je treba vso pozornost nameniti žrtvam in ne povzročiteljem. Nadaljujejo, da se je treba zavedati, da so žrtve celovite osebnosti in niso samo žrtve – posedujejo moč, da so zlorabo preživele. Prav tako se žrtev ne sme moralizirati, jih obsojati, vrednotiti njihovega razmišljanja, čustvovanja ter idej (prav tam). Žrtve si sprejemanja in razumevanja želijo tudi od svojih bližnjih oseb, zato je dobro, da jih te podprejo in jim pomagajo.

Žrtve pomoč poiščejo različno hitro po dogodku. Nekatere jo poiščejo takoj po zlorabi, nekatere nekaj dni po zlorabi, druge jo poiščejo po več tednih ali mesecih, nekatere pa šele čez leta. Ena od strokovnih delavk meni, da žrtve, ki so pomoč poiskale kmalu po dogodku, potrebujejo drugačne oblike pomoči. Takrat so v akutni stiski, zato potrebujejo predvsem informacije glede prijave kaznivega dejanja in podporo pri odpravljanju posledic. Na odpravljanju posledic se sicer dela tudi z žrtvami, ki pomoč poiščejo kasneje, vendar na drugačne načine. Če je od zlorabe že minilo nekaj časa, se delo z žrtvami prilagodi njihovim aktualnim potrebam, četudi so te potrebe enake, kot bi bile takoj po zlorabi – oblika pomoči je namreč odvisna od potreb žrtev. S tem, da je pomembno slediti željam in potrebam vsake žrtve posebej, se strinjajo tudi druge strokovne delavke, s katerimi sem govorila. Nasprotno pa menijo, da časovna oddaljenost zlorabe na obliko pomoči, ki jo prejmejo žrtve, nima vpliva. Poročajo, da je oblika pomoči odvisna tudi od stanja, v katerem je žrtev, ko poišče pomoč. Predvsem pa je pomembno, kdaj se žrtev spomni zlorabe oziroma se zave, da je bila žrtev zlorabe, ne pa toliko, koliko časa je minilo od dogodka. Gre torej za to, da se je treba odzvati na specifične potrebe vsake žrtve posebej, kar mora biti glavno vodilo pri sodelovanju z njimi. Ženske so namreč strokovnjakinje za svoja življenja, za svojo izkušnjo, zato lahko strokovne delavke in strokovni delavci samo skupaj z njimi načrtajo pot, ki bo zanje sprejemljiva (Plaz, 2014).

4. Kakšne izkušnje imajo žrtve ob prijavi kaznivega dejanja po spremembi Kazenskega zakonika v delu, ki obravnava spolno nedotakljivost (model pozitivnega soglasja)?

Strokovne delavke poročajo, da se kazniva dejanja, storjena pred spremembo *Kazenskega zakonika* (2008), obravnavajo po stari ureditvi, kazniva dejanja, storjena po spremembi, pa po novi. Izpostavljajo, da gre za model pozitivnega soglasja, o čemer piše tudi Kovač (2023), poudarjajo pa tudi daljše roke za prijavo kaznivih dejanj, kar je izrednega pomena. Večina strokovnih delavk ni sodelovala z žrtvami, ki bi imele izkušnje s spremenjenim *Kazenskim zakonikom* (2008), ali pa so žrtve prenehale s sodelovanjem z organizacijo pred zaključkom postopka na sodišču. Pomembno je tudi to, da gre za dolgotrajne postopke, zaradi česar ena od strokovnih delavk poroča, da postopek, ki ga je sprožila žrtev, s katero sodeluje, še ni zaključen. Prav tako so nekatere strokovne delavke na to vprašanje težko odgovorile zaradi majhnega števila žrtev, ki se obrnejo na njih.

Strokovne delavke sicer poročajo, da se spremembe *Kazenskega zakonika* (2008) ne upoštevajo, žrtve se namreč še vedno srečujejo z zastarelimi dojemami nasilja. Še vedno veljata prepričanje, da bi se žrtve morale upirati, in obtoževanje, da niso dovolj jasne glede konsenza. Tema konsenza je z vidika izvajanja zakonodaje izrednega pomena. Kot pravi ena od intervjuvanih strokovnih delavk, bi bilo zanimivo vedeti, če je sprememba *Kazenskega zakonika* (2008) vplivala na povečano število prijav.

5. Kako strokovne delavke in strokovni delavci postopajo, kadar so žrtve mladoletne osebe?

Intervjuvane strokovne delavke poročajo, da se še niso srečale s takšno situacijo. Kljub temu so odgovorile na vprašanje, saj so se sicer že srečale s primeri, ko so bile mladoletne osebe kako drugače ogrožene ali pa je šlo za odrasle osebe v nevarnosti. Kadar se znajdejo v takšnih situacijah, kaznivo dejanje prijavijo v skladu z zakonom. Tega ne storijo nujno takoj; gre za presojanje nujnosti takojšnje prijave glede na značilnosti povzročiteljev in s tem povezane ogroženosti žrtev. Omenjajo strokovno presojo o tem, kdaj je pravi čas za prijavo, saj je ta odvisen tudi od tega, v kakšni meri (če sploh) so žrtve pripravljene nanjo. Glavni cilj je torej priprava žrtev na prijavo, saj to vpliva na uspešnost nadaljnjega postopka in okrevanja žrtev. Če je možno, se prijava naredi skupaj z žrtvami, način prijave je namreč pomemben. Če se mladoletna žrtev še vedno ne strinja s prijavo ali pa če s sodelovanjem preneha pred prijavo, se

jo izpelje brez nje, čeprav s tem strokovna delavka ali strokovni delavec tvega izgubo zaupnega odnosa z žrtvijo. Pomembno je, da se med sodelovanjem z žrtvijo podaja iskrena in jasna sporočila o nujnosti prijave, po opravljeni prijavi pa je treba žrtev o tem obvestiti. Prijava mimo volje žrtve včasih prinese olajšanje, lahko pa povzroči jezen odziv, kar je treba sprejeti.

Kot navaja Filipčič (2019), je *Zakon o socialnem varstvu* (2007) temeljni zakon, ki v 91. členu določa prijavitveno dolžnost, ki sicer ne omenja prijave nasilja nad otrokom, omenja pa prijavo ogroženosti otroka, ki je širši pojem. V primeru opustitve ne določa sankcije (Filipčič, 2019).

Dolžnost prijave je omenjena še v *Družinskem zakoniku* (2017) v 180. členu pa tudi v *Zakonu o preprečevanju nasilja v družini* (2008), in sicer v 6. členu:

(1) Organi in organizacije ter nevladne organizacije, ki pri svojem delu izvedo za okoliščine, na podlagi katerih je mogoče sklepati, da se izvaja nasilje, so dolžni o tem takoj obvestiti center za socialno delo, razen v primeru, če žrtev temu izrecno nasprotuje in ne gre za sum storitve kaznivega dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti.

(2) Vsakdo, zlasti pa strokovni delavci oziroma delavke v zdravstvu ter osebje vzgojno-varstvenih, vzgojno-izobraževalnih zavodov in socialnih zavodov ter izvajalci vsebin za otroke v športnih in kulturnih združenjih, ne glede na določbe o varovanju poklicne skrivnosti takoj obvesti center za socialno delo, policijo ali državno tožilstvo, kadar sumi, da je žrtev nasilja otrok ali oseba, ki zaradi osebnih okoliščin ni sposobna skrbeti zase.

Zadnja našeta zakona se nanašata na dolžnost prijave nasilja v družini, kamor (redkeje) lahko spadajo tudi žrtve podtikanja droge. Filipčič (2014) razlaga, da je v *Zakonu o preprečevanju nasilja v družini* (2008) dolžnost prijave policiji določena le v primeru, ko je žrtev nasilja mladoletna oseba, k prijavi pa ne zavezuje organizacije, ampak posameznice in posameznike. Za opustitev dejanj zakon (prav tam) ne določa sankcij, določa pa jih *Kazenski zakonik* (2008), in sicer v okviru 281. člena. Kot še dodaja Filipčič (2014), je dolžnost prijave strožja, če gre za uradno osebo, kazen ji grozi že zaradi opustitve prijave lažjih kaznivih dejanj.

Prijavo kaznivega dejanja policiji pa določa tudi *Zakon o kazenskem postopku* (2021), ki v 145. členu dolžnost prijave kaznivega dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti, nalaga organom in organizacijam z javnimi pooblastili (Filipčič, 2019).

6. Kakšno je teoretično izhodišče strokovnih delavk in strokovnih delavcev pri delu z žrtvami ter s katerimi morebitnimi izzivi se soočajo?

Strokovne delavke se pri delu z žrtvami opirajo na teorije socialnega dela, feministično socialno delo, feministična načela kot osnovo za delo, socialno pedagoško teorijo in na teorijo s področja travme. Pri tem ubirajo humanističen pristop, usmerjen na potrebe, čustva in želje uporabnic in uporabnikov. Poslužujejo se še psihoedukacije in relacijske psihoterapije. Aničić idr. (2007, str. 84) pišejo, da so prve ženske nevladne organizacije s področja dela z žrtvami nasilja izoblikovale načela za delovanje in ukrepanje proti nasilju nad ženskami, pri čemer so izhajale iz feminističnega gibanja, feministične teorije in feminističnega socialnega dela.

Strokovne delavke poročajo o uporabi različnih metod dela, in sicer navajajo uporabo metod socialnega dela, pogovor kot metodo, delo s posameznico ali posameznikom, delo s skupino in delo s skupnostjo. Kot poročajo Sjöberg, Többe-Schukalla, Singh in Martinus (2018) in García-Moreno idr. (2015), poseganje v nasilje samo z delom s posameznico ali posameznikom in obravnavanje nasilja kot individualnega problema ne reši težave, saj omenjeni metodi manjkajo elementi kolektivnega opolnomočenja, emancipacije in uveljavljanja družbenih sprememb – torej, delo s skupnostjo, o katerem so spregovorile strokovne delavke. O tem pišejo tudi Nikupeteri, Skaffari in Laitinen (2022), ki menijo, da je skupnostno socialno delo tisto, ki prispeva k zmanjšanju pojavnosti nasilja, saj spreminja razmere, ki ga omogočajo.

Strokovne delavke so omenjale tudi uporabo konceptov socialnega dela, in sicer: dogovor o sodelovanju (Čačinovič Vogrinčič, Kobal in Mešl, 2015, str. 9), vzpostavljanje delovnega odnosa (prav tam, str. 7), instrumentalno definicijo problema in soustvarjanje rešitev (Lüssi, 1991), v rešitev usmerjen pristop, aktivno poslušanje in odstop od moči s pomočjo etike udeležnosti (Hoffman, 1994) ter uporabo jezika socialnega dela, ki ima vlogo opolnomočenja in uporabnico oziroma uporabnika predstavi kot sogovornico, sogovornika, ki soustvarja svojo udeležnost v rešitvah (Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl, 2015, str. 7).

Intervjuvane strokovne delavke pri svojem delu poročajo še o uporabi različnih tehnik: zrcaljenje (prav tam, str. 68), dihalne in druge vaje za povezovanje s telesom, vaje prizemljitve, kreativne tehnike ter izrazno-ustvarjalna sredstva, ki nam omogočajo raziskovanje virov moči uporabnice ali uporabnika, ki si jih prizadevamo aktivirati ali okrepiti, hkrati pa raziskujemo

dosedanje neučinkovite vzorce reševanja problemov, s čimer si omogočimo lažje soustvarjanje uspešnih strategij za kakovostnejše življenje (Šugman Bohinc, 2000).

Strokovne delavke se pri svojem delu soočajo s številnimi izzivi, ki sem jih razdelila v šest sklopov.

1. **Sistemske pomanjkljivosti:** sistem je žrtvi dolžen nuditi zaščito, kar zaradi sistemskih pomanjkljivosti pogosto ni mogoče, v praksi se zakonodaja ne izvaja tako, kot bi se morala, obravnava žrtev v institucijah je odvisna od tega, na kako usposobljeno uslužbenko ali uslužbenca naletijo, prisotnost izzivov pri zagotavljanju ustrezne pomoči v izogib sekundarni viktimizaciji, odsotnost obveznih izobraževanj, policistke in policisti imajo premalo supervizij in podpore za delo na sebi in premagovanje predsodkov, prisotnost kadrovske podhranjenosti socialnih delavk in delavcev, institucije zaradi neznanja in neodzivnosti izgubljajo dokaze, v institucijah imajo premalo znanja s področja spolnega nasilja in podtikanja droge.
2. **Delo z žrtvami:** strokovne delavke navajajo malo tovrstnih izzivov, izpostavijo težko sledenje trendom v nočnem življenju, projiciranje lastnih izkušenj na uporabnice in uporabnike ter spoprijemanje z dejstvom, da uporabnice in uporabniki včasih proces sodelovanja prekinejo brez zaključevanja.
3. **Soočanje s težko tematiko:** osebne stiske zaposlenih zaradi tematike nasilja in procesiranje lastne izkušnje nasilja.
4. **Sodelovanje z drugimi zaposlenimi:** včasih strokovnim delavkam izziv predstavlja izmenjava informacij med zaposlenimi.
5. **Sodelovanje z zunanjimi organizacijami:** sodelovanje s centri za socialno delo in drugimi institucijami, vpliv posameznih uradnih oseb na kakovost sodelovanja med organizacijami.
6. **Struktura dela in kadrovske izzivi znotraj organizacije:** delo je zahtevno, pomanjkanje strukture delovnega časa, zahteva po veliki količini predhodnih znanj in izkušenj, pogosta menjava kadra, pomanjkanje ustreznega kadra, nizko plačilo in izgorevanje zaposlenih.

Strokovne delavke se z izzivi spoprijemajo na različne načine: z izvajanjem zagovorništva v sklopu organizacij, v katerih delujejo, z učenjem taktik sodelovanja in z udeležbo na intervizijah in supervizijah, z vključevanjem v lastne procese terapij (nekaterim zaposlenim so na voljo plačane terapije), z medsebojnimi pogovori in tako, da poskrbijo tudi zase in za svoje potrebe.

7. Kakšna je vloga socialnega dela pri delu z žrtvami podtikanja droge?

Strokovne delavke poročajo, da socialno delo pokriva široko področje, zaradi česar je široka tudi njegova uporabnost. Na področju podtikanja droge in spolnega nasilja ima zelo pomembno vlogo tako prek sodelovanja s posameznicami in posamezniki, ki so lahko v vlogi žrtev ali povzročiteljev, kot tudi pri delu s skupnostjo. O tem pišejo tudi Sjöberg, Töbke-Schukalla, Singh in Martinus (2018) ter García-Moreno idr. (2015), ki menijo, da so socialne delavke in socialni delavci ključne strokovnjakinje in strokovnjaki pri pomoči žrtvam in povzročiteljem ter pri obravnavanju problematike kršitve človekovih pravic in dostojanstva. Kljub naštetemu pa se pogosto ne zavedajo, koliko znanja posedujejo in kako pomembno vlogo imajo pri obravnavanju nasilja.

Socialno delo ima v prvi vrsti raziskovalno vlogo, potem pa tudi izobraževalno. Pomembno je, da socialne delavke in socialni delavci svojo znanje poglobljajo in posodablajo tudi po pridobljeni osnovni izobrazbi, še posebej s področja zlorabe in travme. Omenjeno tematiko je smiselno obravnavati že v sklopu programa na Fakulteti, kjer je treba odpirati teme o konsenzu in posledicah podtikanja droge. Pomembno je, da socialne delavke in socialni delavci ozaveščajo in razbijajo lastne predsodke ter stereotipe. To je tudi predpogoj za ustrezno odzivanje na nasilje in zaščito žrtev. Vloga socialnega dela je tudi ta, da razvija nove pristope in metode dela, ki jih lahko implementira tako na področju kurative kot tudi na področju preventive, na primer v obliki kampanj, katerih smisel je ozaveščanje skupnosti o podtikanju droge in spolnem nasilju, ali pa v obliki nočnega terenskega dela. Za socialne delavke in delavce je pomembno, da znajo nuditi psihosocialno podporo in pomoč posameznicam in posameznikom, dobro pa morajo poznati tudi sistem pomoči, ki je žrtvam na voljo.

Flaker (2003) piše, da je socialno delo umeščeno v različne sektorje in sisteme, socialne delavke in socialni delavci pa so vključeni v različne organizacije, kar vpliva na metode, ki jih uporabljajo pri svojem delu. Ne gre torej za stroko, ki bi imela vnaprej kodirane metode, temveč jih prilagaja konkretni situaciji, vedno znova, kar zahteva inovativen in ustvarjalen pristop k reševanju razmer. Spretnosti socialnega dela se oblikujejo na dva načina; glede na to, kako je določena situacija strukturirana in definirana, ter glede na njeno specifičnost (prav tam). Tudi Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina (2015) pišejo, da je socialno delo stroka, ki se odziva na konkretne potrebe ljudi, tukaj in zdaj, ter skupaj z njimi ustvarja rešitve. Nadaljujejo, da so socialne delavke in socialni delavci z uporabnicami in uporabniki v enakopravnem

delovnem odnosu. Pri svojem delu se med drugim opirajo na koncept delovnega odnosa in koncept izvirnega delovnega projekta pomoči. Socialno delo torej ustrezno odgovarja na potrebe žrtev podtikanja droge in spolnega nasilja.

6 SKLEPI

Na podlagi izvedene raziskave sem prišla do naslednjih sklepov:

- Uradnih podatkov o številu žrtev podtikanja droge in spolnega nasilja, ki so poiskale pomoč, ni. Veliko žrtev pomoči nikoli ne poišče, predvsem zaradi izgube spomina in s tem povezanim dvomom v to, da so doživele zlorabo. Srečujejo se tudi s še vedno prisotnim obsojanjem družbe, ki jim ne verjame in odgovornost za zlorabo pripisuje njim.
- Število žrtev, ki poiščejo pomoč, je od organizacije do organizacije različno. Omenjene številke pa ne odražajo pogostosti pojava nasploh, saj večina žrtev nikoli ne poišče pomoči.
- Večina povzročiteljev je moškega spola, večina žrtev pa ženskega. Povzročitelji so žrtvam večinoma poznane osebe, pogosto pa gre tudi za osebe iz širše družbe, redkeje za neznance. Žrtve zaradi izgube spomina mnogokrat ne vedo, kdo so povzročitelji.
- Povzročitelji so redko kaznovani, posledic večinoma ne nosijo. Nase pogosto ne gledajo kot na povzročitelje. Ker gre za skrito populacijo, direktno delo z njimi pogosto ni mogoče. Zaradi tega je preventivno delo izrednega pomena. Direktno delo ne sme biti površinsko. Povzročitelji morajo prevzeti odgovornost za zlorabo, strokovnjakinje ter strokovnjaki pa jim morajo jasno sporočiti, da njihovih dejanj ne odobravajo. Potrebno je pravo poimenovanje kaznivih dejanj (na primer z uporabo besede posilstvo), izogibati se je treba minimalizaciji. Kaznovanje povzročiteljev je pomembno tudi zato, ker ostalim članom družbe jasno sporoča, da podtikanje droge in spolno nasilje nista sprejemljiva.
- Potrebe žrtev so različne in individualne, odvisne od stopnje okrevanja, na kateri se nahajajo. Žrtve si želijo ponovno vzpostaviti občutek normalnosti in nadzora nad svojim življenjem. Vedeti morajo, da je okrevanje možno in da niso edine, ki so doživele tovrstno zlorabo. Želijo si potrditve, da so res doživele spolno zlorabo, celostnega sprejemanja, predvsem pa si želijo, da jim ljudje verjamejo, prisluhnejo in ne minimalizirajo zlorabe, ki so jo preživele.
- Žrtve, ki poiščejo pomoč, to storijo različno hitro po dogodku, redkeje več let po zlorabi. Pomoč, ki jim jo strokovne delavke in strokovni delavci nudijo, je odvisna od njihovih trenutnih potreb. Žrtve takoj po zlorabi navadno potrebujejo informacije v zvezi s

prijava kaznivega dejanja. Ne glede na to, koliko časa je od zlorabe minilo, pa je treba delati na odpravljanju posledic, ki jih je zloraba na njih pustila.

- V Sloveniji je zakonodaja na področju nasilja dobra. Kljub spremembam Kazenskega zakonika pa se žrtve še vedno srečujejo z zastarelimi dojemanji nasilja. Še vedno velja prepričanje, da bi se žrtve morale upirati. Doživljajo tudi obtožbe, da glede konsenza niso bile dovolj jasne. Ni torej dovolj, da se spreminja zakonodaja, spremeniti se mora tudi odnos družbe do nasilja.
- Ob sodelovanju z mladoletno žrtvijo strokovne delavke delujejo v skladu z zakonom, torej upoštevajo dolžnost prijave. Tega ne storijo nujno takoj, gre za presojanje nujnosti takojšnje prijave glede na stopnjo ogroženosti žrtve in glede na njeno pripravljenost. Pripravljenost žrtve na prijavo kaznivega dejanja je pomembna, saj vpliva na uspešnost nadaljnjega postopka in na proces okrevanja žrtve. Strokovne delavke med sodelovanjem z žrtvijo podajajo iskrena in jasna sporočila o nujnosti prijave ter kasneje o opravljeni prijavi, ki jo izpeljejo tudi, če se mladoletna žrtev na koncu z njo ne strinja. O prijavi jo obvestijo.
- Teoretično izhodišče strokovnih delavk je široko: opirajo se na teorije socialnega dela, na feministično socialno delo, socialnopedagoško teorijo in teorijo s področja travme. Sledijo humanističnemu pristopu, usmerjenemu na potrebe, čustva in želje uporabnic ter uporabnikov. Omenjajo različne metode dela: delo s posameznico, posameznikom, delo s skupino in delo s skupnostjo. Pri svojem delu uporabljajo koncepte socialnega dela in različne tehnike, kot so: dihalne vaje, vaje prizemljitve, kreativne tehnike in izrazno-ustvarjalna sredstva.
- Strokovne delavke se srečujejo s številnimi izzivi: na sistemski ravni, pri delu z žrtvami, pri soočanju s težko tematiko, pri sodelovanju z drugimi zaposlenimi in z zunanjimi organizacijami ter na področju kadrovske strukture. Z izzivi se spoprijemajo z izvajanjem zagovorništva v sklopu organizacij, v katerih delujejo, z učenjem taktik sodelovanja, udeležbo na intervizijah in supervizijah, vključevanjem v lastne procese terapij (nekaterim zaposlenim so na voljo plačane terapije) in z medsebojnimi pogovori in skrbjo zase.
- Socialno delo zavzema na področju podtikanja droge in spolnega nasilja pomembno vlogo. Pri delu z žrtvami in povzročitelji je nepogrešljivo, deluje pa tudi na ravni skupnosti. Ima raziskovalno in izobraževalno vlogo. Razvijati mora nove pristope in metode dela, ki so pomembne tako v kurativi kot tudi v preventivi. Socialno delo je

stroka, ki se odziva na konkretne potrebe ljudi, zaradi česar ustrezno odgovarja na potrebe žrtev.

7 PREDLOGI

Na podlagi prebrane literature in analize podatkov, do katerih sem prišla v raziskavi, sem izoblikovala naslednje predloge:

- Smiselno bi bilo poenotiti definiciji podtikanja droge in spolnih napadov s pomočjo drog za namen zbiranja statističnih podatkov o pogostosti pojava. Pričeti je treba z beleženjem podatkov o pogostosti pojava.
- Predlagam, da bi nevladne organizacije prek spletnih strani, socialnih omrežij, reklamnih panojev in zgibank še zavzeteje ozaveščale širšo javnost o pomoči, ki je na voljo žrtvam podtikanja droge in povzročiteljem, in sicer tako v nevladnih organizacijah kot tudi drugje. Prav tako morajo žrtve prejeti sporočilo, da je izguba spomina sestavni del tovrstne oblike zlorabe in da je posledično občutek zmedenosti pričakovan.
- Raziskati bi bilo treba, kdo so povzročitelji, saj je to predpogoj za delo z njimi. Naslavljanje jih je treba tako direktno, prek dela z njimi, kot to nekatere nevladne organizacije že počnejo, kot tudi indirektno, prek selektivnega preventivnega dela na lokacijah nočnega življenja, na primer prek plakatnih panojev, kar je predlagala ena od intervjuvanih strokovnih delavk, ki je sodelovala v raziskavi. Tako raziskovalni kot tudi preventivni del bi bilo treba izvesti ne samo na ravni neprofitnih organizacij, temveč tudi na ravni države. Kot primer dobre prakse bi izpostavila akcijo osveščanja o nasilju nad ženskami in v družini z naslovom: Ljubezen (NE) boli, ki jo je izvajalo Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti v sodelovanju s centri za socialno delo in nevladnim sektorjem.
- Predlagam nadaljevanje s projektom NightArt, ki ga je zasnovalo Združenje DrogArt. Projekt se zavzema za vzpostavitev čim bolj varnega nočnega življenja, brez seksizma, nasilja, nadlegovanja in diskriminacije. Med drugim ponuja izobraževanje ter svetovanje na temo zapletov v nočnem življenju, kako jih preprečiti in kako nanje odreagirati (Združenje DrogArt, 2023).
- Predlagam razvoj univerzalne preventive, s katero bi torej naslavliali širšo družbo: ljudi je treba ozaveščati o konsenzu v spolnosti, še posebej v nočnem življenju.
- Predlagam razvoj univerzalne preventive v obliki preventivnih delavnic v vrtcih in šolah na temo čustvene inteligence, primernih dotikov ter vzpostavljanja odnosov in komunikacije.

- Predlagam razvoj univerzalne preventive v obliki preventivnih delavnic v zadnjih razredih osnovne šole in v srednjih šolah, kjer bi potekali pogovori o konsenzu v spolnosti in o varni spolnosti.
- V sklopu univerzalne preventivne predlagam še izobraževanja za pedagoške delavke in pedagoške delavce ter za starše, da se izobrazijo in opolnomočijo za pogovor z otroki o temah, navedenih v zgornjih dveh alinejah.
- Predlagam izobraževanje različnih poklicnih profilov o podtikanju droge in spolnem nasilju, ustreznem odzivanju na žrtve ter o zavarovanju morebitnih dokazov.
- Predlagam uvedbo obveznih izobraževanj o spolnem nasilju vseh poklicnih profilov, ki sodelujejo z žrtvami podtikanja droge in spolnega nasilja, še posebej tistih, ki delujejo v sodnih postopkih. Pomembno bi bilo, da bi prepoznavali in premagovali lastne predsodke v povezavi s spolnim nasiljem.
- Predlagam redne intervizije in supervizije za policistke in policiste, ki sodelujejo z žrtvami in povzročitelji. Predlagam tudi vključitev poklicnih profilov, ki sodelujejo z omenjenima populacijama, v lastne svetovalne procese, kjer lahko prejmejo podporo in pomoč.
- Predlagam, da se omenjene problematike loteva celostno, da se torej dela na več področjih hkrati in ves čas. Le na takšen način lahko namreč pričakujemo dolgoročne spremembe.

8 UPORABLJENA LITERATURA

AlOtaibi, S. O., Althinyan, G. K, Alzakari, Z. A., Mohamed, F. A., & Menezes, R. G. (2023). The Use of Volatile Substances in Drug-Facilitated Sexual Assault: A Systematic Review. *Cureus*, 15(1), 1–9. Pridobljeno 13. 4. 2024 s <https://www.cureus.com/articles/128372-the-use-of-volatile-substances-in-drug-facilitated-sexual-assault-a-systematic-review#!/>

Anderson, L. J., Flynn, A., & Pilgrim, J. L. (2017). A global epidemiological perspective on the toxicology of drug-facilitated sexual assault: A systematic review. *Journal of Forensic and Legal Medicine*, 47(54), 46–54. Pridobljeno 13. 4. 2024 s <https://doi.org/10.1016/j.jflm.2017.02.005>

Anderson, L. J., Flynn, A., Drummer, O., Gerostamoulos, D., & Schumann, J. L. (2019). The role of voluntary and involuntary drug and alcohol consumption and premorbid mental health factors in drug-facilitated sexual assault. *Forensic Science, Medicine, and Pathology*, 15(3), 382–391. Pridobljeno 13. 4. 2024 s <https://doi.org/10.1007/s12024-019-00124-3>

Aničić, K., Bezenšek Lalić, O., Cvetežar, I., Š., Čulk, D, Glušič Terbovc, T., Hočevar, M., Papež, I., Rus Makovec, M., Velički, J., Vučenović, L., & Žgajnar, B. (2007). *Na poti iz nasilja: Prakse dela proti nasilju nad ženskami*. Ljubljana: Društvo SOS telefon.

Antić Gaber, M., & Selišnik, I. (2013). Zakonodaja o nasilju nad ženskami v Sloveniji, globalni okvir, mednarodno pravo in lokalne posebnosti. V V. Leskošek, M. Antić Gaber, I. Selišnik, K. Filipičič, M. Urek, K. Matko, D. Zaviršek, M. Sedmak, & A. Kralj (ur.), *Nasilje nad ženskami v Sloveniji* (str. 15–39). Maribor: Založba Aristej (Zbirka Dialogi: humanistična in družboslovna zbirka).

Australian Institute of Health and Welfare. (2020). *Sexual Assault in Australia*. Pridobljeno 13. 4. 2024 s <https://www.aihw.gov.au/getmedia/0375553f-0395-46cc-9574-d54c74fa601a/aihw-fdv-5.pdf.aspx?inline=true>

Bendau, A., Michnevich, T., Petzold, M. B., Piest, A., Schmolke, R., Jakobson, D., Ahrend, K., Reitz, T., Roediger, L., & Betzler, F. (2023). Spiking Versus Speculation? Perceived Prevalence,

Probability, and Fear of Drink and Needle Spiking. *Journal of Drug Issues*, 0(0), 1–15. Pridobljeno 13. 4. 2024 s <https://doi.org/10.1177/00220426231197826>

Burgess, A., Donovan, P., & Moore, S. E. H. (2009). Embodying uncertainty? Understanding Heightened Risk Perception of drink “Spiking”. *The British Journal of Criminology*, 49(6), 848–862. Pridobljeno 7. 4. 2024 s <https://psycnet.apa.org/record/2009-19225-008>

Busardò, F. P., & Jones A. W. (2015). “GHB Pharmacology and Toxicology: Acute Intoxication, Concentrations in Blood and Urine in Forensic Cases and Treatment of the Withdrawal Syndrome.” *Current Neuropharmacology*, 13(1), 47–70. Pridobljeno 13. 4. 2024 s <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26074743/>

Busardò, F., Vari, M. R., Di Trana, A., Malaca, S., Carlier, J., & Luca, N. (2019). Drug-facilitated sexual assaults (DFSA): A serious underestimated issue. *European review for medical and pharmacological sciences*, 23(24), 10577–10587. Pridobljeno 13. 4. 2024 s <https://www.europeanreview.org/article/19753>

Clinnick, I., Ison, J., & Hooker, L. (2023). „Paralysed and powerless“: a feminist critical discourse analysis of ‚Drink spiking‘ in Australian news media. *Feminist Media Studies*, 1(23), 760–782. Pridobljeno 14. 4. 2024 s <https://doi.org/10.1080/14680777.2023.2226831>

Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., & Možina, M. (2015). *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. 5th ed. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Dhawan, E., & Haggard, P. (2023). Neuroscience evidence counters a rape myth. *Nature Human Behaviour*, 7, 835–838. Pridobljeno 13. 4. 2024 s <https://doi.org/10.1038/s41562-023-01598-6>

Dobnikar, M. (1996). SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja. V: L. Bogovič, & Z., Skušek (ur.), *Spol: Ž* (str. 99–103). Ljubljana: KUD France Prešern, Institutum Studiorum Humanitatis.

Donat, P. L., & D'Emilio, J. (1992). A feminist redefinition of rape and sexual assault: Historical foundations and change. *Journal of Social Issues*, 48(1), 9–22. Pridobljeno 14. 4. 2024 s <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1992.tb01154.x>

Donovan, P. (2016). *Drink Spiking and Predatory Drugging: A modern History*. New York: Nature America Inc.

Društvo za nenasilno komunikacijo. (b.d.a). *Kaj je nasilje?* Pridobljeno 7. 4. 2024 s <https://www.drustvo-dnk.si/o-nasilju/kaj-je-nasilje.html>

Društvo za nenasilno komunikacijo. (b.d.b). *Nasilje nad ženskami*. Pridobljeno 7. 4. 2024 s <https://www.drustvo-dnk.si/o-nasilju/nasilje-nad-zenskami.html>

Društvo za nenasilno komunikacijo. (b.d.c). *Spolno nasilje*. Pridobljeno 7. 4. 2024 s <https://www.drustvo-dnk.si/o-nasilju/spolno-nasilje.html>

Družinski zakonik (DZ) (2017). Ur. l. RS 15/17, 21/18 – ZNOrg, 22/19, 67/19 – ZMatR-C, 200/20 – ZOOMTVI, 94/22 – odl. US, 94/22 – odl. US, 5/23 in 34/24 – odl. US.

ElSohly, M. A., & Salamone, S. J. (1999). Prevalence of Drugs Used in Cases of Alleged Sexual Assault. *Journal of Analytical Toxicology*, 23(3), 141–146. Pridobljeno 14. 4. 2024 s <https://doi.org/10.1093/jat/23.3.141>

eUprava. (b.d.). *Kazniva dejanja: Prijava nasilnih spolnih ravnanj*. Pridobljeno 13. 4. 2024 s <https://e-uprava.gov.si/podrocja/drzava-druzba/kazniva-dejanja/prijava-spolnega-nasilja-.html>

European Institute for Gender Equality. (b.d.). *Spolno nasilje*. Pridobljeno 13. 4. 2024 s https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1185?language_content_entity=sl

Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani. (2019). *Besednjak socialnega dela*. Pridobljeno 14. 4. 2024 s https://www.termania.net/slovarji/Besednjak_socialnega_dela/11558158/Droga?ld=238&query=droge&SearchIn=Linked

Fanslow, J. L., Malihi, Z., Gulliver, T., & McIntosh, T. (2022). Prevalence of interpersonal violence against women and men in New Zealand: Results of a cross-sectional study. *Australian & New Zealand Journal of Public Health*, 46(2), 117–126. Pridobljeno 13. 4. 2024 s <https://doi.org/10.1111/1753-6405.13206>

Filipčič, K. (2008, 2011). *Pojavnost nasilja in odzivnost na nasilje v zasebni sferi in v partnerskih odnosih*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

Filipčič, K. (2014). Pristojnost institucij: Zakonodaja na področju preprečevanja nasilja v družini v Sloveniji. V Š. Veselič, D. Horvat, & M. Plaz (ur.), *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja: Izdaja ob 25. obletnici delovanja Društva SOS telefon* (str. 157–173). Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja. Pridobljeno 7. 4. 2024 s <https://drustvo-sos.si/wp-content/uploads/2024/02/drustvo-sos-prirocnik-za-delo-z-zenskami-in-otroki-z-izkusnjo-nasilja.pdf>

Filipčič, K. (2019). Ogroženost otrok v labirintu pravnih pravil. V V. Leskošek, T. Kodele, & Mešl, N. (ur.), *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 37–59). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Flaker, V. (2003). Temeljne in nujne spretnosti socialnega dela. *Socialno delo*, 42(4–5), 237–257. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Flaker, V. (2012). *Direktno socialno delo*. Ljubljana: Založba /*cf.

Flaker, V., Ficko, K., Grebenc, V., Mali, J., Nagode, M., Rafaelič, A., Filipovič Hrast, M., & Razpotnik, Š. (2019). *Hitra ocena potreb in storitev*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

García-Moreno, C., Zimmerman, C., Morris-Gehring, A., Heise, L., Amin, A., Abrahams, N., Gauntlett-Gilbert, J., Keegan, A., & Petrak, J. (2004). Drug-facilitated sexual assault: cognitive approaches to treating the trauma. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 32(2), 215–223. Pridobljeno 1. 6. 2024 s <https://doi.org/10.1017/S1352465804001481>

Greene, S. L., Shiew, C. M., Streete, P., Mustchin, S. J., Hugget, D., Earl, B., & Dargan, P. I. (2007). What's being used to spike your drink? Alleged spiked drink cases in inner city London.

Postgraduate Medical Journal, 83(986), 754–758. Pridobljeno 13. 4. 2024 s <https://doi.org/10.1136/pgmj.2007.059048>

Hall, R. J. (2014). Feminist Strategies to End Violence Against Women. V R. Baksh, & W. Harcourt (ur.), *The Oxford Handbook of Transnational Feminist Movements* (str. 394–416). Pridobljeno 13. 4. 2024 s <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199943494.013.005>

Hillebrand, J., Olszewski, D., & Sedefov, R. (2008). GHB and its precursor GBL: an emerging trend case study. *EMCDDA Thematic Papers*. Lizbona: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction.

Hoffman, L. (1994). A reflexive stance for family therapy. V S. McNamee, & K. J. Gergen (ur.), *Therapy as a social construction* (str. 7–24). London: Sage.

Hrovat Svetičič, T., Horvat, D., & Hrovatič, D. (2008). *Strokovna izhodišča za delo z odraslimi žrtvami nasilja v družini: Za strokovne delavce na centrih za socialno delo*. Pridobljeno 13. 4. 2024 s <https://www.drustvo-dnk.si/images/dokumenti/smernice-zenske.pdf>

Hughes, H., Peters, R., Davies, G., & Griffiths K. (2007). A study of patients presenting to an emergency department having had a “spiked drink”. *Emergency Medicine Journal: Engineering Management Journal*, 24(2), 89–91. Pridobljeno 13. 4. 2024 s <https://doi.org/10.1136/emj.2006.040360>

Inštitut 8. marec. (b.d.). »Samo ja pomeni ja«: Redefinicija kaznivega dejanja spolnega napada in posilstva po modelu ja pomeni ja. Pridobljeno 13. 4. 2024 s <https://www.8marec.si/samo-ja-pomeni-ja/>

Kazenski zakonik (KZ-1) (2008). Ur. l. RS 50/12 – uradno prečiščeno besedilo, 6/16 – popr., 54/15, 38/16, 27/17, 23/20, 91/20, 95/21, 186/21, 105/22 – ZZNŠPP in 16/23.

Kelly, L. (1996). »Ne vem, kako naj temu rečem«: opredelitev spolnega nasilja. V D. Zaviršek, M. Urek, & B. Lešnik (ur.), *Spolno nasilje: feministične raziskave za socialno delo* (str. 99–121). Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Klančar, T., Skornšek Pleš, T., Nahtigal, K., Božnik, D., Green, A., Fras, M., Jeršič, S. & Mancini, L. (ur.) (2010). *365 dni boja proti nasilju nad ženskami v Ljubljani / 365-day battle against violence against women in Ljubljana*. Ljubljana: Mestna občina.

Koppen, H., Gresnigt, F., van Ruyven, P., Balai, M., Schippers, E. F., Nugteren-van Lonkhuyzen, A., & Touw, D. J. (2023). Needle spiking, injecting people with a substance without their knowledge or consent. *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*, 167. Pridobljeno 13. 4. 2023 s <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/36927789/>

Kovač, N. (2023). *#metoo: Vihar, ki je pretresel svet*. Maribor: Založba Pivec.

Leskošek, V. (2014). Nasilje proti ženskam: Razvoj dela na področju nasilja nad ženskami v Sloveniji. V Š. Veselič, D. Horvat, & M. Plaz (ur.), *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja: Izdaja ob 25. obletnici delovanja Društva SOS telefon* (str. 33–47). Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja. Pridobljeno 7. 4. 2024 s <https://drustvo-sos.si/wp-content/uploads/2024/02/drustvo-sos-prirocnik-za-delo-z-zenskami-in-otroki-z-izkusnjo-nasilja.pdf>

Leskošek, V. (ur.). (2005). *Mi in oni: nestrpnost na slovenskem*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Lorenz, K., & Ullman, S. E. (2016). Alcohol and sexual assault victimization: Research findings and future directions. *Aggression and Violent Behavior*, 31(2), 82–94. Pridobljeno 13. 4. 2024 s https://www.researchgate.net/publication/306351416_Alcohol_and_sexual_assault_victimization_Research_findings_and_future_directions

Lüssi, P. (1991). *Systemische Sozialarbeit*. Bern: Haupt.

McPhail, B. A. (2016). Feminist Framework Plus: Knitting feminist theories of rape etiology into a comprehensive model. *Trauma, Violence, & Abuse*, 17(3), 314–329. Pridobljeno 13. 4. 2024 s <https://doi.org/10.1177/1524838015584367>

Medarić, Z. (2013). *Sociološki vidiki nasilja nad ženskami v družini* (Magistrsko delo). Pridobljeno 13. 4. 2024 s http://dk.fdv.uni-lj.si/magistrska/pdfs/mag_medaric-zorana.pdf

Mesec, B. (2003). Mikro, mezo, makro: ekspanzija, integracija, specifičnost socialnega dela. *Socialno delo*, 42(4–5), 259–270. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mesec, B. (2009). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: Načrtovanje raziskave z osnovami informatike* (študijsko gradivo za interno uporabo). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mihelj Plesničar, M., & Ambrož, M. (2019). »Sila, objektivno sposobna streti odpor«: Empirična študija reprezentativnega vzorca pravosodne prakse v zvezi s kaznivim dejanjem posilstva, spolnega nasilja in spolne zlorabe slabotne osebe s pregledom možnih modelov novih zakonskih rešitev. Pridobljeno 13. 4. 2024 s https://podatki.gov.si/dataset/ef5e9150-b8ca-43ac-8cf9-0f96782053f1/resource/68012660-1a6e-4058-aa5b-c24eb810da56/download/silaobjekti_vnosposobnastretiodporanonim.pdf

Ministrstvo za zdravje. (2017). *Nacionalni program na področju prepovedanih drog 2014–2020*. Pridobljeno 14. 3. 2024 s <https://platform.who.int/docs/default-source/mca-documents/policy-documents/plan-strategy/SVN-AD-17-05-PLAN-STRATEGY-2014-slv-National-Program-Illicit-Drugs-2014-2020.pdf>

Ministrstvo za zdravje. (2023). *Prepovedane droge*. Pridobljeno 13. 4. 2024 s <https://www.gov.si teme/prepovedane-droge/>

Nikupeteri, A., Skaffari, P., & Laitinen, M. (2022). Feminist community work in preventing violence against women: a case study of addressing intimate partner violence in Finland. *Nordic Social Work Research*, 12(2), 256–269. Pridobljeno 14. 3. 2024 s <https://doi.org/10.1080/2156857X.2021.1997790>

Plaz, M. (2014). Svetovalno delo: Kako doseči čim večjo učinkovitost pri svetovanju in psihosocialni podpori pri iskanju poti iz nasilja skupaj z uporabnico? V Š. Veselič, D. Horvat, & M. Plaz (ur.), *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja: Izdaja ob 25. obletnici delovanja Društva SOS telefon* (str. 123–137). Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja. Pridobljeno 7. 4. 2024 s <https://drustvo-sos.si/wp-content/uploads/2024/02/drustvo-sos-prirocnik-za-delo-z-zenskami-in-otroki-z-izkusnjo-nasilja.pdf>

Podreka, J. (2018). Odsotnost spolno zaznamovane perspektive v sodobnih razpravah o nasilju nad ženskami. *Ars & Humanitas: Nasilje: njegove interpretacije in reprezentacije*, 12(1), 26–55. Pridobljeno 13. 4. 2023 s <https://doi.org/10.4312/ars.12.1.26-55>

Policija. (b.d.). *Prijava nasilja v družini*. Pridobljeno 13. 4. 2024 s <https://www.policija.si/svetujemo-ozavescamo/oosebna-varnost/nasilje-v-druzini/prijava-nasilja-v-druzini>

Quigley, P., Lynch, D. M., Little, M., Murray, L., Lynch, A.-M., & O'Halloran S. J. (2009). Prospective study of 101 patients with suspected drink spiking. *Emergency Medicine Australasia: Emergency Medicine Australasia*, 21(3), 222–228. Pridobljeno 13. 4. 2024 s <https://doi.org/10.1111/j.1742-6723.2009.01185>

Recalde-Esnoz, I., Prego-Meleiro, P., Montalvo, G., & del Castillo, H. (2023). Drug-Facilitated Sexual Assault: A Systematic Review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 25(3). Pridobljeno 13. 4. 2024 s <https://doi.org/10.1177/15248380231195877>

Republika Slovenija. (2024). *Nevladne organizacije*. Pridobljeno 13. 4. 2024 s <https://www.gov.si/teme/nevladne-organizacije/>

Sheard, L. (2011). 'Anything Could Have Happened': Women, the Night-time Economy, Alcohol and Drink Spiking. *Sociology*, 45(4), 619–633. Pridobljeno 13. 4. 2024 s https://www.researchgate.net/publication/233397717_%27Anything_Could_Have_Happened%27_Women_the_Night-time_Economy_Alcohol_and_Drink_Spiking

Sjöberg, S., M. Többe-Schukalla, S. Singh, & K. H. Martinus. (2018). Community Work in Germany and Sweden in Context of Changing Welfare Models. *International Social Work*, 61(4), 553–570. Pridobljeno 13. 4. 2024 s <https://doi.org/10.1177/0020872816666622>

Starman, A. B. (2013). Študija primera kot vrsta kvalitativne raziskave. *Sodobna pedagogika*, 64(1), 66–81. Pridobljeno 13. 4. 2024 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-PNA-MBICB>

Swan, S. C., Lasky, N. V., Fisher, B. S., Woodbrown, V. D., Bonsu, J. E., Schramm, A. T., Warren, P. R., Coker, A. L., & Williams, C. M. (2017). Just a dare or unaware? Outcomes and

motives of drugging (“drink spiking”) among students at three college campuses. *Psychology of Violence*, 7(2), 253–264. Pridobljeno 13. 4. 2024 s <https://doi.org/10.1037/vio0000060>

Šešok, S. (2016). Različni obrazi nasilja. V N. Betetto (ur.), *Pravosodni bilten 3/2006* (str. 75–85). Ljubljana: Ministrstvo za pravosodje. Pridobljeno 13. 4. 2024 s https://cip.gov.si/media/1272/pravosodni_bilten_2016-3.pdf

Šugman Bohinc, L. (2000). Kibernetika spremembe in stabilnosti v kontekstu svetovalnega in terapevtskega dela s klientskim sistemom. *Psihološka obzorja*, 9(2), 87–101. Pridoblejno 14. 4. 2024 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-H8SASTKK>

Taylor, N., Prichard, J., & Charlton, K. (2004). *National project on drink spiking: investigating the nature and extent of drink spiking in Australia*. Pridobljeno 12. 4. 2024 s <https://www.aic.gov.au/sites/default/files/2020-05/national-project-on-drink-spiking-investigating-the-nature-and-extent-of-drink-spiking-in-australia.pdf>

UN Women. (b.d.). *FAQs: Types o violence against women and girls*. Pridobljeno 13. 4. 2024 s <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/faqs/types-of-violence>

Uredba o razvrstitvi prepovedanih drog (2019). Ur. l. RS 69/19, 157/20, 162/21, 8/23 in 113/23.

Urek, M. (1997). Od feministične socialne akcije do feminističnega socialnega dela. *Socialno delo*, 36(5–6), 383–98. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Winstock, A., Barratt, M, Davies, E., Aldridge, A., Puljevic, C, Ferris, J., & Zhuparris, A. (2022). *Interim Findings from GDS2022: Drink Spiking*. Pridobljeno 13. 4. 2024 s <https://www.globaldrugsurvey.com/downloads/2022DrinkSpike.pdf>

World Health Organization. (2002). *World report on violence and health*. Pridobljeno 7. 4. 2024 s <https://www.who.int/publications-detail-redirect/9241545615>

World Health Organization. (b.d.). *Violence Info – Sexual violence*. Pridobljeno 7. 4. 2024 s <http://apps.who.int/violence-info/sexual-violence>

Zakon o kazenskem postopku (ZKP) (2021). Ur. l. RS 176/21 – uradno prečiščeno besedilo, 96/22 – odl. US, 2/23 – odl. US in 89/23 – odl. US.

Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND) (2008). Ur. l. RS 16/08, 68/16, 54/17 – ZSV-H in 196/21 – ZDOsk.

Zakon o preprečevanju uporabe prepovedanih drog in o obravnavi uživalcev prepovedanih drog (ZPUPD) (1999). Ur. l. RS 98/99 in 2/04 – ZPNNVSM.

Zakon o proizvodnji in prometu s prepovedanimi drogami (ZPPPD) (2000). Ur. l. RS 108/99, 44/00, 2/04 – ZZdrI-A in 47/04 – ZdZPZ.

Zakon o ratifikaciji Konvencije Sveta Evrope o preprečevanju in boju proti nasilju nad ženskami in nasilju v družini (MKPNZND) (2015). Ur. l. RS 1/2015.

Zakon o socialnem varstvu (ZSV) (2007). Ur. l. RS 3/07 – uradno prečiščeno besedilo, 23/07 – popr., 41/07 – popr., 61/10, 62/10 – ZUPJS, 57/12, 39/16, 52/16 – ZPPreb-1, 15/17 – DZ, 29/17, 54/17, 21/18 – ZNOrg, 31/18 – ZOA-A, 28/19, 189/20 – ZFRO, 196/21 – ZDOsk, 82/23 in 84/23 – ZDOsk-1.

Zakon o spremembah in dopolnitvah Kazenskega zakonika (KZ-IH) (2021). Ur. l. RS 95/2021.

Zaviršek, D. (1996). Med feministično socialno akcijo in tranzicijskim backlashom. V L. Bogovič, & Z. Skušek (ur.), *Spol: Ž* (str. 235–247). Ljubljana: KUD France Prešern, Institutum Studiorum Humanitatis.

Zaviršek, D. (2004). Od aktivizma do profesionalizacije: refleksija delovanja ženskih nevladnih organizacij na področju nasilja nad ženskami in otroki v Sloveniji. V D. Horvat, D. Lešnik Mugnaioni, & M. Plaz. *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje: Priročnik* (str. 1–13). Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke - žrtve nasilja.

Združenje DrogArt. (2017). *GHB in GBL*. Pridobljeno 14. 4. 2024 s <https://www.drogart.org/droge/ghb-in-gbl/>

Združenje DrogArt. (2022). *Podtikanje substanc*. Pridobljeno 13. 4. 2024 s <https://www.drogart.org/zmanjsanje-tveganj/podtikanje-substanc/>

Združenje DrogArt. (2023). *NightArt*. Pridobljeno 1. 6. 2024 s <https://www.drogart.org/programi-in-projekti/nightar/>

9 PRILOGE

9.1 Vodilo za intervju

O pogostosti pojava:

- Ali imate na voljo kakršnekoli številčne podatke o uporabnicah_uporabnikih vaših storitev, ki so bili žrtve spolne zlorabe in se je to zgodilo tako, da je povzročitelj za dosego cilja uporabil podtaknjeno drogo? Če da, koliko je teh žrtev in kakšen je trend v zadnjih petih letih?
- Koliko takšnih primerov zaznate, torej, da za njih veste, niste pa jih obravnavali v vaši organizaciji?
- Kakšen se vam zdi trend: je tega več, manj, enako, kot v preteklosti? Kako bi opredelili dogajanje v preteklosti in značilnosti v sedanjosti?
- Kakšna bi bila vaša okvirna, subjektivna ocena o tem, koliko takšnih primerov se zgodi na primer v enem vikendu?

O povzročiteljih:

- Kakšna so vaša lastna opažanja in podatki o povzročiteljih (kdo so po vašem mnenju povzročitelji, v kakšnem razmerju so do žrtve, kaj so njihovi motivi ...)?
- Kako menite, da bi lahko zastavili delo z njimi?

O žrtvah:

- Kako hitro po dogodku se žrtve obrnejo po pomoč in kako, če sploh, to vpliva na obliko pomoči, ki jim jo nudite strokovnjakinje oziroma strokovnjaki?
- Kakšno pomoč menite, da žrtve potrebujejo in katere pomoči potrebujejo največ?
- V kolikšni meri menite, da odgovorite na potrebe žrtev?
- Kakšne izkušnje imajo žrtve ob prijavi dogodka po spremembi Kazenskega zakonika v delu, ki obravnava spolno nedotakljivost – po modelu soglasja?

Delo strokovnih delavk oziroma delavcev:

- Kakšne oblike podpore dobijo žrtve v vaši organizaciji?
- Kakšne metode dela uporabljate pri delu z njimi?
- Na kaj se še opirate pri svojem delu?
- Se pri svojem delu soočate s kakšnimi izzivi? Če ja, s kakšnimi? Kako se z njimi spoprijemate?
- Kako postopate, če je žrtev zlorabe mladoletna oseba (dolžnost prijave)?

Vloga socialnega dela:

- Kakšna je po vašem mnenju vloga socialnega dela pri delu z žrtvami podtikanja drog?

9.2 Intervju D

- O pogostosti pojava

Ali imate na voljo kakršnekoli številčne podatke o uporabnicah/uporabnikih vaših storitev, ki so bili žrtve spolne zlorabe in se je to zgodilo tako, da je povzročitelj za dosego cilja uporabil podtaknjeno drogo? Kakšna bi bila vaša okvirna, subjektivna ocena o tem, koliko takšnih primerov se zgodi na primer v enem vikendu? Koliko je teh žrtev in kakšen je trend v zadnjih petih letih? Koliko takšnih primerov zaznate, torej, da za njih veste, niste pa jih obravnavali v vaši organizaciji?

To, kar bom jaz govorila, govorim samo za izkušnje našega društva in pri delu z uporabnicami, ali pa uporabniki, ki se obrnejo na nas. Naš občutek je, da je tega veliko več prisotnega, kot pride do nas. Do nas pride takšnih žrtev zelo malo. Se sprašujemo, zakaj je tako, ker če zdaj govorimo o številkah, bi jaz rekla, da več kot dvajset – v vseh teh letih delovanja, pri vseh svetovalkah – bi skoraj roko v ogenj dala, da ni bilo. To je zelo zelo malo, glede na to, s koliko ljudmi mi delamo. S tem pa nočem reči, da je tega pojava malo. Mi ugotavljamo, da je verjetno težava v tem, da je to ena od oblik nasilja, ki je pri žrtvah ... žrtve se že tako ful krive počutijo, ko doživijo nasilje, ali pa jih je sram. Spolno nasilje pa je še toliko bolj potenciran sram in neki občutki krivde pridejo tudi zato, ker je v družbi toliko predsodkov, ali pa ko se žrtvi ne verjame, ali pa govori o tem, kaj je zdaj ona naredila narobe, da je do tega prišlo. Pri spolnem nasilju je tega ogromno, teh nekih predsodkov in prevračanja odgovornosti na žrtev. Zdaj tukaj gre pa še za to, da se žrtev ponavadi ne spominja ničesar, ali pa skoraj ničesar. In zdaj to pomeni, da je eno, da sploh ne ve, kaj naj zdaj s tem, kaj naj prijavi, kam naj se obrne, naj pokliče in reče, samo nekaj mi je čudno, mogoče se mi je nekaj zgodilo. To je zdaj nekaj čisto drugega, kot če ti veš, kaj se ti je zgodilo. Potem iščeš pomoč v zvezi s tem. Tukaj pa jih večina najbrž sploh ne ve, kaj se jim je zgodilo in še toliko bolj dvomijo o svojem občutku. Žrtev že tako dostikrat dvomi o svojem občutku, ne vem, primer: ali je kaj narobe, če partner z mano seksa, ko jaz spim, in preverjajo. Nam je to jasno, če vi spite, je to posilstvo. Zdaj tukaj, se mi zdi, da je pa še več toliko tega: saj mogoče se mi samo nekaj dozdeva, saj verjetno ni bilo nič in tako. Tako da jaz mislim, da je to pomoje poglaviten razlog, zakaj se jih v bistvu v zvezi s tem toliko malo obrne k nam po pomoč.

Žrtve, ki so se obrnile na nas, so v bistvu iskale neke informacije, ker je bilo res tako ... kaj se mi je sploh zgodilo? Mislim, da se mi je zgodilo posilstvo, kaj lahko zdaj sploh naredim? Lahko kaj naredim, če se ničesar ne spomnim? V bistvu bolj iskanje nekih informacij. Ena je bila tudi tako, da sploh ni v resnici nič, niti ukrepala niti ni ji bilo čisto jasno. Potem pa je slišala govorice, da je doživela skupinsko posilstvo. In je bilo to potem tisto, a to se mi je zgodilo, ker se jaz sploh ne spomnim. In se je potem obrnila na nas. Ampak pri, mislim, da skoraj pri vseh, ki so bile vključene, je šlo za zelo kratkotrajne vključitve. Šlo je bolj za to, da so iskale informacije, kaj lahko sploh storijo, kako lahko ukrepajo, kako naj se sploh soočijo s tako situacijo. Zanimivo je, da je bilo tudi par takšnih, čisto po privat linijah, da se sploh niso obrnile na društvo na neko svetovalko, v smislu, da niso želele na društvo in so samo prosile, da ji oseba, na katero se je obrnila, pove, kaj naj naredi. Tudi to je bilo, kar spet kaže na še toliko večji sram in zadrego o tem.

Jaz bi rekla, da je trend, da je zdaj to pogostejše, ker vseeno se jih je zdaj v zadnjih petih letih ... večina, ki se je oglasila, je bilo to v zadnjih petih letih. Tako da ja, ampak pri tako majhnih številkah jaz težko govorim o trendih, lahko je zdaj zato, ker je več tega prisotnega, lahko je pa večja osveščenost ali pa več jih je izvedelo, da lahko pridejo k nam ... karkoli. Pri tako majhnih številkah težko govorimo o nekem trendu, mi osebno. Saj vemo, ne gre samo za droge, lahko te nekdo napije, z alkoholom namenoma, ali pa te sili, da piješ, z namenom, da te opijani in da te potem posili. Teh primerov je pa bilo kar veliko, tudi v preteklosti. Vemo, da je dostikrat do spolne zlorabe prišlo, ko so bile ženske opite. In je potem spet to, kako zdaj govoriti o tem, ker je toliko več sramu in vprašanje, zakaj sem se pa zdaj napila. In tudi družba to sporoča, zakaj se ga je pa napila in šla z njim v stanovanje. Kot da to pove, da si pripravljen imeti spolne odnose z nekom. To, kar se tiče alkohola in posilstev v pijanem stanju ... tukaj ponavadi ne govorimo o tem, da se ničesar ne spomnijo. To je ta razlika. Tukaj pri drogah je res zraven še ta zmedenost, ko se res ničesar ne spomnijo. Enkrat se je tudi mama obrnila na nas in je rekla: »Hčerka misli, da je bila posiljena, ampak ona se ničesar ne spomni.« In ji je tudi dal nekdo nekaj v pijačo, saj to je potem prijavila. To je ta razlika, ne v tem, kaj je huje in kaj je manj hudo, ampak je razlika, če se ti sploh ničesar ne spomniš, ali veš, da si bila tam z nekim prijateljem, s katerim nisi želela imeti spolnih odnosov in je potem on silil vate in te v končni fazi posilil, pa se ti tega spomniš. Včasih je torej bilo tega več v povezavi z alkoholom, sedaj pa je podtikanje droge še dodatna oblika zlorabe.

Glede neke ocene, koliko tega se zgodi na vikend, pa bi težko rekla, sploh glede na to, kako malo žrtev se obrne na nas.

Kakšen se vam zdi trend: je tega več, manj, enako kot v preteklosti? Kako bi opredelili dogajanje v preteklosti in značilnosti v sedanjosti?

Zdaj se veliko več govori o tem, tudi med mladimi, ki to omenjajo. Velikokrat na primer rečejo ... zdaj je v Cvetličarni tega ful, ne vem, kaj pomeni, kaj so govorice in kaj je ... dokler ni tukaj neka oseba, ki to doživi, ali pa da to doživi prijateljica ali kdo bližnji. Ne moremo zdaj ravno podatkom s TikToka slediti, ampak ja, se mi zdi, da med mladimi je to zavedanje zelo prisotno. Se spomnim, ko smo bili mi mladi in smo hodili žurat, tudi pomislili nismo, da moramo paziti na kozarec, kam ga postaviti, da ti ne da kdo kaj notri. Jaz se ne spomnim, da bi mi kadarkoli o tem govorili. Medtem ko mladi zdaj se zavedajo, da je to realna možnost, da to se dogaja, tudi dosti jih pozna primere in tudi opažamo, da se osveščanje na tem področju dogaja, kar je super, zelo pozitivno. Ravno zdaj je Mesto žensk, ki je nagradilo dosežke žensk, je bil tudi kolektiv Rejv utopija nagrajen. Oni tudi ozaveščajo o tem, kako varno na partijih in tako. Je prav cel kolektiv, ki se s tem ukvarja. Pa tudi drugi, saj so še drugi projekti in organizacije, ki se s tem ukvarjajo. To se mi zdi zelo pozitivno.

– O povzročiteljih

Kašna so vaša lastna opažanja in podatki o povzročiteljih (kdo so po vašem mnenju povzročitelji, v kakšnem razmerju so do žrtve, kaj so njihovi motivi ...)?

Konkretno s temi, ki so se obrnile na nas, nismo delali s povzročitelji oziroma tudi če smo, nismo znali povezati. Ponavadi sploh ne vejo, kdo je bil povzročitelj. Tako da tukaj pa res težko rečem, ker če gre za neko intimnopartnersko nasilje, točno veš, kdo je druga oseba. Tukaj pa pač ne veš ali pa predvidevaš. Žrtve, ki so se na nas obrnile, niso vedele, kdo je povzročitelj. Če je bil kdo iz družbe, je bila to neka širša družba, kar spet ni točno določena oseba.

Kako menite, da bi lahko zastavili delo z njimi?

Meni se zdi tukaj vedno ful pomembno, tako kot pri spolnem nasilju, da se govori tudi o tem, kaj lahko vsak posameznik naredi, da tega ne povzroči. Se pravi, da se ne daje pri preventivi ves poudarek samo na to, kaj naj potencialna žrtev naredi za svojo zaščito in se vso odgovornost preloži na njo, tako kot se je včasih za posilstvo govorilo, da ne hoditi zvečer, ne hoditi v minici, ne hoditi sama. Aha, a res, se pravi ženske moramo vse to paziti, moškim pa ni treba nič narediti. Zdaj govorimo o moških, ker v večini teh primerov predvidevam, da so moški povzročitelji, tako kot pri ostalih vrstah nasilja. Veliko na to, torej poudarjati, ne delati tega, zakaj ne delati tega, govoriti o tem, kakšne so lahko posledice tega. Da ne gre samo za to, a se žrtev spomni, ali ne, da tudi to, da se ne spomni, je še toliko huje, ker je to popolna izguba nekega nadzora nad svojim življenjem, nad svojo zgodbo. To ti je čisto odvzeto. Zato so lahko posledice še hujše. Govorim predvsem o tem, da to ni neka šala, da to ni del žuranja, da se to ne normalizira, da je to nasilje in je hudo kaznivo dejanje in huda oblika nasilja in da spati z nekom, ki ne ve zase, ali pa ne ve, kaj se mu dogaja, da je to posilstvo. Uporabljati tudi te izraze, da se ne minimalizira. Ker jaz mislim, da nekdo, ki to stori, ne vidi sebe kot posiljevalca, da si predstavlja posiljevalca kot nekoga, ki je v temačni ulici, ves zanemarjen, grozen, ki je nasilen, ki je nek čudak in tak posili, on pa sebe ne vidi kot posiljevalca, če v nekem klubu pleše in se potem to zgodi. In tudi to se mi zdi, veliko ozaveščanja, ker ko se govori o tem, se je dostikrat govorilo tudi o tem, da kdaj same ženske in moški prostovoljno neke droge z posilstvo, kot jim laično rečemo, neke manjše doze jemljejo, kot katerokoli drugo drogo. Da je potrebno osveščati, da okej, tudi če je ženska to vzela prostovoljno, zdaj je ona zadeta, ne spat z njo. Ne početi nekaj, kar ni jasno, da ona ve, kaj se dogaja in da to želi. Se pravi isto, kot pri alkoholu, da če je pač pijana, ne spat z njo. To, ja, prevzemati odgovornost za svoje vedenje pri povzročiteljih, pri delu z njimi in pri preventivi, poimenovati to s pravimi izrazi, ne minimalizirati, govoriti o posledicah, tudi o posledicah za njih, konec koncev. Kaj se bo zgodilo, ko se ugotovi, da je on to naredil, da kakšne so posledice, da gre lahko v zapor, da je lahko ves njegov ugled, ves njegov socialni kapital, njegova mogoče prihodnja kariera, študij, da je vse to lahko uničeno zaradi tega. Tudi o tem govoriti. Ne kot zastraševanje, ampak kot dejstvo. Vsako dejanje ima posledice in tako dejanje ima lahko hude posledice, ne samo za žrtev, ampak tudi za njega. To bi jaz rekla.

– O žrtvah

Kako hitro po dogodku se žrtve obrnejo po pomoč in kako, če sploh, to vpliva na obliko pomoči, ki jim jo nudite strokovnjakinje _strokovnjaki?

Večinoma so že zelo kmalu po dogodku prišle, kot rečeno, so iskale informacije o tem, kaj sploh narediti, kako zdaj vse to sploh razložiti, kaj se jim je zgodilo. Tako da so že zelo kmalu prišle, edino en primer je bil, ko je bilo malo kasneje. Ko je v bistvu šele iz govorice ugotovila, da je bila posiljena in se je šele takrat potem obrnila. Nobena

ni ostala zelo dolgo vključena, par srečanj, par pogovorov in to je bilo to. Zagotovo je tako, da takrat, ko je žrtev v neki akutni stiski, akutni situaciji, je delo malo bolj drugačno, kot pa takrat, ko gre za neko dolgotrajno podporo, krepitev nekih notranjih virov moči, delo na pozitivni samopodobi in vse to. Ker ko se dela z nekom dolgotrajno, je pač, seveda čisto individualizirano in odvisno od tega, kaj žrtev rabi, želi, ampak se dela veliko širše, veliko globlje, tukaj gre mogoče bolj za res neko tako informiranje, krepitev tega, da niso odgovorne, odgovornost je na povzročitelju, da je prav, da to povejo, komu lahko prijavijo ... ker je situacija taka akutna, potem bi bil pa še način drug, delo. Na odpravljanju posledic na primer in tako. Tudi to je odpravljanje posledic, da se ji ne zakoreninijo neke hude posledice, če dobi pravi odziv, tako da je to že tudi istočasno, ampak ja, je drugače. Se pravi, če pride žrtev hitro po dogodku, jo bolj informiramo in se ukvarjamo s to akutno stisko, če pa bi prišla kasneje, pa bi bilo naše delo z njo odvisno od tega, kaj bi ona želela, s čim bi prišla. Če bi do nas prišla čez pet let in bi rekla, da bi rada nekaj storila, nas vprašala, če to lahko še vedno prijavi, ali to sploh je posilstvo ... bi verjetno neke stvari na isti način, v obliki informiranja, mogoče pomoč pri prijavi. Če bi pa ona prišla in rekla, da se ji je to zgodilo, jaz o tem do zdaj nisem govorila, zdaj bi pa rada govorila, rada bi to predelala, potem bi pa bil fokus na tem, se ne bi ukvarjali s prijavo. Torej čisto odvisno od tega, s čem bi prišla. Mi delo vedno prilagajamo potrebam in željam uporabnice. Pri povzročiteljih ne, je bolj jasno, kaj so neki cilji, v katero smer se gre. Pri žrtvah je pa res odvisno od tega, s čim ona pride, kaj potrebuje in potem vidimo, ali je to nekaj, kar ji mi lahko pri svetovanju ponudimo in če ji lahko, delamo, na čemer ona želi.

Kakšno pomoč menite, da žrtve potrebujejo, in katere pomoči po vašem mnenju potrebujejo največ?

Jaz mislim, da verjetno potrebujejo to zavedanje, kot tudi sicer žrtve, da je prav, da so povedale, da niso krive, ne glede na to, kaj so naredile, kako so bile oblečene, ali so ob štirih zjutraj same v lokalu ... nima veze. Nihče nima pravice tega narediti. Da dobijo to, da dobijo prostor, da lahko izrazijo vse svoje občutke, od zmedenosti, jeze, žalosti ... da imajo nek varen prostor, kjer lahko dajo ven te svoje občutke, kjer lahko govorijo o tem. Sploh če je tukaj veliko sramu, veliko krivde, mogoče sploh nikjer drugje ne morejo govoriti o tem. Ta varen prostor je ful pomemben. Mogoče tudi to, da slišijo, da so tudi druge s temi izkušnjami, ker je potem vseeno lažje sprejeti, da to ni tvoja odgovornost, da nisi edina, ki se ti je to zgodilo. Da ni to nekaj, v smislu, zdaj se ti je zgodila ta grozna stvar, zdaj si pa zaznamovana za vedno, nikoli ne bodo šle posledice stran. Ne, ane, tako kot vsaka travma, se da tudi to predelati in razrešiti in lahko zaživiš čisto normalno. Sploh, ker so to ponavadi mlade punce, da se ne usidra to. Da zdaj pa, ker sem bila posiljena ali pa se mi je nekaj takega zgodilo, ne bom mogla nikoli več normalnega odnosa imeti, nikoli več ne bom zaupala. Sploh na začetku se ti lahko to zdi, da nikoli ne bo bolje, nikoli ne bo drugače. Pa vemo, da ni tako, mogoče rabijo tudi veliko te potrditve, da ja, zdaj je zelo hudo, zdaj so intenzivni občutki, pesimizem in tako, ampak to bo sčasoma šlo. Te stvari pomoje. Pa pač krepitev nekih notranjih virov moči, to pa vedno, pri vsakem delu.

V kolikšni meri menite, da odgovorite na potrebe žrtev?

Jah, odvisno, kaj pričakujejo. Meni se zdi tako, da večina na srečo dobi tisto, kar potrebuje in kar želi, ne samo potrebuje. Vedno so pa nekatere, ki pričakujejo nekaj drugega. Ne moremo vseh pričakovanj izpolniti. Ene bi želele, naj se najde povzročitelja, naj gre v zapor, naj se vsem pove, kaj je naredil, na primer. To je čisto, seveda, okej, da ona to želi, pričakuje in super bi bilo, če se bi to zgodilo, ampak verjetno se ne bo. Dobro je, da se že na

začetku pove, kaj lahko mi, katerim pričakovanjem mi lahko zadostimo, katerim pa ne. Če one pridejo, jaz bi želela, da se njega najde, da se ga strpa v zapor, tukaj vam mi ne moremo pomagati. Lahko vam pa mi pomagamo pri prijavi, nimamo pa niti pristojnosti niti ne vemo, a se to lahko zgodi ali ne. Odvisno je torej od pričakovanj. Saj večinoma imajo čisto neka realna pričakovanja ali pa ločijo med tem, kaj je nekaj, kar je za pričakovati, kaj je pa njena želja. Lahko reče, jaz bi najraje videla, da bi on izginil iz tega sveta. Ja, čisto okej, da si vi to želite, vemo, pa da ne bomo tega naredili in da se to ne bo zgodilo.

Kakšne izkušnje imajo žrtve ob prijavi dogodka po spremembi Kazenskega zakonika v delu, ki obravnava spolno nedotakljivost – po modelu soglasja?

Toliko so majhne številke, da bi težko rekli, a to zdaj lahko pripišemo temu, ali ne, jaz bi rekla, da ne, da zaenkrat še ni za opaziti, da je mogoče še prežgodaj, ali pa tudi, da enostavno zato, ker jih tako malo pride do nas, da ne vemo. Mogoče policija, ki ima res bolj statistiko, bi bilo mogoče fajn pri njih tudi preveriti, ali je bilo prej manj prijav in jih je sedaj več, to bi bil dober podatek. Seveda kar pride do policije, je spet samo en drobec, jasno, ampak tam je res bolj statistično relevantno, če je kakšen velik razkorak. Smo že sicer sodelovali z žrtvijo po spremembi Kazenskega zakonika, ampak postopek še ni zaključen, ali pa mi ne vemo za to. Večina teh, ki se obrnejo na nas, tudi tiste, ki so se odločile za prijavo, se niti niso več obrnile na nas, so bolj potrebovale pomoč v tej začetni fazi. Tako da ti postopki lahko ali še tečejo, še niso zaključeni in je potem težko reči, ali je bila obravnava drugačna, je bil izid postopka drugačen.

– Delo strokovnih delavk_delavcev

Kakšne oblike podpore še dobijo žrtve v vaši organizaciji?

Mi se trudimo nuditi zelo celostno podporo. Konkretno, ena oseba, ki pride, ki se obrne na nas, se lahko vključi v svetovalni program, potem se lahko vključi v skupino za samopomoč, lahko dobi zagovorništvo in spremstvo. Spremstvo v vseh postopkih, povezanih z nasiljem, na inštitucijah kot so sodišče, kot neka podporna oseba, da gre osebna svetovalka z njo. Zagovorništvo pomeni, da takrat, ko ona ne zmore sama zagovarjati svojih pravic, ki so ji ali kršene, ali niso upoštevane, da lahko svetovalka namesto nje se obrne na inštitucijo, ali pa ji pomaga, njej, da sestavi neki dopis in tako. Potem imamo varno hišo, v teh primerih niti ni bilo niti potrebe niti govora o tem. Sicer se lahko v varno hišo umaknejo, imajo možnost, da je tekom svetovanj organizirano varstvo za otroke, imajo možnost, da se otroci tudi vključijo sem, ampak v teh primerih zdaj to ponavadi ni potrebno, je bolj v nasilju v intimnopartnerskih odnosih. Pravno pomoč lahko dobijo, to ne pomeni, da imamo mi tukaj odvetnico, ki jo lahko zagovarja, ampak pravno pomoč v smislu, da tudi dobi vse pravne informacije o postopkih. Mislim, da je to to.

Kakšne metode dela uporabljate pri delu z žrtvami?

Mi izhajamo iz feminističnega socialnega dela, se pravi izhajamo iz tega, da se žrtvi verjame, ko spregovori o nasilju, da se izhaja iz njenih potreb, da je odgovornost vedno na povzročitelju, da je potrebna ničelna toleranca do nasilja, to je nekako osnova.

Na kaj se še opirate pri svojem delu?

Mi zelo zagovarjamo to, da se je treba nenehno izobraževati in izpopolnjevati. Ne gre za to, da ti narediš nek faks, prideš sem, ali pa strokovni izpit, začneš delati in je to to. Nenehno se je potrebno izpopolnjevati, izobraževati, vnašati to, kar opažaš v praksi, tudi v svoje delo za naprej. Da je ful pomembna intervizija in tudi supervizija, da je to izrednega pomena. Ker če hočeš delati, moraš tudi na sebi delati, sproti reševati stvari, dobivati tudi ti podporo, to je težko delo, moraš imeti tudi ti podporo, ker drugače ne boš mogel dobro delati. Kot sem rekla, izhajamo iz feminističnega socialnega dela, smo pa itak zavezani vsem etičnim standardom, kodeksom.

Se pri svojem delu soočate s kakšnimi izzivi? Če ja, s kakšnimi? Kako se z njimi spoprijemate?

Seveda, izzivi so številni. Eno je, če štartam na osebni ravni, imaš lahko neke težave, če ti je s kom težko delati ali pa ti je težko ves čas poslušati o težkih izkušnjah drugih ljudi, neke težke zgodbe. In to se pač rešuje, kot sem rekla, s supervizijami, intervizijami, delom na sebi, s terapijo, po potrebi in tako. To je eno. Drugo so pa pač sistemske težave. V Sloveniji je zakonodaja, bi si kar upala reči, na področju nasilja že kar dost dobra, sploh še s to spremembo pri definiciji posilstva, se mi zdi, da smo tukaj kar dosti sodobni in v koraku s časom. Tudi zato, seveda, je treba povedati, da Evropska unija tudi pritiska na države, da morajo določene zadeve speljati in to je tudi Slovenija morala narediti, to je en velik doprinos članstva v Evropski uniji. Izgubiš neko avtonomijo, ampak pogosto je to dobro, ker ima Evropska unija bolj napredno zakonodajo, kot jo imajo nekatere posamezne države. Zakonodaja je torej okej, drugo je pa, kako se izvaja v praksi. Tukaj je pa največ težav. Miselnost tega, da bi morala žrtev, ne glede na to, na katero policijsko postajo stopi, na kater center za socialno delo se obrne, na katerokoli osebo naleti, da bi morali biti neki protokoli in norme, da bi povsod dobila enako. To pa vemo, da ni res, da je še vedno ful preveč odvisno od tega, na katero posameznico, posameznika naleti. In to res ni okej. Na primer, mi tukaj v Društvu se trudimo delati na način, da žrtev, ki pride, ne glede na to, na katero od svetovalk naleti, bo dobila približno enako storitev, če temu rečem tako. Lahko se bo z eno ujela, z eno ne, to je jasno. Ampak način dela, sporočila, ki jih bo dobila, informacije, podporo, ki jo bo dobila, to bo vse približno enako, si upam trditi. In delamo na tem, da je tako, da ne sme biti odvisno od tega, a bo dobila dobro svetovalko, ali ne. Ko pa pride ženska na policijsko postajo, pa je veliko odvisno od tega, kakšna prepričanja, vrednote, kakšen pristop ima policist ali pa policistka. Ali se jim bo zdelo, joj, gospa, ja, ste vi ... Pa takoj nek dvom in to ali bo pomagal pri tem, da bo res izlekel prave informacije iz nje. Ker on točno ve, pri nasilju v družini se to še posebej pozna. Na primer, če pride policijska ekipa na intervencijo ob klicu in bo tam žrtev rekla, zdaj me je mož napadel, porinil me je v steno, ustrašila sem se in poklicala policijo in bodo rekli, aha, kršenje JRM-ja, tukaj je listek, ali bodo rekli, aha, a se je to zgodilo prvič, je bilo že kdaj, a dela kdaj to, dela kdaj tisto, vas kdaj nadzoruje ... Se pravi, da bodo začeli iskati, ker mi vemo, da če pokliče partnerka, da jo je partner napadel, da to ni bilo iz nič, da nista prej živela lepo, danes jo je pa napadel, ampak, da je bilo nasilje v družini. In policisti, ki so osveščeni in to poznajo, bodo šli raziskovati in bodo lahko začeli postopek kaznivega dejanja nasilja v družini. En bo pa samo rekel, okej, to je kršenje JRM, dal tisto kazen denarno in je to to. to se mi zdi težava, da je odvisno, na koga naletiš – to ne bi smelo biti tako. Da so vsa ta izobraževanja za različne strokovne delavke, delavce, ki se s tem srečujejo pogosto neobvezna. Ugotavljamo, da zato pogosto pridejo tisti, ki že veliko vejo in jih to področje zanima. Ne pridejo pa tisti, ki bi to najbolj potrebovali. Več bi bilo potrebnih obveznih izobraževanj. Pa tudi policistke, policisti imajo malo supervizij

in podpore zase, priložnosti za delo na sebi, da tudi svoje predsodke mogoče nekje malo predelujejo, ali pa socialne delavke, delavci – kadrovska podhranjenost in vse to, to mi vse lahko razumemo, mi lahko razumemo sistemske pomanjkljivosti, treba je delati na njih, opozarjati na njih. Vseeno pa, ko imamo mi žrtev, ki potrebuje pomoč, je pa cel sistem dolžen nuditi zaščito, ki jo zakonodaja zahteva. Tukaj pa ne moremo biti potem razumevajoči, zato smo zagovorniške organizacije tako pomembne.

Kako postopate, če je žrtev zlorabe mladoletna oseba (dolžnost prijave)?

Ena je bila mladoletna, takrat se je mama obrnila na nas, potem sta obe prišli, ampak se je v osnovi mama obrnila na nas, ker je potrebovala informacije, kako sploh ukrepati. Tudi takrat je želela prijaviti, in hčerka in mama, tako da je šla prijava itak čez. Drugače bi bili seveda mi dolžni to prijaviti, ampak vprašanje bi bilo, če ona ne bi želela, bi postopali tako kot vedno v takih primerih. Mi ne moremo preko zakonodaje, mi moramo delovati v skladu z zakonom. Naredimo pa to taktno in čim bolj žrtvi prijazno. Se pravi, če bi imeli tukaj neko mladoletno osebo, ki bi rekla, jaz pa ne želim prijaviti, ne bi takoj, ko ona odide, klicali policijo in prijavili. Ampak bi nekaj časa delali z njo na tem, da jo krepimo, da bi bila zmožna sama prijaviti. Ker vemo, da tudi, če se toliko okrepi, bi lažje v postopku sodelovala. Ker sama prijava, če žrtev ne sodeluje, zelo težko kam pripelje. Tako da mi bi delali na tem nekaj časa, seveda ne v nedogled, na eni točki je treba reči, zdaj pa mi moramo to prijaviti, tudi če vi tega še ne želite. Ampak delali bi na tem, poskušali bi tudi prikazati, zakaj je to potrebno, zakaj je tako pomembno, da se prijavi. Ne samo zato, da se mi krivde in odgovornosti losamo, ampak zakaj tudi mi mislimo, da je prijava res tako pomembna. Tako da ja, na ta način bi. Ko vseeno prijavimo, tudi če žrtve tega nočejo, so dostikrat zelo jezne, potem vseeno ponudiš, da, če želi, zamenja svetovalko, pa tudi pustiš prostor, da je jezna, to, da greš čez voljo žrtve ... imamo tudi mi težavo s tem, ampak ker vemo, zakaj je taka zakonodaja, zakaj je to pomembno, to vseeno delamo. Kdaj je pa to olajšanje za žrtve. Čeprav se na začetku mogoče kaže kot da nočejo, je potem olajšanje, ker to naredi nekdo drug, ker one same tega ne zmorejo, jim je pa fajn, da nekdo drug je pa to naredil.

– Vloga socialnega dela

Kakšna je po vašem mnenju vloga socialnega dela pri delu z žrtvami podtikanja drog?

Zelo pomembna. In preventiva in kot kurativa. Tudi preventiva se mi zdi. Premalokrat vidimo tudi socialno delo, kako je pomembno v preventivi. Recimo DrogArt je ena taka organizacija, kjer delajo ful dobro socialno delov skupnosti, veliko tudi na preventivi, grejo med ljudi, grejo na partije. In tam na licu mesta delujejo in kurativno in preventivno. Tako da meni se zdi zelo pomembno, da ni to samo neko uradniško delo. Socialne delavke in delavci smo res tukaj za ljudi, za podporo, za vse to, kar neka žrtev nasilja potrebuje in je tukaj ključna vloga socialnega dela.

9.3 Odprto kodiranje, intervju D

Zaporedna izjava:	Izjava:	Pojem:	Kategorija:	Tema:
D1	Naš občutek je, da je tega veliko več prisotnega kot pride do nas.	Zaznan je le del primerov podtikanja droge	Prikrit pojav	Pogostost pojava
D2	Do nas pride takšnih žrtev zelo malo. Se sprašujemo, zakaj je tako, ker če zdaj govorimo o številkah, bi jaz rekla, da več kot dvajset – v vseh teh letih delovanja, pri vseh svetovalkah – bi skoraj roko v ogenj dala, da ni bilo. To je zelo zelo malo, glede na to, s koliko ljudmi mi delamo.	Dvajset primerov v osemindvajsetih letih	Obravnavani primeri	Pogostost pojava
D3	S tem pa nočem reči, da je tega pojava malo.	Podtikanje droge je aktualna problematika	Aktualnost pojava	Pogostost pojava
D4	Mi ugotavljamo, da je verjetno težava v tem, da je to ena od oblik nasilja, ki je pri žrtvah ... žrtve se že tako ful krive počutijo, ko doživijo nasilje	Krivda	Zakaj žrtve ne poiščejo pomoči	Žrtve
D5	ali pa jih je sram.	Sram	Zakaj žrtve ne poiščejo pomoči	Žrtve
D6	Spolno nasilje pa je še toliko bolj potenciran sram in neki občutki krivde pridejo tudi zato, ker je v družbi toliko predsodkov	Predsodki v družbi sprožajo občutke krivde	Zakaj žrtve ne poiščejo pomoči	Pogostost pojava
D7	ali pa ko se žrtvi ne verjame	Žrtvam se ne verjame	Zakaj žrtve ne poiščejo pomoči	Pogostost pojava
D8	ali pa govori o tem, kaj je zdaj ona naredila narobe, da je do tega prišlo.	Pripisovanje odgovornosti žrtvam	Zakaj žrtve ne poiščejo pomoči	Pogostost pojava
D9	Pri spolnem nasilju je tega ogromno, teh nekaj predsodkov	Predsodki v povezavi s spolnim nasiljem	Zakaj žrtve ne poiščejo pomoči	Pogostost pojava
D10	prevračanja odgovornosti na žrtev.	Pripisovanje odgovornosti žrtvam	Zakaj žrtve ne poiščejo pomoči	Pogostost pojava
D11	Zdaj tukaj gre pa še za to, da se žrtev ponavadi ne spominja ničesar ali pa skoraj ničesar.	Žrtve se spolne zlorabe ne spominjajo	Zakaj žrtve ne poiščejo pomoči	Pogostost pojava
D12	In zdaj to pomeni, da je eno, da sploh ne ve, kaj naj zdaj s tem, kaj naj prijavi, kam naj se obrne, naj pokliče in reče, samo nekaj mi je čudno, mogoče se mi je nekaj zgodilo. To je zdaj nekaj čisto drugega, kot če ti veš, kaj se ti je zgodilo. Potem iščeš pomoč v zvezi s tem.	Žrtve ne vejo, kaj naj prijavijo, ker ne vejo, kaj se jim je zgodilo	Prijava kaznivega dejanja	Pogostost pojava
D13	Tukaj pa jih večina najbrž sploh ne ve, kaj se jim je zgodilo in še toliko bolj dvomijo o svojem občutku. Žrtev že tako dostikrat dvomi o svojem občutku.	Žrtve dvomijo v svoj občutek	Zakaj žrtve ne poiščejo pomoči	Pogostost pojava
D14	Zdaj tukaj se mi zdi, da je pa še več toliko tega: saj mogoče se mi samo nekaj dozdeva, saj verjetno ni bilo nič in tako.	Žrtve mislijo, da se jim samo dozdeva, da so doživele zlorabo	Zakaj žrtve ne poiščejo pomoči	Pogostost pojava
D15	Tako da jaz mislim, da je to pomoje pglaviten razlog, zakaj se jih v bistvu v	Ljudje se ne prepoznajo kot žrtve	Zakaj žrtve ne poiščejo pomoči	Pogostost pojava

	zvezi s tem toliko malo obrne k nam po pomoč			
D16	Žrtve, ki so se obrnile na nas, so v bistvu iskale neke informacije, ker je bilo res tako ... kaj se mi je sploh zgodilo? Mislim, da se mi je zgodilo posilstvo, kaj lahko zdaj sploh naredim? Lahko kaj naredim, če se ničesar ne spomnim? V bistvu bolj iskanje nekih informacij.	Informiranje	Potrebe žrtev	Žrte
D17	Ena je bila tudi tako, da sploh ni v resnici nič niti ukrepala niti ni ji bilo čisto jasno. Potem pa je slišala govorice, da je doživela skupinsko posilstvo. In je bilo to potem tisto, a to se mi je zgodilo, ker se jaz sploh ne spomnim. In se je potem obrnila na nas.	Žrtve se spolne zlorabe ne spominjajo	Zakaj žrtve ne poiščejo pomoči	Pogostost pojava
D18	Ampak pri ... mislim, da skoraj pri vseh, ki so bile vključene, je šlo za zelo kratkotrajne vključitve.	Kratkotrajna vključitev	Obdobje vključitve	Žrtve
D19	Šlo je bolj za to, da so iskale informacije, kaj lahko sploh storijo, kako lahko ukrepajo	Informiranje	Potrebe žrtev	Žrtve
D20	kako naj se sploh soočijo s tako situacijo.	Informiranje	Potrebe žrtev	Žrtve
D21	Zanimivo je, da je bilo tudi par takšnih, čisto po privat linijah, da se sploh niso obrnile na društvo na neko svetovalko, v smislu, da niso želele na društvo in so samo prosile, če ji oseba, na katero se je obrnila, pove, kaj naj naredi. Tudi to je bilo, kar spet kaže na še toliko večji sram in zadrego o tem.	Sram	Zakaj žrtve ne poiščejo pomoči	Žrtve
D22	Jaz bi rekla, da je trend, da je zdaj to pogostejše, ker vseeno se jih je zdaj v zadnjih petih letih ... večina, ki se je oglasila, je bilo to v zadnjih petih letih.	Naraščanje pogostosti v zadnjih petih letih	Število obravnavanih primerov	Pogostost pojava
D23	Tako da ja, ampak pri tako majhnih številkah jaz težko govorim o trendih	Nepogost pojav vidika nizkega števila tovrstnih uporabnic organizacije	Število obravnavanih primerov	Pogostost pojava
D24	lahko je zdaj zato, ker je več tega prisotnega, lahko je pa večja osveščenost ali pa več jih je izvedelo, da lahko pridejo k nam.	Visoka ozaveščenost žrtve prispeva k odločitvi za prijavo kaznivega dejanja in k iskanju pomoči	Visoka ozaveščenost	Pogostost pojava
D25	Saj vemo, ne gre samo za droge, lahko te nekdo napije, z alkoholom namenoma	Uporaba alkohola pri spolnem nasilju	Uporabljene droge	Okoliščine
D26	ali pa te sili, da piješ, z namenom, da te opijani in da te potem posili.	Siljenje k pitju alkohola, kar olajša spolno zlorabo	Motivi podtikanja droge	Okoliščine
D27	Teh primerov je pa bilo kar veliko, tudi v preteklosti.	Prisotnost pojava v preteklosti	Zgodovina podtikanja droge	Pogostost pojava
D28	Vemo, da je dostikrat do spolne zlorabe prišlo, ko so bile ženske opite.	Zloraba žensk pod vplivom alkohola	Zgodovina podtikanja droge	Pogostost pojava
D29	In je potem spet to, kako zdaj govoriti o tem, ker je toliko več sramu in vprašanje	Sram	Zakaj žrtve ne poiščejo pomoči	Žrtve
D30	zakaj sem se pa zdaj napila.	Krivda	Zakaj žrtve ne poiščejo pomoči	Žrtve

D31	In tudi družba to sporoča, zakaj se ga je pa napila in šla z njim v stanovanje. Kot da to pove, da si pripravljen imeti spolne odnose z nekom.	Pripisovanje odgovornosti žrtvam	Zakaj žrtve ne poiščejo pomoči	Žrtve
D32	To, kar se tiče alkohola in posilstev v pijanem stanju ... tukaj ponavadi ne govorimo o tem, da se ničesar ne spomnijo. To je ta razlika.	Nepopolna izguba spomina pri podtikanju alkohola	Uporabljene droge	Okoliščine
D33	Tukaj pri drogah je res zraven še ta zmedenost, ko se res ničesar ne spomnijo.	Popolna izguba spomina pri podtikanju ostalih drog	Uporabljene droge	Okoliščine
D34	Enkrat se je tudi mama obrnila na nas in je rekla: »Hčerka misli, da je bila posiljena, ampak ona se ničesar ne spomni.« In ji je tudi dal nekdo nekaj v pijačo, saj to je potem prijavila.	Žrtve se spolne zlorabe ne spominjajo	Zakaj žrtve ne poiščejo pomoči	Pogostost pojava
D35	To je ta razlika, ne v tem, kaj je huje in kaj je manj hudo, ampak je razlika, če se ti sploh ničesar ne spomniš, ali veš, da si bila tam z nekim prijateljem, s katerim nisi želela imeti spolnih odnosov in je potem on silil vate in te v končni fazi posilil, pa se ti tega spomniš.	Zaradi izgube spomina je okrevanje žrtev oteženo	Okrevanje	Žrtve
D36	Včasih je torej bilo tega več v povezavi z alkoholom, sedaj pa je podtikanje droge še dodatna oblika zlorabe.	V preteklosti stereotipne oblike podtikanja droge ni bilo	Zgodovina podtikanja droge	Pogostost pojava
D37	Glede neke ocene, koliko tega se zgodi na vikend, pa bi težko rekla, sploh glede na to, kako malo žrtev se obrne na nas.	Težko poda oceno	Število primerov v enem vikendu	Pogostost pojava
D38	Zdaj se veliko več govori o tem, tudi med mladimi, ki to omenjajo. Velikokrat na primer rečejo ... zdaj je v Cvetličarni tega ful, ne vem, kaj pomeni, kaj so govorice in kaj je ... Dokler ni tukaj neka oseba, ki to doživi, ali pa da to doživi prijateljica ali kdo bližnji. Ne moremo zdaj ravno podatkom s TikToka slediti, ampak ja, se mi zdi, da med mladimi je to zavedanje zelo prisotno.	Visoka ozaveščenost mladih	Visoka ozaveščenost	Pogostost pojava
D39	Se spomnim, ko smo bili mi mladi in smo hodili žurat, tudi pomislili nismo, da moramo paziti na kozarec, kam ga postaviti, da ti ne da kdo kaj notri. Jaz se ne spomnim, da mi kadarkoli o tem govorili.	Včasih ni bilo toliko podtikanja droge	Zgodovina podtikanja droge	Pogostost pojava
D40	Medtem ko mladi zdaj, se zavedajo, da je to realna možnost, da to se dogaja, tudi dosti jih pozna primere in tudi opažamo, da se osveščanje na tem področju dogaja, kar je super, zelo pozitivno.	Visoka ozaveščenost mladih	Visoka ozaveščenost	Pogostost pojava
D41	Ravno zdaj je Mesto žensk, ki je nagradilo dosežke žensk, je bil tudi kolektiv Rejv utopija nagrajen. Oni tudi ozaveščajo o tem, kako varno na partijih in tako. Je prav cel kolektiv, ki se s tem ukvarja. Pa tudi drugi, saj so še drugi projekti in organizacije, ki se s tem ukvarjajo. To se mi zdi zelo pozitivno. Konkretno s temi, ki so se obrnile na nas, nismo delali s povzročitelji, oziroma tudi če smo, nismo znali povezati.	Kampanja Rejv utopija	Delo s skupnostjo	Preventivno delo

D42	Ponavadi sploh ne vejo, kdo je bil povzročitelj. Tako da tukaj pa res težko rečem, ker če gre za neko intimnopartnersko nasilje, točno veš, kdo je druga oseba. Tukaj pa pač ne veš ali pa predvidevaš. Žrtve, ki so se na nas obrnile, niso vedele, kdo je povzročitelj.	Žrtve ne vejo, kdo so povzročitelji	Značilnosti povzročiteljev	Povzročitelji
D43	Če je bil kdo iz družbe, je bila to neka širša družba, kar spet ni točno določena oseba.	Povzročitelji podtikanja drog so lahko del širše družbe (prijatelji prijateljev)	Značilnosti povzročiteljev	Povzročitelji
D44	Meni se zdi tukaj vedno ful pomembno, tako kot pri spolnem nasilju, da se govori tudi o tem, kaj lahko vsak posameznik naredi, da tega ne povzroči.	Razmislek o tem, kaj lahko vsak posameznik stori, da ne postane povzročitelj	Preventivno delo s povzročitelji	Preventivno delo
D45	Se pravi, da se ne daje pri preventivi ves poudarek samo na to, kaj naj potencialna žrtev naredi za svojo zaščito in se vso odgovornost preloži na njo, tako kot se je včasih za posilstvo govorilo, da ne hoditi zvečer, ne hoditi v minici, ne hoditi sama. Aha, a res, se pravi ženske moramo vse to paziti, moškim pa ni treba nič narediti.	Glavna ciljna populacija so povzročitelji in ne žrtve	Preventivno delo s povzročitelji	Preventivno delo
D46	Zdaj govorimo o moških, ker v večini teh primerov predvidevam, da so moški povzročitelji, tako kot pri ostalih vrstah nasilja.	Večina povzročiteljev nasilja je moškega spola	Značilnosti povzročiteljev	Povzročitelji
D47	Veliko na to, torej poudarjati, ne delati tega, zakaj ne delati tega, govoriti o tem, kakšne so lahko posledice tega.	Pomen ozaveščanja povzročiteljev o posledicah	Preventivno delo s povzročitelji	Preventivno delo
D48	Da ne gre samo za to, a se žrtev spomni ali ne, da tudi to, da se ne spomni, je še toliko huje, ker je to popolna izguba nekega nadzora nad svojim življenjem, nad svojo zgodbo. To ti je čisto odvzeto.	Izguba spomina in s tem izguba nadzora nad svojim življenjem	Posledice	Žrtve
D49	Zato so lahko posledice še hujše.	Zaradi izgube spomina so posledice hujše	Posledice	Žrtve
D50	Govorim predvsem o tem, da to ni neka šala, da to ni del žuranja	Ozaveščanje o resnosti kaznivega dejanja	Preventivno delo s povzročitelji	Preventivno delo
D51	da se to ne normalizira	Podtikanja droge ne smemo normalizirati	Preventivno delo s povzročitelji	Preventivno delo
D52	da je to nasilje in je hudo kaznivo dejanje in huda oblika nasilja in da spati z nekom, ki ne ve zase ali pa ne ve, kaj se mu dogaja, da je to posilstvo.	Pomembno je poudarjanje, da gre za obliko posilstva, ki predstavlja hudo kaznivo dejanje	Delo s povzročitelji	Povzročitelji
D53	Uporabljati tudi te izraze	Uporabljanje pravih poimenovanj	Delo s povzročitelji	Povzročitelji
D54	da se ne minimalizira.	Izogibanje minimalizaciji	Delo s povzročitelji	Povzročitelji
D55	Ker jaz mislim, da nekdo, ki to stori, ne vidi sebe kot posiljevalca, da si predstavlja posiljevalca kot nekoga, ki je v temačni ulici, ves zanemarjen, grozen, ki je nasilen, ki je nek čudak in tak posili, on pa sebe ne vidi kot posiljevalca, če v nekem klubu pleše in se potem to zgodi.	Povzročitelji sebe ne vidijo kot povzročitelje	Značilnosti povzročiteljev	Povzročitelji

D56	In tudi to se mi zdi, veliko ozaveščanja	Pomen ozaveščanja povzročiteljev o posledicah	Preventivno delo s povzročitelji	Preventivno delo
D57	ker ko se govori o tem, se je dostikrat govorilo tudi o tem, da kdaj same ženske in moški prostovoljno neke droge z posilstvo, kot jim laično rečemo, neke manjše doze jemljejo, kot katerokoli drugo drogo. Da je potrebno osveščati, da okej, tudi če je ženska to vzela prostovoljno, zdaj je ona zadeta, ne spat z njo. Ne početi nekaj, kar ni jasno, da ona ve, kaj se dogaja in da to želi. Se pravi isto kot pri alkoholu, da če je pač pijana, ne spat z njo.	Ozaveščanje o pomenu konsenza, ko je oseba pod vplivom alkohola in drugih drog	Preventivno delo s povzročitelji	Preventivno delo
D58	To, ja, prevzemati odgovornost za svoje vedenje pri povzročiteljih, pri delu z njimi	Povzročitelji morajo prevzeti odgovornost za lastna dejanja	Delo s povzročitelji	Povzročitelji
D59	in pri preventivi	Potencialni povzročitelji morajo vedeti, da so odgovorni za svoje vedenje	Preventivno delo s povzročitelji	Preventivno delo
D60	govoriti o posledicah, tudi o posledicah za njih, konec koncev. Kaj se bo zgodilo, ko se ugotovi, da je on to naredil, da kakšne so posledice, da gre lahko v zapor, da je lahko ves njegov ugled, ves njegov socialni kapital, njegova mogoče prihodnja kariera, študij, da je vse to lahko uničeno zaradi tega. Tudi o tem govoriti. Ne kot zastraševanje, ampak kot dejstvo. Vsako dejanje ima posledice in tako dejanje ima lahko hude posledice, ne samo za žrtev, ampak tudi za njega.	Povzročitelji se morajo zavedati posledic svojih dejanj	Delo s povzročitelji	Povzročitelji
D61	Večinoma so že zelo kmalu po dogodku prišle	Žrtve pomoč poiščejo takoj po zlorabi	Časovni odmik	Žrtve
D62	kot rečeno so iskale informacije o tem, kaj sploh narediti	Informiranje	Potrebe žrtev	Žrtve
D63	kako zdaj vse to sploh razložiti, kaj se jim je zgodilo.	Potrebujejo potrditev, da so res doživele spolno zlorabo	Potrebe žrtev	Žrtve
D64	edino en primer je bil, ko je bilo malo kasneje. Ko je v bistvu šele iz govorice ugotovila, da je bila posiljena in se je šele takrat potem obrnila.	Oseba lahko pomoč poišče z nekaj dnevnim zamikom, ko se prepozna kot žrtev	Časovni odmik	Žrtve
D65	Nobena ni ostala zelo dolgo vključena, par srečanj, par pogovorov in to je bilo to.	Kratkotrajna vključitev	Obdobje vključitve	Žrtve
D66	Zagotovo je tako, da takrat, ko je žrtev v neki akutni stiski, akutni situaciji, je delo malo bolj drugačno kot pa takrat, ko gre za neko dolgotrajno podporo, krepitev nekih notranjih virov moči, delo na pozitivni samopodobi in vse to.	Potrebe žrtev so odvisne od stopnje okrevanja	Potrebe žrtev	Žrtve
D67	Ker ko se dela z nekom dolgotrajno, je pač, seveda čisto individualizirano in odvisno od tega kaj žrtev rabi, želi	Oblike pomoči žrtvam so odvisne od potreb žrtev	Oblika pomoči žrtvam	Delo strokovnih delavk
D68	ampak se dela veliko širše, veliko globlje	Celostna podpora in pomoč žrtvam	Oblika pomoči žrtvam	Delo strokovnih delavk
D69	tukaj gre mogoče bolj za res neko tako informiranje, krepitev tega, da niso odgovorne, odgovornost je na povzročitelju	Žrtve informirajo, da niso odgovorne za zlorabo	Oblika pomoči žrtvam	Delo strokovnih delavk

D70	da je prav, da to povejo	Žrtvam povejo, da je prav, da so spregovorile	Oblika pomoči žrtvam	Delo strokovnih delavk
D71	komu lahko prijavijo	Informiranje	Oblika pomoči žrtvam	Delo strokovnih delavk
D72	ker je situacija taka akutna, potem bi bil pa še način drug, delo.	V akutni stiski je delo z žrtvami drugačno	Oblika pomoči žrtvam	Delo strokovnih delavk
D73	Na odpravljanju posledic na primer in tako.	V akutni stiski se dela na odpravljanju posledic	Oblika pomoči žrtvam	Delo strokovnih delavk
D74	Tudi to je odpravljanje posledic, da se ji ne zakoreninijo neke hude posledice, če dobi pravi odziv, tako da je to že tudi istočasno, ampak ja, je drugače.	Posledice se poskuša odpraviti tako pri dolgotrajnem sodelovanju z žrtvijo, kot v akutni stiski, čeprav na različne načine	Oblika pomoči žrtvam	Delo strokovnih delavk
D75	Se pravi, če pride žrtev hitro po dogodku, jo bolj informiramo in se ukvarjamo s to akutno stisko	Žrtvam hitro po zlorabi posredujejo informacije v povezavi z zlorabo	Oblika pomoči žrtvam	Delo strokovnih delavk
D76	če pa bi prišla kasneje, pa bi bilo naše delo z njo odvisno od tega, kaj bi ona želela, s čim bi prišla.	Če je od zlorabe že minilo nekaj časa, se delo z žrtvami prilagodi njihovim aktualnim potrebam	Oblika pomoči žrtvam	Delo strokovnih delavk
D77	Če bi do nas prišla čez pet let in bi rekla, da bi rada nekaj storila, nas vprašala, če to lahko še vedno prijavi, ali to sploh je posilstvo ... Bi verjetno neke stvari na isti način, v obliki informiranja, mogoče pomoč pri prijavi.	Če žrtev več let po dogodku želi prejeti enako obliko pomoči, kot bi jo prejela takoj po zlorabi, se ji to zagotovi	Oblika pomoči žrtvam	Delo strokovnih delavk
D78	Če bi pa ona prišla in rekla, da se ji je to zgodilo, jaz o tem do zdaj nisem govorila, zdaj bi pa rada govorila, rada bi to predelala, potem bi pa bil fokus na tem, se ne bi ukvarjali s prijavo.	Če ne želi podati prijave kaznivega dejanja, se ji ponudi pogovor	Oblika pomoči žrtvam	Delo strokovnih delavk
D79	Torej, čisto odvisno od tega, s čim bi prišla. Mi delo vedno prilagajamo potrebam in željam uporabnice.	Oblike pomoči žrtvam so odvisne od potreb žrtev	Oblika pomoči žrtvam	Delo strokovnih delavk
D80	Pri povzročiteljih ne, je bolj jasno, kaj so neki cilji, v katero smer se gre.	Pri delu s povzročitelji se sledi začrtani smeri dela	Delo s povzročitelji	Povzročitelji
D81	Pri žrtvah je pa res odvisno od tega, s čim ona pride, kaj potrebuje, in potem vidimo, ali je to nekaj, kar ji mi lahko pri svetovanju ponudimo in če ji lahko, delamo, na čemer ona želi.	Na organizaciji raziščejo potrebe žrtev in ocenijo, če jih lahko oni zadovoljijo	Oblika pomoči žrtvam	Delo strokovnih delavk
D82	Jaz mislim, da verjetno potrebujejo to zavedanje, kot tudi sicer žrtve, da je prav, da so povedale	Potrebujejo potrditev, da je prav, da so spregovorile o zlorabi	Potrebe žrtev	Žrtve
D83	da niso krive, ne glede na to, kaj so naredile, kako so bile oblečene, ali so ob štirih zjutraj same v lokalu ... nima veze. Nihče nima pravice tega narediti.	Potrebujejo potrditev, da niso odgovorne za zlorabo	Potrebe žrtev	Žrtve
D84	Da dobijo to, da dobijo prostor, da lahko izrazijo vse svoje občutke, od zmedenosti, jeze, žalosti ... da imajo nek varen prostor, kjer lahko dajo ven te svoje občutke, kjer lahko govorijo o tem. Sploh če je tukaj veliko sramu, veliko krivde, mogoče sploh nikjer drugje ne morejo govoriti o tem. Ta varen prostor je ful pomemben.	Varen prostor	Potrebe žrtev	Žrtve
D85	Mogoče tudi to, da slišijo, da so tudi druge s temi izkušnjami, ker je potem vseeno	Za žrtve je dobro, če vejo, da niso edine, ki se jim je zgodila tovrstna zloraba	Potrebe žrtev	Žrtve

	lažje sprejeti, da to ni tvoja odgovornost, da nisi edina, ki se ti je to zgodilo.			
D86	Da ni to nekaj, v smislu, zdaj se ti je zgodila ta grozna stvar, zdaj si pa zaznamovana za vedno, nikoli ne bodo šle posledice stran. Ne, ane, tako kot vsaka travma, se da tudi to predelati in razrešiti in lahko zaživiš čisto normalno. Sploh, ker so to ponavadi mlade punce, da se ne usidra to. Da zdaj pa, ker sem bila posiljena ali pa se mi je nekaj takega zgodilo, ne bom mogla nikoli več normalnega odnosa imeti, nikoli več ne bom zaupala. Sploh na začetku se ti lahko to zdi, da nikoli ne bo bolje, nikoli ne bo drugače.	Žrtve morajo vedeti, da je okrevanje možno	Potrebe žrtev	Žrtve
D87	Pa vemo, da ni tako, mogoče rabijo tudi veliko te potrditve, da ja, zdaj je zelo hudo, zdaj so intenzivni občutki, pesimizem in tako, ampak to bo sčasoma šlo.	Potrebujejo potrditev, da so njihovi občutki legitimni, hkrati pa zagotovilo, da bodo ti občutki minili	Potrebe žrtev	Žrtve
D88	Pa pač krepitve nekih notranjih virov moči, to pa vedno, pri vsakem delu.	Koncept krepitve notranjih virov moči	Teoretično izhodišče	Delo strokovnih delavk
D89	Jah, odvisno, kaj pričakujejo.	Odvisno od tega, kakšna so pričakovanja žrtev	Odgovor na potrebe žrtev	Delo strokovnih delavk
D90	Meni se zdi tako, da večina na srečo dobi tisto, kar potrebuje in kar želi, ne samo potrebuje.	Večina žrtev dobi podporo, ki jo potrebuje in želi	Odgovor na potrebe žrtev	Delo strokovnih delavk
D91	Vedno so pa nekatere, ki pričakujejo nekaj drugega. Ne moremo vseh pričakovanj izpolniti.	Pričakovanja nekaterih žrtev niso izpolnjena	Odgovor na potrebe žrtev	Delo strokovnih delavk
D92	Ene bi želele, naj se najde povzročitelja, naj gre v zapor, naj se vsem pove, kaj je naredil, na primer. To je čisto, seveda, okej, da ona to želi, pričakuje in super bi bilo, če se bi to zgodilo, ampak verjetno se ne bo. Dobro je, da se že na začetku pove, kaj lahko mi, katerim pričakovanjem mi lahko zadostimo, katerim pa ne. Če one pridejo, jaz bi želela, da se njega najde, da se ga strpa v zapor, tukaj vam mi ne moremo pomagati.	Žrtvam jasno povejo, na katere potrebe organizacija lahko odgovori	Oblika pomoči žrtvam	Delo strokovnih delavk
D93	Lahko vam pa mi pomagamo pri prijavi, nimamo pa niti pristojnosti niti ne vemo, a se to lahko zgodi ali ne.	Žrtvam jasno povejo, kje se končajo njihove pristojnosti	Oblika pomoči žrtvam	Delo strokovnih delavk
D94	Toliko so majhne številke, da bi težko rekli, a to zdaj lahko pripišemo temu, ali ne	Zaradi majhnega števila žrtev, je težko oceniti, če se spremembe Kazenskega zakonika upoštevajo v praksi	Sprememba Kazenskega zakonika	Žrtve
D95	jaz bi rekla, da ne, da zaenkrat še ni za opaziti	Neupoštevanje sprememb Kazenskega zakonika	Sprememba Kazenskega zakonika	Žrtve
D96	da je mogoče še prezgodaj	V praksi traja nekaj časa, preden se spremembe v zakonu začnejo upoštevati	Sprememba Kazenskega zakonika	Žrtve
D97	ali pa tudi, da enostavno zato, ker jih tako malo pride do nas, da ne vemo.	Zaradi majhnega števila žrtev, je težko oceniti, če se spremembe Kazenskega	Sprememba Kazenskega zakonika	Žrtve

		zakonika upoštevajo v praksi		
D98	Mogoče policija, ki ima res bolj statistiko, bi bilo mogoče fajn pri njih tudi preveriti, ali je bilo prej manj prijav in jih je sedaj več, to bi bil dober podatek.	Zanimivo bi bilo vedeti, če je sprememba Kazenskega zakonika vplivala na povečano število prijav	Sprememba Kazenskega zakonika	Žrtve
D99	Seveda, kar pride do policije, je spet samo en drobec, jasno, ampak tam je res bolj statistično relevantno, če je kakšen velik razkorak.	Policija obravnava le del prijav	Prijava kaznivega dejanja	Pogostost pojava
D100	Smo že sicer sodelovali z žrtvijo po spremembi Kazenskega zakonika, ampak postopek še ni zaključen ali pa mi ne vemo za to.	Postopek obravnavanega kaznivega dejanja po sprejetju sprememb Kazenskega zakonika še ni zaključen	Sprememba Kazenskega zakonika	Žrtve
D101	Večina teh, ki se obrnejo na nas, tudi tiste, ki so se odločile za prijavo, se niti niso več obrnile na nas, so bolj potrebovale pomoč v tej začetni fazi. Tako da ti postopki lahko ali še tečejo, še niso zaključeni in je potem težko reči, ali je bila obravnava drugačna, je bil izid postopka drugačen.	Organizacija žrtv po prijavi kaznivega dejanja večinoma ne spremlja več, zato nima podatkov	Sprememba Kazenskega zakonika	Žrtve
D102	Mi se trudimo nuditi zelo celostno podporo.	Celostna podpora in pomoč žrtvam	Oblike pomoči žrtvam	Delo strokovnih delavk
D103	Konkretno, ena oseba, ki pride, ki se obrne na nas, se lahko vključi v svetovalni program	Vključitev v svetovalni program	Oblike pomoči žrtvam	Delo strokovnih delavk
D104	potem se lahko vključi v skupino za samopomoč	Organizacija in vodenje podpornih skupin za ženske	Oblike pomoči žrtvam	Delo strokovnih delavk
D105	Spremljanje v vseh postopkih, povezanih z nasiljem, na institucijah, kot so sodišče, kot neka podporna oseba, da gre osebna svetovalka z njo.	Nudjenje spremljanja na različne institucije	Oblike pomoči žrtvam	Delo strokovnih delavk
D106	Zagovorništvo pomeni, da takrat, ko ona ne zmore sama zagovarjati svojih pravic, ki so ji ali kršene ali niso upoštevane, da lahko svetovalka namesto nje se obrne na institucijo ali pa ji pomaga, njej, da sestavi neki dopis in tako.	Zagovorništvo v različnih institucijah	Oblike pomoči žrtvam	Delo strokovnih delavk
D107	Mi izhajamo iz feminističnega socialnega dela, se pravi izhajamo iz tega, da se žrtvi verjame, ko spregovori o nasilju, da se izhaja iz njenih potreb, da je odgovornost vedno na povzročitelju, da je potrebna ničelna toleranca do nasilja, to je nekako osnova.	Feministično socialno delo	Izhodišče za delo	Delo strokovnih delavk
D108	Mi zelo zagovarjamo to, da se je treba nenehno izobraževati in izpopolnjevati. Ne gre za to, da ti narediš nek faks, prideš sem, ali pa strokovni izpit, začneš delati in je to to. Nenehno se je potrebno izpopolnjevati, izobraževati, vnašati to, kar opažaš v praksi, tudi v svoje delo za naprej.	Nenehno izobraževanje in izpopolnjevanje	Izhodišče za delo	Delo strokovnih delavk
D109	Ker če hočeš delati, moraš tudi na sebi delati, sproti reševati stvari, dobivati tudi ti podporo, to je težko delo, moraš imeti tudi ti podporo, ker drugače ne boš mogel dobro delati.	Vključitev strokovnih delavk v lastne procese terapij	Izhodišče za delo	Delo strokovnih delavk

D110	smo pa itak zavezani vsem etičnim standardom, kodeksom.	Uporaba Etičnega kodeksa	Izhodišče za delo	Delo strokovnih delavk
D111	Seveda, izzivi so številni.	Prisotnost izzivov	Izzivi	Delo strokovnih delavk
D112	Eno je, če štartam na osebni ravni, imaš lahko neke težave, če ti je s kom težko delati ali pa ti je težko ves čas poslušati o težkih izkušnjah drugih ljudi, neke težke zgodbe.	Osebnostne stiske zaposlenih zaradi tematike nasilja	Izzivi	Delo strokovnih delavk
D113	In to se pač rešuje, kot sem rekla, s supervizijami	Sodelovanje v interviziji in/ali superviziji	Spoprijemanje z izzivi	Delo strokovnih delavk
D114	intervizijami	Sodelovanje v interviziji in/ali superviziji	Spoprijemanje z izzivi	Delo strokovnih delavk
D115	delom na sebi, s terapijo, po potrebi in tako.	Pogovor o izzivih v lastnem procesu terapije	Spoprijemanje z izzivi	Delo strokovnih delavk
D116	V Sloveniji je zakonodaja, bi si kar upala reči, na področju nasilja že kar dosti dobra, sploh še s to spremembo pri definiciji posilstva, se mi zdi, da smo tukaj kar dosti sodobni in v koraku s časom. Tudi zato, seveda, je treba povedati, da Evropska unija tudi pritiska na države, da morajo določene zadeve speljati in to je tudi Slovenija morala narediti, to je en velik doprinos članstva v Evropski uniji. Izgubiš neko avtonomijo, ampak pogosto je to dobro, ker ima Evropska unija bolj napredno zakonodajo, kot jo imajo nekatere posamezne države.	V Sloveniji je zakonodaja na področju nasilja dobra	Sprememba Kazenskega zakonika	Žrtve
D117	Zakonodaja je torej okej, drugo je pa, kako se izvaja v praksi. Tukaj je pa največ težav.	Izvajanje zakonodaje v praksi	Izzivi	Delo strokovnih delavk
D118	Miselnost tega, da bi morala žrtev, ne glede na to, na katero policijsko postajo stopi, na kateri center za socialno delo se obrne, na katerokoli osebo naleti, da bi morali biti neki protokoli in norme, da bi povsod dobila enako. To pa vemo, da ni res, da je še vedno ful preveč odvisno od tega, na katero posameznico oz. posameznika naleti. In to res ni okej. Na primer, mi tukaj v Društvu se trudimo delati na način, da žrtev, ki pride, ne glede na to, na katero od svetovalk naleti, bo dobila približno enako storitev, če temu rečem tako. Lahko se bo z eno ujela, z eno ne, to je jasno. Ampak način dela, sporočila, ki jih bo dobila, informacije, podporo, ki jo bo dobila, to bo vse približno enako, si upam trditi. In delamo na tem, da je tako, da ne sme biti odvisno od tega, a bo dobila dobro svetovalko ali ne. Ko pa pride ženska na policijsko postajo, pa je veliko odvisno od tega, kakšna prepričanja, vrednote, kakšen pristop ima policist ali pa policistka. Ali se jim bo zdelo, joj, gospa, ja, ste vi ... Pa takoj nek dvom in to ali bo pomagal pri tem, da bo res izlekel prave informacije iz nje. Ker on točno ve, pri nasilju v družini se to še posebej pozna. Na primer, če pride	Obravnava žrtev na institucijah je odvisna od tega, na kako usposobljeno uslužbenko_uslužbenca naletijo	Izzivi	Delo strokovnih delavk

	policijska ekipa na intervencijo ob klicu in bo tam žrtev rekla, zdaj me je mož napadel, porinil me je v steno, ustrašila sem se in poklicala policijo, in bodo rekli aha, kršenje JRM-ja, tukaj je listek, ali bodo rekli aha, a se je to zgodilo prvič, je bilo že kdaj, a dela kdaj to, dela kdaj tisto, vas kdaj nadzoruje ... Se pravi, da bodo začeli iskati, ker mi vemo, da če pokliče partnerka, da jo je partner napadel, da to ni bilo iz nič, da nista prej živela lepo, danes jo je pa napadel, ampak, da je bilo nasilje v družini. In policisti, ki so osveščeni in to poznajo, bodo šli raziskovat in bodo lahko začeli postopek kaznivega dejanja nasilja v družini. En bo pa samo rekel, okej, to je kršenje JRM, dal tisto kazen denarno in je to to. To se mi zdi težava, da je odvisno, na koga naletiš – to ne bi smelo biti tako.			
D119	Da so vsa ta izobraževanja za različne strokovne delavke, delavce, ki se s tem srečujejo pogosto, neobvezna. Ugotavljamo, da zato pogosto pridejo tisti, ki že veliko vejo in jih to področje zanima. Ne pridejo pa tisti, ki bi to najbolj potrebovali. Več bi bilo potrebnih obveznih izobraževanj.	Odsotnost obveznih izobraževanj	Izzivi	Delo strokovnih delavk
D120	Pa tudi policistke, policisti imajo malo supervizij in podpore zase, priložnosti za delo na sebi, da tudi svoje predsodke mogoče nekje malo predelujejo	Policisti in policistke imajo premalo supervizij in podpore za delo na sebi in premagovanje predsodkov	Izzivi	Delo strokovnih delavk
D121	ali pa socialne delavke, delavci – kadrovska podhranjenost in vse to	Kadrovska podhranjenost socialnih delavk in delavcev	Izzivi	Delo strokovnih delavk
D122	to mi vse lahko razumemo, mi lahko razumemo sistemske pomanjkljivosti, treba je delati na njih, opozarjati na njih. Vseeno pa, ko imamo mi žrtev, ki potrebuje pomoč, je pa cel sistem dolžen nuditi zaščito, ki jo zakonodaja zahteva. Tukaj pa ne moremo biti potem razumevajoči,	Sistem je žrtvi dolžen nuditi zaščito, kar zaradi sistemskih pomanjkljivosti pogosto ni mogoče	Izzivi	Delo strokovnih delavk
D123	zato smo zagovorniške organizacije tako pomembne.	Nudenje zagovorništva v sklopu nevladnih organizacij	Spoprijemanje z izzivi	Delo strokovnih delavk
D124	Drugače bi bili seveda mi dolžni to prijaviti, ampak vprašanje bi bilo, če ona ne bi želela, bi postopali tako, kot vedno v takih primerih. Mi ne moremo preko zakonodaje, mi moramo delovati v skladu z zakonom.	Prijava kaznivega dejanja v skladu z zakonom	Dolžnost prijave	Delo strokovnih delavk
D125	Naredimo pa to taktno in čim bolj žrtvi prijazno. Se pravi, če bi imeli tukaj neko mladoletno osebo, ki bi rekla, jaz pa ne želim prijaviti, ne bi takoj, ko ona odide, klicali policijo in prijavili. Ampak bi nekaj časa delali z njo na tem, da jo krepimo, da bi bila zmožna sama prijaviti. Ker vemo, da tudi, če se toliko okrepi, bi lažje v postopku sodelovala. Ker sama prijava, če žrtev ne sodeluje, zelo težko kam pripelje.	Priprava žrtve na prijavo kaznivega	Dolžnost prijave	Delo strokovnih delavk

	Tako da mi bi delali na tem nekaj časa, seveda ne v nedogled, na eni točki je treba reči, zdaj pa mi moramo to prijaviti, tudi če vi tega še ne želite. Ampak delali bi na tem, poskušali bi tudi prikazati, zakaj je to potrebno, zakaj je tako pomembno, da se prijavi. Ne samo zato, da se mi krivde in odgovornosti losamo, ampak zakaj tudi mi mislimo, da je prijava res tako pomembna.			
D126	Tako da ja, na ta način bi. Ko vseeno prijavimo, tudi če žrtve tega nočejo, so dostikrat zelo jezne, potem vseeno ponudiš, da, če želi, zamenja svetovalko, pa tudi pustiš prostor, da je jezna, to, da greš čez voljo žrtve ... imamo tudi mi težavo s tem, ampak ker vemo, zakaj je taka zakonodaja, zakaj je to pomembno, to vseeno delamo.	Razumevanje žrtvine jeze ob prijavi brez njene privolitve	Dolžnost prijave	Delo strokovnih delavk
D127	Kdaj je pa to olajšanje za žrtve. Čeprav se na začetku mogoče kaže, kot da nočejo, je potem olajšanje, ker to naredi nekdo drug, ker one same tega ne zmorejo, jim je pa fajn, da nekdo drug je pa to naredil.	Prijava kaznivega dejanja mimo volje žrtve včasih prinese olajšanje	Dolžnost prijave	Delo strokovnih delavk
D128	Zelo pomembna.	Socialno delo ima na področju podtikanja droge in spolnega nasilja zelo pomembno vlogo	Visoka pomembnost	Vloga socialnega dela
D129	In preventiva in kot kurativa.	Socialno delo ima pomembno vlogo na področju preventive in kurative	Preventiva in kurativa	Vloga socialnega dela
D130	Premalokrat vidimo tudi socialno delo, kako je pomembno v preventivi. Recimo DrogArt je ena taka organizacija, kjer delajo ful dobro socialno delo v skupnosti, veliko tudi na preventivi, grejo med ljudi, grejo na partije. In tam na licu mesta delujejo in kurativno in preventivno.	Združenje DrogArt kot primer dobre prakse	Preventiva in kurativa	Vloga socialnega dela
D131	Tako da meni se zdi zelo pomembno, da ni to samo neko uradniško delo. Socialne delavke in delavci smo res tukaj za ljudi, za podporo, za vse to, kar neka žrtev nasilja potrebuje in je tukaj ključna vloga socialnega dela.	Socialno delo ima ključno vlogo pri delu z žrtvami	Visoka pomembnost	Vloga socialnega dela

9.4 Osnovno kodiranje

Pogostost pojava

- 1) Število obravnavanih primerov
 - a) Ocena števila uporabnic
 - Ena tretjina vseh uporabnic in uporabnikov organizacije je žrtev podtikanja droge (A4)
 - Nepogost pojav z vidika nizkega števila tovrstnih uporabnic organizacije (C2, D23)
 - Deset primerov letno (C4)
 - Pet uporabnic v zadnjih tridesetih letih (B1)
 - Deset uporabnic v zadnjih petih letih (E1)
 - Dvajset primerov v osemindvajsetih letih (D2)
 - b) Naraščanje
 - Naraščanje pogostosti v zadnjih petih letih (D22)
 - c) Padanje
 - Manj primerov v zadnjih petih letih (B5)
 - Deset let od zadnjega dogodka (B2)
 - d) Drugo
 - Podatki se skozi čas spreminjajo (A10)
- 2) Neobravnavani primeri
 - Večina žrtev ne poišče pomoči (C77)
 - Ženske se obračajo na druge organizacije (B4)
 - Terenske in strokovne delavke ter delavci posredno izvejo za primere podtikanja drog (C12, C14, E2)
- 3) Zakaj žrtve ne poiščejo pomoči
 - a) Prepoznavanje sebe kot žrtve
 - Ljudje niso prepričani v to, da so bili žrtve podtikanja droge (A7, A16)
 - Ljudje se ne prepoznajo kot žrtve (D15)
 - b) Izguba spomina
 - Žrtve se spolne zlorabe ne spominjajo (B23, D17, D11, D34)
 - Žrtve dvomijo v svoj občutek (D13)
 - Žrtve mislijo, da se jim samo dozdeva, da so doživele zlorabo (D14)
 - c) Občutki
 - Krivda (D4, D30)
 - Sram (D5, D21, D29)
 - d) Obtoževanje žrtev (»victim blaming«)
 - Predsodki v družbi sprožajo občutke krivde (D6)
 - Žrtvam se ne verjame (D7)
 - Pripisovanje odgovornosti žrtvam (D8, D10, D31)

- Predsodki v povezavi s spolnim nasiljem (D9)
- 4) Število primerov v enem vikendu
 - Težko poda oceno (A2, B16, D37, E4)
 - Zgodi se vsaj en primer podtikanja droge na vikend (C10)
- 5) Aktualnost pojava
 - Podtikanje droge je aktualna problematika (B17, C13, D3)
 - Pomembnost tematike ne glede na število žrtev (B18, C3)
- 6) Naraščanje
 - V zadnjih letih več primerov podtikanja droge (B11, B15, C8, E3)
 - V primerjavi s preteklostjo je primerov podtikanja droge sedaj več (C16)
- 7) Zgodovina podtikanja droge
 - Prisotnost pojava v preteklosti (C15, C35, D27)
 - Včasih je bilo nočno življenje drugačno (C19)
 - Včasih ni bilo toliko podtikanja droge (D39)
 - Neznani motivi povzročiteljev v preteklosti (C34)
 - Zloraba žensk pod vplivom alkohola (D28)
 - V preteklosti stereotipne oblike podtikanja droge ni bilo (D36)
- 8) Pomanjkanje statističnih podatkov
 - Odsotnost beleženja podatkov (A1, B12, C3, C7)
 - Ocena pogostosti pojava (A9)
- 9) Prikrit pojav
 - Zaznan je le del primerov podtikanja droge (B13, C11, D1)
- 10) Nizka ozaveščenost
 - V manjših mestih je morda slabša ozaveščenost (B21)
- 11) Visoka ozaveščenost
 - Visoka ozaveščenost ljudi v Ljubljani (B3, B19)
 - Visoka ozaveščenost mladih (D38, D40)
 - Visoka ozaveščenost žrtve prispeva k odločitvi za prijavo kaznivega dejanja in k iskanju pomoči (B34, C9, D24)
- 12) Kontekst
 - a) Zaznavanje nasilja
 - Za oceno pogostosti pojava je pomemben kontekst (A11)
 - Kontekst vpliva na definiranje in prepoznavanje nasilja (A24)
 - Govor o nasilju lahko vpliva na zaznavo povečanja pogostosti nasilja v družbi (A23)
 - Spreminjanje naše percepcije nasilja vpliva na občutek o njegovi pogostosti (A25)
 - b) Spremembe v družbi
 - Sprememba družbe vpliva na pogostost pojava (C20, C26)
 - Ljudje ne zmorejo osebnega kontakta (C21, C23)
 - Ljudje so manj empatični (C24)

- Nočno življenje je manj sproščeno (C27)
- 13) Prijava kaznivega dejanja
 - a) Število prijav
 - Ozaveščanje družbe vpliva na porast prijav (A26)
 - b) Žrtve se ne odločijo za prijavo
 - Žrtve ne prijavijo zlorabe (B6)
 - Žrtve ne vejo, kaj naj prijavijo, ker ne vejo, kaj se jim je zgodilo (D12)
 - Podtikanje droge je težko dokazati (B8, B84)
 - Žrtve se bojijo, da bodo s prijavo kaznivega dejanja uničile življenje povzročitelju (A76)
 - Žrtve je sram, ker so doživele zlorabo (B7)
 - Neozaveščenost žrtev (B9)
 - Žrtve ne vejo, kam se lahko obrnejo po pomoč (B10)
 - c) Žrtve se odločijo za prijavo
 - Policija obravnava le del prijav (D99)
 - Odstop žrtev od prijave (D14)
 - Velik razkorak med številom prijavljenih kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost in obsodbo povzročiteljev (A27, A68)
 - Nekaznovanje povzročiteljev zaradi sočustvovanja z njimi (A72)
- 14) Dokazovanje podtikanja droge
 - Preverjanje prisotnosti droge v krvi (A26)
 - Droge gredo hitro iz sistema (A18)
 - Žrtve po pomoč ne pridejo takoj, zato nimajo dokazov (A97)

Okoliščine

- 1) Lokacije podtikanja droge
 - Do podtikanja drog in alkohola ne prihaja le v klubih (A32)
 - Metelkova je z vidika nasilja problematična (C28)
- 2) Zloraba brez uporabe droge
 - Do nasilja lahko pride tudi brez uporabe alkohola in druge droge (A8)
- 3) Uporabljene droge
 - a) Alkohol
 - Pogostejša prisotnost alkohola v vaškem okolju (A12)
 - Uporaba alkohola pri spolnem nasilju (C17, D25)
 - Nepopolna izguba spomina pri podtikanju alkohola (D32)
 - b) Ostale droge
 - Večja pogostost drog v mestnem okolju (A13)
 - Popolna izguba spomina pri podtikanju ostalih drog (D33)
- 4) Vpliv okolja

- Okolje vpliva na izbiro droge (A14)

Povzročitelji

- 1) Značilnosti povzročiteljev
 - a) Spol
 - Večina povzročiteljev nasilja je moškega spola (A29, D46)
 - b) Starost
 - Povzročitelji so različnih starosti (E6)
 - Starost povzročiteljev je med 16 in 45 leti (E8)
 - c) Izobrazba
 - Povzročitelji imajo različne stopnje izobrazbe (E7)
 - d) Kdo so v odnosu do žrtev povzročitelji spolnega nasilja (brez podtikanja)
 - Povzročitelji spolnega nasilja so žrtvam poznane osebe (A28)
 - Povzročitelji spolnega nasilja so večinoma v tesnem odnosu z žrtvami (A30)
 - Povzročitelji spolnega nasilja so lahko tudi neznanci, a ne pogosto (A31)
 - e) Kdo so v odnosu do žrtev povzročitelji podtikanja droge in spolnega nasilja
 - Žrtve ne vejo, kdo so povzročitelji (D42)
 - Povzročitelji podtikanja droge so žrtvam poznane osebe (A34, B25, E9)
 - Povzročitelji podtikanja droge so v tesnem odnosu z žrtvami (C38)
 - Povzročitelji podtikanja drog so lahko del širše družbe (prijatelji prijateljev) (A35, D34)
 - Povzročitelji podtikanja droge niso del žrtvine družbe (C37)
 - Povzročitelji podtikanja droge so lahko tudi neznanci, a ne pogosto (A33, B26)
 - Povzročitelji podtikanja droge so pogosto neznanci (C36)
 - f) Druge lastnosti
 - Tipičen povzročitelj ne obstaja (E5)
 - Povzročitelji so običajni ljudje (A39)
 - Povzročitelji sebe ne vidijo kot povzročitelje (D55)
 - Povzročitelji so lahko prijazni in šarmantni (A40)
 - Povzročitelji so lahko priljubljeni (A41)
 - Povzročitelji so lahko zelo uspešni (A42)
 - Povzročitelji so lahko očarljivi (A43)
 - Povzročitelji nasilja so pogosto (bili) tudi sami žrtve nasilja (A59)
 - Povzročitelji pogosto manipulirajo s strokovnimi delavkami (A67)
 - g) Obžalovanje svojih dejanj
 - Nekateri mladi povzročitelji svoja dejanja obžalujejo (A65)
 - Povzročitelji svojih dejanj pogosto ne obžalujejo (A66)
- 2) Motivi podtikanja droge
 - a) Splošno o motivih

- Obstajajo različni motivi za podtikanje droge (C30)
- b) Podtikanje droge kot glavni cilj
 - Ni nujno, da bo oseba, ki je žrtev podtikanja droge, tudi žrtev spolnega ali drugega nasilja (A19, A21, C29)
 - Sproščanje frustracij (C24)
 - Izražanje moči (C25, C32)
 - Posmehovanje (C31)
- c) Podtikanje droge, katerega cilj so kratkoročne in dolgoročne posledice na žrtvi
 - Želja po zabavi in ne škodi (C33, C39)
- d) Podtikanje droge katerega glavni cilj so nadaljnje zlorabe (ugrabitve, rop, spolna zloraba)
 - Zloraba moči in popolna podreitev žrtve (E10)
 - Preprečitev upiranja žrtve (E11)
 - Povzročitelj želi žrtev označiti kot problematično in promiskuitetno (E12)
 - Povzročitelj računa na žrtvino izgubo spomina (E13)
 - Motiv povzročitelja je lahko rop žrtve (A22)
- e) Proaktivni tip spolnega napada s pomočjo drog
 - Siljenje k pitju alkohola, kar olajša spolno zlorabo (D26)
- f) Priložnostni tip spolnega napada s pomočjo drog
 - Spolna zloraba osebe, ki je že pod vplivom alkohola in/ali druge droge (A15)
- 3) Direktno delo s povzročitelji
 - a) Organizacija, ki dela s povzročitelji
 - Društvo za nenasilno komunikacijo (A63, C43)
 - b) Delo s povzročitelji med prestajanjem zaporne kazni
 - Kaznovanje povzročiteljev (A69)
 - Stigmatizacija povzročiteljev (A71)
 - Re-socializacija povzročiteljev v zaporu (A70)
 - c) Kaj je potrebno upoštevati pri delu s povzročitelji podtikanja droge in spolnega nasilja
 - Raziskovanje problematike je predpogoj za razvoj programa za delo s povzročitelji (B30, B31)
 - Težko je nasloviti populacijo, ki je nevidna (B83, C48)
 - Ker so povzročitelji skrita populacija, moramo z njimi delati posredno (C49)
 - Delo s povzročitelji ne sme biti površinsko (A64)
 - Pri delu s povzročitelji se sledi načrtani smeri dela (D80)
 - Pomembno je poudarjanje, da gre za obliko posilstva, ki predstavlja hudo kaznivo dejanje (D52)
 - Uporabljanje pravih poimenovanj (D53)
 - Izogibanje minimalizaciji (D54)
 - Povzročitelji se morajo zavedati posledic svojih dejanj (D60)
 - Povzročitelji morajo prevzeti odgovornost za lastna dejanja (E14, D58)
- 4) Posledice
 - Povzročitelji mnogokrat ne nosijo posledic (A77)

Žrtve

- 1) Značilnosti žrtev
 - a) Spol
 - Žrtve so večinoma ženskega spola (A3, C60)
 - Žrtve so lahko tudi moški (C61)
 - Moške žrtve so večinoma del MSM populacije (C62)
 - b) Druge lastnosti
 - Tipična žrtev ne obstaja (B24)
 - Žrtve podtikanja droge so lahko tudi otroci (A36)
- 2) Dejavniki tveganja
 - Pretekle izkušnje zlorab (A5)
 - Življenjski stil (A6)
 - Odsotnost prepoznavanja nasilja (A96)
 - Žrtve so manj pozorne na poznane osebe (B27, B29)
 - Pomanjkanje nadzora nad pijačo (B28)
- 3) Varovalni dejavniki
 - Prisotnost prijateljske osebe (A20)
- 4) Posledice
 - Minimaliziranje in zanikanje posledic, ki jih nosijo žrtve (A73)
 - Žrtve vedno nosijo posledice (A78)
 - Zloraba vpliva na več področij življenja žrtve (A75)
 - Posledice so daljnoročne (A74)
 - Nenadzorovani prebliski (flashbacks) po zlorabi (A85)
 - Izguba spomina in s tem izguba nadzora nad svojim življenjem (A83, C72, D48)
 - Zaradi izgube spomina so posledice hujše (D49)
- 5) Potrebe žrtev
 - a) Splošno
 - Potrebe žrtev so individualne (A98)
 - Potrebe žrtev so odvisne od stopnje okrevanja (A121, D66)
 - Potreba po vzpostavitvi občutka normalnosti in nadzora (A84)
 - Za žrtve je dobro, če vejo, da niso edine, ki se jim je zgodila tovrstna zloraba (D85)
 - b) V delovnem odnosu
 - Strokovne delavke se morajo na zgodbo žrtev ustrezno odzvati (B81, B82)
 - Žrtve morajo vedeti, da je okrevanje možno (D86)
 - Nekatere žrtve o zlorabi spregovorijo takoj (A89)
 - Nekatere o zlorabi spregovorijo kasneje (A90)
 - Žrtve se ne sme siliti v sodelovanje (E26)
 - Potrebujemo potrditev, da so res doživele spolno zlorabo (A94, D63)

- Potrebujemo potrditev, da je prav, da so spregovorile o zlorabi (D82)
- Potrebujemo potrditev, da niso odgovorne za zlorabo (C56, C68, D83, E25)
- Potrebujemo potrditev, da so njihovi občutki legitimni, hkrati pa zagotovilo, da bodo ti občutki minili (D87)
- Želijo si celostnega sprejemanja in razumevanja (A99, A104, E24)
- Posluh za različne posledice (A100)
- Odsotnost obsojanja (A101)
- Da jim verjamejo (A102)
- Da jim prisluhnejo (E22)
- Da ne minimalizirajo zlorabe (A103)
- Varen prostor (C70, D84)
- Informiranje (A117, D16, D19, D20, D62)
- Svetovanje (A118, B45, C67)
- Skupinsko podporo (A120)
- Opolnomočenje (C71)
- Opremljanje za okrevanje (C69)
- c) V odnosih z bližnjimi osebami
 - Želijo si sprejemanja in razumevanja bližnjih oseb (A106)
 - Želijo si podpore in pomoči (A107)
- 6) Dostopnost pomoči
 - a) Dobra
 - V Ljubljani deluje veliko organizacij, na katere se lahko žrtve obrnejo (B20, B97)
 - b) Slaba
 - V majhnih mestih je slabša ponudba pomoči (B22, B98)
- 7) Časovni odmik
 - Časovna oddaljenost od dogodka ob iskanju pomoči variira (A81, E15)
 - Žrtve redko pomoč poiščejo takoj po zlorabi (A82)
 - Žrtve pomoč poiščejo takoj po zlorabi (B32, D61)
 - Žrtve poiščejo pomoč nekaj dni po zlorabi (C50, E16)
 - Žrtve pomoč poiščejo nekaj tednov do mesecev po zlorabi (E17, A80)
 - Oseba lahko pomoč poišče z nekaj dnevnim zamikom, ko se prepozna kot žrtev (D64)
 - Žrtve poiščejo pomoč več let po zlorabi (A79, E18)
 - Žrtve ne poiščejo pomoči več let po zlorabi (C57)
- 8) Obdobje vključitve
 - Žrtve pomoč prejemajo različno dolgo, glede na njihove potrebe (B64)
 - Kratkotrajna vključitev (C85, C90, D18, D65)
 - Dolgotrajna vključitev (B65, B67, C87)
- 9) Pogum
 - Žrtve za iskanje pomoči in prijavo kaznivega dejanja potrebujejo veliko poguma (C79)

10) Okrevanje

- Iskanje pomoči je pomemben prvi korak v procesu okrevanja (B80)
- Zaradi izgube spomina je okrevanje žrtev oteženo (D35)
- Žrtve tekom okrevanja ponovno pridobijo nadzor nad svojim življenjem (E25)

11) Socialna mreža

- Podpora bližnjih oseb (A105, A111)
- Podpora ostalih pomembnih oseb (A109)
- Podpora nevladnih organizacij (A108)
- Organizacija je le del žrtvinega življenja (A110)

12) Sprememba Kazenskega zakonika

a) Spremembe

- Kazniva dejanja, storjena pred spremembo Kazenskega zakonika, se obravnavajo po stari ureditvi, kazniva dejanja, storjena po spremembi, pa se obravnavajo po novi (A130, A132)
- Trenutna ureditev upošteva model pozitivnega soglasja (A131)
- Roki za prijavo kaznivih dejanj so po spremembi daljši (A133, A134)

b) Izkušnje po spremembi

- Ni izkušenj v povezavi s spremembami Kazenskega zakonika (B58, C80, E41)
- V Sloveniji je zakonodaja na področju nasilja dobra (D116)
- Organizacija žrtev po prijavi kaznivega dejanja večinoma ne spremlja več, zato nima podatkov (D110)
- Zaradi majhnega števila žrtev je težko oceniti, če se spremembe Kazenskega zakonika upoštevajo v praksi (D94, D97)
- Postopek obravnavanega kaznivega dejanja po sprejetju sprememb Kazenskega zakonika še ni zaključen (D100)
- V praksi traja nekaj časa, preden se spremembe v Zakonu začnejo upoštevati (A124, D96)
- Neupoštevanje sprememb Kazenskega zakonika (A129, D95)
- Žrtve se srečujejo z zastarelimi dojemami nasilja (A125)
- Še vedno velja prepričanje, da bi se žrtev morala upirati (A126)
- Obtoževanje, da žrtev ni bila dovolj jasna glede konsenza (A127)
- Tema konsenza je pomembna (A128)
- Zastaralni roki so pomembni (A135)
- Zanimivo bi bilo vedeti, če je sprememba Kazenskega zakonika vplivala na povečano število prijav (D98)

Preventivno delo

1) Delo s skupnostjo

- Delavnice za šolarke in šolarje (A142)
- Ozaveščanje o pojavu nasilja (B93)

- Ozaveščanje o podtikanju droge (C41)
 - Ozaveščanje o podtikanju droge preko medijev (C81)
 - Opozarjanje na jezik, ki ga uporabljajo mediji, da ne učinkuje kot promocija podtikanja droge (C82)
 - Kampanja Rejv utopija (D41)
 - Certifikat za ljudem prijazen lokal (NightArt) (C44)
 - Pomanjkanje interesa lastnikov lokalov (C45)
 - Doprinos občine (C46)
- 2) Preventivno delo z žrtvami in povzročitelji
- a) Splošno
- Preventiva na širši ravni (A58)
 - Preventiva za vse spole (A44)
 - Preventiva za žrtve in povzročitelje je podobna (A53)
- b) Zgodnja preventiva
- Zagotavljanje varnega okolja za odraščanje otrok (A60)
 - Preventiva v predšolskem obdobju in prvih razredih osnovne šole (A48, A61)
 - Upoštevanje otrokovih mej (A49)
 - Učenje otrok o primernih dotikih (A50)
 - Informiran otrok je bolj varen otrok (A54)
 - Preventiva na področju učenja čustvene inteligence (A45)
 - Učenje izražanja žalosti pri fantih (A51)
 - Učenje izražanja jeze pri dekletih (A52)
 - Preventiva na področju vzpostavljanja odnosov in komunikacije (A46)
 - Pogovori o konsenzu (C18, A96)
 - Pogovori o varni spolnosti (A47)
 - Pomagala za preventivno delo (A62)
- c) Pomembni vplivi
- Vpliv okolja (A55)
 - Vpliv družine (A56)
 - Vpliv medijev (A57)
- 3) Preventivno delo s povzročitelji
- Plakat s kratkim sporočilom, ki targetira povzročitelje (C42)
 - Glavna ciljna populacija so povzročitelji in ne žrtve (C47, D45)
 - Razmislek o tem, kaj lahko vsak posameznik stori, da ne postane povzročitelj (D44)
 - Potencialni povzročitelji morajo vedeti, da so odgovorni za svoje vedenje (D59)
 - Ozaveščanje o resnosti kaznivega dejanja (D50)
 - Pomen ozaveščanja povzročiteljev o posledicah (C40, D47, D56)
 - Podtikanja droge ne smemo normalizirati (D51)
 - Ozaveščanje o pomenu konsenza, ko je oseba pod vplivom alkohola in drugih drog (D57)

Delo strokovnih delavk

- 1) Izhodišče za delo
 - a) Kodeks etičnih načel v socialnem varstvu
 - Uporaba Etičnega kodeksa (A143, D110)
 - b) Teoretično izhodišče
 - Teorije socialnega dela (A144)
 - Feministično socialno delo (D107)
 - Feministična načela dela kot osnova za delo (E44)
 - Socialno pedagoška teorija (A145)
 - Teorija s področja travme (A150)
 - Humanističen pristop, usmerjen na potrebe, čustva in želje osebe (A149)
 - Psihoedukacija (C97)
 - Relacijska psihoterapija (C94, C96)
 - c) Metode dela
 - Uporaba metod socialnega dela (B53)
 - Pogovor kot metoda dela (B69)
 - Individualne metode dela (E42)
 - Skupinske metode dela (E43)
 - Skupnostno delo (B72)
 - d) Koncepti socialnega dela
 - Dogovor o sodelovanju (B51, B63)
 - Vzpostavljjanje delovnega odnosa (B50, B52)
 - V rešitev usmerjen pristop (A148)
 - Instrumentalna definicija problema in soustvarjanje rešitev (A155)
 - Aktivno poslušanje (B68)
 - Odstop od moči – uporaba jezika opolnomočenja (A146)
 - e) Različne tehnike
 - Specifične tehnike, kot je zrcaljenje (A147)
 - Uporaba dihalnih in drugih vaj za povezovanje s telesom (A151)
 - Vaje prizemljitve (A152)
 - Kreativne tehnike (A153)
 - Uporaba izrazno-ustvarjalnih medijev (A154)
 - Motivacijski intervju (C95)
 - f) Skrb zase in razvijanje strokovnega potenciala kot osnova za delo z uporabnicami_uporabniki
 - Vključitev strokovnih delavk v lastne procese terapij (A157, D109)
 - Vključitev v intervizijo (A158, A161)
 - Vključitev v supervizijo (A159)
 - Tedenska srečanja zaposlenih (A160)

- Nenehno izobraževanje in izpopolnjevanje (D108)
- 2) Oblika pomoči žrtvam
- a) Prisotnost vpliva časovne oddaljenosti zlorabe na obliko pomoči, ki jo žrtev prejme
- Žrtvam hitro po zlorabi posredujejo informacije v povezavi z zlorabo (D75)
 - V akutni stiski je delo z žrtvami drugačno (D72)
 - V akutni stiski se dela na odpravljanju posledic (D73)
 - Posledice se poskuša odpraviti tako pri dolgotrajnem sodelovanju z žrtvijo kot v akutni stiski, čeprav na različne načine (D74)
 - Če je od zlorabe že minilo nekaj časa, se delo z žrtvami prilagodi njihovim aktualnim potrebam (D76)
 - Če žrtev več let po dogodku želi prejeti enako obliko pomoči, kot bi jo prejela takoj po zlorabi, se ji to zagotovi (D77)
 - Oblike pomoči žrtvam so odvisne od potreb žrtev (D79, D67)
- b) Odsotnost vpliva časovne oddaljenosti zlorabe na obliko pomoči, ki jo žrtev prejme
- Časovna oddaljenost od zlorabe ne vpliva na obliko pomoči, ki jo žrtve prejmejo (A86, C58)
 - Oblika pomoči ni odvisna od časovne razdalje od zlorabe, ampak od želja in potreb žrtev (A92)
 - Oblika pomoči je odvisna od stanja, v katerem je žrtev, ko poišče pomoč (A91, E19)
 - Pomembno je, kdaj se žrtev spomni zlorabe, in ne, kdaj je do nje dejansko prišlo (A93, C59)
 - Pomembno je slediti željam in potrebam vsake žrtve posebej (A88, B39, B40)
- c) Oblike pomoči
- Celostna podpora in pomoč žrtvam (B77, D102, D68)
 - Pomoč pri vzpostavitvi nadzora nad svojim življenjem (B78)
 - Pomoč pri integraciji zlorabe (C88)
 - Preverjanje okoliščin kot oblika podpore žrtvi (C63)
 - Informiranje (A115, B37, B60, C54, C91, C93, D71)
 - Usmerjanje žrtev na urgentno zdravniško pomoč (C52, C65)
 - Usmerjanje žrtev v prijavo kaznivega dejanja (C53, C66)
 - Pomoč pri prijavi kaznivega dejanja (A116, B48)
 - Zagovorništvo v različnih institucijah (A114, D106, E39)
 - Nudenje spremstva na različne institucije (D105, E20, E38)
 - Simulacije pogovorov (B70)
 - Pravni nasveti (B75)
 - Če ne želi podati prijave kaznivega dejanja, se ji ponudi pogovor (D78)
 - Vključitev v program namenjen žrtvam nasilja (B35)
 - Vključitev v svetovalni program (D104)
 - Vključitev v program psihosocialna in psihološka pomoč in podpora žrtvam spolnega nasilja (E35)
 - Nudenje psihološke pomoči (B36, B59, C64)
 - Psihoterapija (B74, C73, C84)

- Individualno psihosocialno svetovanje (A112, B43, B47, B61, B62, C83, E21, E36)
 - Terapevtsko svetovanje (E22)
 - Kombinacija individualnega in skupinskega dela (A119)
 - Organizacija in vodenje podpornih skupin za ženske (A113, D104, E37)
 - Vodenje različne delavnice in drugih oblik neformalnih druženj (B73)
 - Vzpostavljanje socialne mreže (B79)
 - Povezovanje žrtev z ostalimi organizacijami (A123, B38, B49)
 - Povezovanje z institucijami (B66)
 - Timsko delo z drugimi organizacijami (B76)
 - Terensko delo (C51, C89, C92)
 - Posebna ekipa terenskih delavcev za mlajše populacije (C78)
 - Usmerjanje žrtev na terenu k iskanju pomoči (C76)
 - Možnost krizne namestitve (E33)
 - Možnost namestitve v varno hišo (E34)
 - Organizacija se po potrebi udeležuje pričanj na sodišču (E40)
- d) Pri tem strokovne delavke
- Obravnavajo uporabnice kot ljudi, ne samo kot žrtve (A87)
 - Žrtvam verjamejo (B41)
 - Žrtve poslušajo (B42, B46, C55)
 - Žrtvam povejo, da je prav, da so spregovorile (D70)
 - Žrtve informirajo, da niso odgovorne za zlorabo (D69)
 - Žrtvam omogočijo okrevanje (B56)
 - Žrtve opolnomočijo (B57)
 - Zlorabo obravnavajo kot travmatičen dogodek (C74)
 - Na organizaciji raziščejo potrebe žrtev in ocenijo, če jih lahko oni zadovoljijo (D81)
 - Žrtvam jasno povejo, na katere potrebe organizacija lahko odgovori (D92)
 - Žrtvam jasno povejo, kje se končajo njihove pristojnosti (D93)
- 3) Izobraževanje strokovne javnosti
- Izobraževanja (A140, B94)
 - Organizacija seminarjev za različne poklicne profile (A141)
- 4) Odgovor na potrebe žrtev
- a) Ustrezen
- Organizacija ustrezno odgovarja na potrebe žrtev (A122, B54, C75)
 - Žrtve obravnavajo celostno (E29)
 - Stalna dosegljivost (E30)
 - Usmeritev v najbolj ustrezne oblike pomoči (E32)
- b) Odvisen od pričakovanj žrtev
- Odvisno od tega, kakšna so pričakovanja žrtev (D89)
 - Večina žrtev dobi podporo, ki jo potrebuje in želi (D90)

- Pričakovanja nekaterih žrtev niso izpolnjena (D91)
- 5) Komunikacijski kanal
 - Telefon (A137, C5, C86, E31)
 - Elektronska pošta (A138, C6)
 - Video klic (A139)
- 6) Ne sodelujejo s povzročitelji
 - Organizacija sodeluje samo z žrtvami (A37)
 - Organizacija ne prevzema dvojne vloge, postavlja se na stran žrtve (A38, B55)
- 7) Podpora svojcem
 - Organizacija nudi podporo tudi svojcem (A136)
 - Psihoedukacija svojcev (A156)
- 8) Izzivi
 - a) Splošno
 - Prisotnost izzivov (A162, B85, D111)
 - Različni izzivi (A164)
 - b) Sistemske pomanjkljivosti
 - Sistem je žrtvi dolžen nuditi zaščito, kar zaradi sistemskih pomanjkljivosti pogosto ni mogoče (D122)
 - Izvajanje zakonodaje v praksi (D117)
 - Obravnava žrtev na institucijah je odvisna od tega, na kako usposobljeno uslužbenko_uslužbenca naletijo (D118)
 - Zagotavljanje ustrezne pomoči v tej in drugih organizacijah v izogib sekundarni viktimizaciji (B95)
 - Odsotnost obveznih izobraževanj (D119)
 - Policisti in policistke imajo premalo supervizij in podpore za delo na sebi in premagovanje predsodkov (D120)
 - Kadrovska podhranjenost socialnih delavk in delavcev (D121)
 - Institucije zaradi neodzivnosti izgubljajo dokaze (E45)
 - Premalo znanja iz področja spolnega nasilja in podtikanja droge v institucijah (E46)
 - c) Delo z žrtvami
 - Ni izzivov v povezavi s sodelovanjem z uporabnicami_uporabniki (B90)
 - Sledenje trendom (C98)
 - Uporabnice_uporabniki, ki brez zaključevanja procesa prekinejo sodelovanje (A165)
 - Projiciranje lastnih izkušenj na uporabnice_uporabnike (A67)
 - d) Soočanje s težko tematiko
 - Osebnostne stiske zaposlenih zaradi tematike nasilja (D112, E47)
 - Procesiranje lastne izkušnje nasilja (A166)
 - e) Sodelovanje z drugimi zaposlenimi
 - Izmenjava informacij med zaposlenimi (C99)

- f) Sodelovanje z zunanjimi organizacijami
 - Sodelovanje s CSD-ji in drugimi institucijami (C100)
 - Vpliv posameznih uradnih oseb na kvaliteto sodelovanja med organizacijami (C101)
- g) Struktura dela in kadrovske izzivi znotraj organizacije
 - Zahtevno delo (B86)
 - Odsotnost strukture delovnega časa (B87)
 - Strokovne delavke morajo imeti veliko predhodnih znanj in izkušenj (B88)
 - Pogosta menjava kadra (B89)
 - Pomanjkanje ustreznega kadra (B91)
 - Nizko plačilo (B92)
 - Izgorevanje zaposlenih (E48)
- 9) Spoprijemanje z izzivi
 - a) Sistemske pomanjkljivosti
 - Nudenje zagovorništva v sklopu nevladnih organizacij (D123)
 - b) Delo z žrtvami, soočanje s težko tematiko, sodelovanje z drugimi zaposlenimi
 - Sodelovanje v interviziji in/ali superviziji (A163, A170, C104, D113, D114, E49, E50)
 - Pogovor s sodelavkami in sodelavci (A168)
 - Pogovor o izzivih v lastnem procesu terapije (A169, D115)
 - Nudenje plačanih terapij za zaposlene (E51)
 - Skrb zase (A171)
 - c) Sodelovanje z zunanjimi organizacijami
 - Tečnarjenje in vztrajanje (C102)
 - Učenje taktik sodelovanja (C103)
- 10) Dolžnost prijave
 - a) Odsotnost situacij
 - Odsotnost situacij, kjer bi veljala dolžnost prijave kaznivega dejanja (B96, C105, E52)
 - b) Prijava
 - Prijava kaznivega dejanja v skladu z zakonom (A172, B99, D124)
 - Presojanje nujnosti takojšnje prijave glede na značilnosti povzročitelja in s tem povezane ogroženosti žrtev (A175)
 - Strokovna presoja o tem, kdaj pravi čas za prijavo kaznivega dejanja (A173)
 - Usklajevanje dolžnosti prijave kaznivega dejanja in pripravljenost žrtve (A176)
 - Prijava ne glede na pripravljenost mladoletne žrtve (B102)
 - Način prijave je pomemben (stigmatizacija žrtev) (B104)
 - Prijavo kaznivega dejanja se naredi skupaj z žrtvijo (C112)
 - Če žrtev preneha s sodelovanjem pred prijavo kaznivega dejanja, se prijavo spelje brez nje (C110)
 - c) Pred prijavo
 - Priprava žrtve na prijavo kaznivega dejanja (B103, B106, C108, D125)

- Iskrena in jasna sporočila o nujnosti prijave (A174, C106)
- Nekateri zaradi možnosti prijave prenehajo s sodelovanjem (C109)
- d) Po prijavi
 - Ob prijavi proti volji žrtve strokovna delavka tvega izgubo zaupnega odnosa z žrtvijo (A178, C111)
 - Žrtev se seznani z opravljeno prijavo kaznivega dejanja (A177, C107)
 - Razumevanje žrtvine jeze ob prijavi brez njene privolitve (C113, D126)
 - Prijava kaznivega dejanja mimo volje žrtve včasih prinese olajšanje (D127)
 - Pomen podpore vsaj enega kompetentnega starša (B107)
- e) Sodelovanje z drugimi organizacijami
 - Šole se na organizacijo obračajo po informacije v povezavi s prijavo kaznivega dejanja (B100)
 - Takojšnja prijava kaznivega dejanja, če tega ne stori šola (B101)
 - Povezovanje z drugimi institucijami v povezavi s prijavo kaznivega dejanja (B105)

Vloga socialnega dela

- 1) Široko področje
 - Socialno delo je širok pojem in pokriva široko področje (B117, C114, C119)
 - Široka uporabnost socialnega dela (C120)
- 2) Visoka pomembnost
 - Socialno delo ima na področju podtikanja droge in spolnega nasilja zelo pomembno vlogo (D128)
 - Socialno delo ima ključno vlogo pri delu z žrtvami (D131, E53)
 - Socialne delavke_delavci se ne zavedajo svojega pomena (E54)
- 3) Raziskovanje
 - Raziskovanje terena (B108)
- 4) Izobraževanje
 - Izobraževanje, usposabljanje in posodabljanje znanja tudi po pridobljeni osnovni izobrazbi (B110, B116, B119)
 - Izobraževanje o temah zlorabe in travme (A179)
 - Učenje sodelovanja (B109)
 - Podajanje osnovnih informacij o podtikanju droge ter o spolnem nasilju (A180)
- 5) Razbijanje predsodkov
 - Lastno razbijanje ter ozaveščanje predsodkov in stereotipov socialnih delavk in delavcev (A181)
- 6) Ukrepanje
 - Odzivanje na nasilje (B111)
 - Zaščita žrtev (B114)
- 7) Razvijanje novih metod dela
 - Raziskovanje in razvijanje novih pristopov in metod dela (B15)

- 8) Preventiva in kurativa
 - Socialno delo ima pomembno vlogo na področju preventive in kurative (D129)
 - Združenje DrogArt kot primer dobre prakse (D130)
- 9) Skupnostno delo
 - Delo z mladimi v nočnem življenju kot oblika skupnostnega dela (C115)
 - Izdelava kampanj (C117)
- 10) Poznavanje sistema pomoči
 - Pomen poznavanja različnih nevladnih organizacij (B118)
- 11) Delo s posameznico in posameznikom
 - Psihosocialna podpora uporabnic_uporabnikov (C116, C118)
- 12) Delo z žrtvami in povzročitelji
 - Zavzemanje aktivne vloge pri delu z žrtvami (B112)
 - Zavzemanje aktivne vloge pri delu s povzročitelji (B113)
- 13) Poslanstvo socialnega dela
 - Delo z ljudmi kot poslanstvo socialnega dela (B120)